

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
Львівського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

Дмитро ШВЕЦЬ

«28» березня 2025 року

ПРОГРАМА
для складання вступного іспиту
в аспірантуру (ад'юнктуру)
за освітньо-науковою програмою «Право»

Львів 2025

Розглянуто і схвалено на засіданнях кафедр
 Львівського державного університету внутрішніх справ:
 адміністративно-правових дисциплін ННППД (*протокол № 7 від 07.03.2025*);
 теорії, історії та конституційного права ННППД (*протокол № 6 від 10.03.2025*);
 кримінально-правових дисциплін ННППД (*протокол № 9 від 10.03.2025*);
 цивільно-правових дисциплін ННППД (*протокол № 8 від 11.03.2025*)
 кримінального права та кримінології факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового
 розслідування Національної поліції України) (*протокол № 10 від 25.02.2025*);
 загальноправових дисциплін факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування
 Національної поліції України) (*протокол № 5 від 24.02.2025*);
 оперативно-розшукової діяльності ННПФПКП (*протокол № 2 від 14.02.2025*);
 адміністративного права та поліцейської діяльності ННПФПКП
 (*протокол № 7 від 10.03.2025*);
 кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового
 розслідування Національної поліції України) (*протокол № 10 від 10.03.2025*).

Ковалів М.В., Забзалюк Д.Є. та ін.

Програма для складання вступного іспиту в аспірантуру (ад'юнктуру) за спеціальністю D8 «Право» (081 «Право»), освітньо-наукова програма «Право». Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 228 с.

Розробники:

завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін ННППД, кандидат юридичних наук, професор Ковалів М. В.;

завідувач кафедри теорії, історії та конституційного права ННППД, доктор юридичних наук, професор Забзалюк Д. Є.;

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННППД, кандидат юридичних наук, доцент Лащук Н. Р.;

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ННППД, кандидат юридичних наук, доцент Майкут Х. В.;

завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України), кандидат юридичних наук, професор Газдайка-Василишин І. Б.;

завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України), кандидат юридичних наук, доцент Кучер В. О.;

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності ННПФПКП, доктор юридичних наук, професор Мовчан А. В.;

завідувач кафедри адміністративного права та поліцейської діяльності ННПФПКП, кандидат юридичних наук, доцент Хатнюк Ю.А.;

завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України), кандидат юридичних наук, доцент Хитра А. Я.

- © Ковалів М.В., Забзалюк Д.Є., Лащук Н.Р., Майкут Х.В., Газдайка-Василишин І.Б., Кучер В.О., Мовчан А.В., Хатнюк Ю.А., Хитра А.Я.
- © Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Критерії оцінювання знань вступників.....	5
1. Напрямок підготовки – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.....	6
2. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень).....	27
3. Напрямок підготовки – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.....	30
4. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право).....	58
5. Напрямок підготовки – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.....	60
6. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право).....	77
7. Напрямок підготовки – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.....	79
8. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право).....	121
9. Напрямок підготовки – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.....	124
10. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність).....	162
11. Напрямок підготовки – філософія права.....	165
12. Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – філософія права).....	179
13. Перелік рекомендованої літератури та інших дидактичних та методичних матеріалів.....	181

ВСТУП

Мета вступного фахового випробування передбачає визначення професійної компетентності й готовності вступників до навчання в аспірантурі, що передбачає єдність теоретичної та практичної підготовки, а також здатності до проведення наукових досліджень проблем правової регламентації суспільних відносин, зокрема у правоохоронній сфері.

Іспит проводиться як комплексна перевірка знань кандидатів з базових правових навчальних дисциплін за завданнями (екзаменаційними білетами), розглянутими і схваленими на засіданнях кафедр Львівського державного університету внутрішніх справ: кримінального права та кримінології; кримінального процесу та криміналістики; теорії права, конституційного та приватного права; оперативно-розшукової діяльності; адміністративного права та поліцейської діяльності; адміністративно-правових дисциплін; загальноправових дисциплін; кримінально-правових дисциплін; цивільно-правових дисциплін, згідно з Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у науково-дослідних установах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, затвердженим наказом МВС України від 28.11.2017 № 963 (зі змінами), та Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Критерії оцінювання знань вступників

Індивідуальна усна співбесіда передбачає оцінювання знань, умінь та навичок за наступною системою. Правильна відповідь на кожне питання оцінюється в 20 балів. Базовий показник становить 80 балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати вступник складає 200 балів. Вступник за кожне питання може отримати:

15-20 балів – вступник володіє нормативно-правовою базою з окресленого питання та вміє його аналізувати (вміє правильно проаналізувати та обґрунтувати відповідь при вирішенні завдань практичного характеру). Вступник вміє обґрунтовано та грамотно відстоювати власну точку зору щодо дискусійних питань; самостійно узагальнити і повно викласти відповідь.

8-14 балів – вступник не допускає суттєвих неточностей при відповіді, тобто вибирає не найкращу відповідь або відповідь є неточною чи неповною. Вступник володіє основними нормативно-правовими актами з окресленого питання та вміє їх аналізувати. Проте для визначення дійсного ступеня знань вступника члени комісії змушені задавати додаткові запитання і уточнювати окремі відповіді.

1-7 балів – вступник під час відповіді на питання припускається неточностей, обирає недостатньо чіткі формулювання, порушує послідовність у відповіді на питання, проявляє невпевненість у вирішенні завдань практичного характеру. Вступник знає перелік основних нормативно-правових актів з окресленого питання, проте не вміє їх проаналізувати. Для визначення дійсного ступеня знань вступника члени комісії змушені задавати додаткові запитання і уточнювати окремі відповіді.

0 балів – під час відповіді на питання вступник допускає суттєві помилки при формулюванні основних положень та понять, з великими труднощами використовує теоретичні відомості під час відповіді на ситуаційне завдання. Вступник не знає переліку основних нормативно-правових актів з окресленого питання та не вміє їх проаналізувати. Відповіді вступника на додаткові та уточнюючі запитання члена комісії є неправильні або неповні.

Вступник не може розраховувати на позитивне рішення комісії у разі, якщо він не може дати відповідь або відмовився відповідати хоча б на одне питання.

Примітка. У разі використання заборонених джерел абітурієнт на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку.

Напрямок підготовки – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

У системі юридичних наук теорія держави і права є базовою методологічною наукою. Мета вивчення теорії держави і права – здобути комплексні знання щодо державно-правової дійсності, загальних і особливих закономірностей її розвитку та функціонування, опанувати сутність і соціальне призначення держави і права.

Теорія держави і права як наука досліджує загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ; сутність державної влади та структуру державного апарату; співвідношення типів і форм держави; місце і роль держави в політичній системі суспільства; поняття, зміст та принципи правової держави.

Особлива увага приділяється аналізу поняття права, його джерелам, системі права і правовідносин, нормотворчості, реалізації права і його тлумачення, законності та юридичної відповідальності.

Теорія держави і права – методологічна, базова наука щодо галузевих юридичних наук. Її висновки, загальнотеоретичні положення є підґрунтям для вирішення спеціальних питань галузевих наук. Виробляючи свою галузеву теорію, ці юридичні науки керуються методологічними положеннями теорії держави і права.

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. ЇЇ ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ І ФУНКЦІЇ

Поняття теорії держави і права. Онтологічна, методологічна, евристична, системотворча, практико-прикладна, комунікативна, навчальна, прогностична та інші функції теорії держави і права. Предмет теорії держави і права як фундаментальної, загальнотеоретичної науки і навчальної дисципліни.

Методологія теорії держави і права. Характеристика основних методів теорії держави і права: філософські, загальнонаукові та спеціальні методи у сучасній вітчизняній та зарубіжній політико-правовій літературі.

Місце теорії держави і права в системі юридичних наук, зв'язок із філософією, економікою, соціологією, політологією, психологією та іншими суспільними дисциплінами.

Теорія держави і права як наука і навчальна дисципліна: теорія права, юриспруденція, енциклопедія права, філософія права (емпіричний матеріал та розгорнута аргументація проблемних питань).

Загальні ознаки виникнення, природи, сутності держави і права; їх функціонування і значення в життєдіяльності суспільства. Значення (теоретичне та політичне) вивчення теорії держави і права.

Система навчального курсу теорії держави та права. Характеристика головних джерел і методика засвоєння навчального матеріалу.

Значення вивчення теорії держави та права для підготовки працівників Національної поліції.

ТЕМА 2. ПОХОДЖЕННЯ, СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ І ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

Історія походження держави. Первісне суспільство: період дикості й період варварства (родина, рід, родова община, плем'я). Соціальна влада, племінна бюрократія, первісна демократія. Правила поведінки (звичаї, мононорми, табу).

Чинники виникнення держави. Теорії походження держави (патріархальна, теологічна, договірна, органічна, матеріалістична, насильницька, психологічна, расова, космічна, сакральна, технократична тощо).

Причини виникнення держави. Співвідношення причин і теорій походження держав. Особливості виникнення держав у різних народів світу (азіатський і європейський підходи). Утворення національних держав як результат здійснення основного права нації, народу на політичне самовизначення.

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, СУТНІСТЬ

Співвідношення держави і суспільства. Проблема багатозначності підходів до визначення поняття держави. Розуміння поняття держави у працях вчених. Характерні ознаки держави та їхній зміст. Відмінність держави від інших організацій сучасного суспільства. Основні функції держави.

Підходи до типології держав. Формацийний, цивілізаційний, особистісний підходи до типізації держав. Типізація держав за рівнем захисту прав і свобод людини. Деякі наукові концепції сучасної держави.

ТЕМА 4. ФОРМА ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА

Зміст і розуміння форми держави. Чинники впливу на форму держави. Основні види форм держави. Структура форми держави.

Поняття державного правління. Тенденції розвитку держав за формою державного правління. Загальна характеристика монархії. Загальна характеристика республіки. Форма державного правління в Україні. Шляхи вдосконалення форм правління на сучасному етапі державотворення.

Форма державного устрою: поняття, класифікація, особливості. Роль економічних, політичних, національних та інших чинників у творенні форм державного устрою. Загальна характеристика унітарної та федеративної держав. Конфедерація, співдружність і співтовариство як складні форми державного устрою. Державний устрій Української держави.

Зміст і форма державного (політичного) режиму. Сучасні державні (політичні) режими. Їх співвідношення з формою правління та формою державного устрою. Державний режим сучасної України. Вчення про форму держави та соціальна практика.

ТЕМА 5. МЕХАНІЗМ І АПАРАТ ДЕРЖАВИ

Створення державного апарату як засобу реалізації державної влади. Поняття та ознаки механізму держави, його структура.

Апарат держави і система спеціальних владних установ. Принципи організації та діяльності апарату сучасної демократичної держави. Форми діяльності державного апарату.

Органи держави; їх види та специфічні ознаки. Критерії поділу органів влади. Принцип поділу влади та відповідна йому структура механізму держави. Система взаємних стримувань і противаг. Вимоги до державних органів в умовах формування громадянського суспільства.

Державні службовці: поняття та види. Державний службовець і посадова особа. Інститути держави, їх види. Органи публічної влади сучасної України.

ТЕМА 6. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Поняття системи як такої. Розвиток ідеї про політичну систему суспільства у світовій класичній думці про державу і право. Політична система в юридичній літературі. Теорії політичних систем. Ознаки політичної системи суспільства. Функції політичної системи. Командна, змагальна, соціо-примирлива моделі політичних систем.

Структура влади. Політична влада. Держава як суб'єкт політичної влади, особливий статус держави в політичній системі суспільства. Елементи політичної системи суспільства (суб'єкти політики, політичні норми, відносини і функції, політична свідомість і культура, політичний процес і режим).

Політична організація суспільства. Політична партія, її функції. Правове регулювання діяльності партій. Об'єднання громадян у політичній системі суспільства, їх види. Органи громадської самодіяльності. Громадський рух. Поняття трудового колективу, його політичні функції. Форми взаємодії органів держави з об'єднаннями громадян і трудовими колективами. . Правове регулювання статусу та діяльності об'єднань громадян.

Політична система українського суспільства, характерні риси та напрями розвитку.

ТЕМА 7. СУТЬ, ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ПРАВОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Ідея правової держави як загальнолюдська цінність, її становлення розвиток. Основні етапи формування концепції правової держави.

Правова держава у сучасному розумінні. Ознаки-принципи правової держави. Правова держава і громадянське суспільство. Поняття держави соціальної демократії. Моделі сучасної соціальної держави (позитивна держава, соціальна держава, держава добробуту). Співвідношення правової і соціальної держави. Соціальна правова держава як вища форма політичного буття.

Відповідальність держави перед громадянином. Юридичне визнання принципу верховенства права. Принцип стримувань і противаг. Наявність розвиненого юридичного механізму реалізації людиною її прав і свобод.

ТЕМА 8. ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ

Категорії «людина», «особа», «громадянин». Поняття правового статусу. Співвідношення правового статусу особи і громадянина. Історія формування прав і свобод людини.

Основні підходи до правового статусу людини і громадянина. Природно-правовий і позитивістський напрями визначення суті прав і свобод людини. Сучасне вчення про свободу. Покоління прав людини. Основоположні права людини.

Основні права за характером потреб людини. Основні права дитини. Основні права нації, народу, людства. Заборона дискримінації. Гендерна рівність.

Гарантії суб'єктивних прав: поняття, види. Національні механізми захисту прав людини і громадянина. Міжнародні механізми захисту прав людини. Інтеграція України у європейську і світову співдружність держав. Імплементация міжнародно-правових принципів та норм щодо прав людини у державно-юридичну практику (зокрема України): поняття, механізм.

Основні обов'язки громадянина. Поняття та класифікація основних соціальних обов'язків громадянина. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України; їх гарантії. Поняття громадянського суспільства та його ознаки. Роль цивілізованої держави у громадянському суспільстві.

ТЕМА 9. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Витоки й сутність демократії. Основні цінності сучасної демократії. Ознаки демократії. Функції та принципи демократії. Передумови демократії: економічні, соціокультурні.

Форми та інститути демократії. Вибори як інститут демократії. Референдум. Громадянин – творець демократії. Роль засобів масової інформації в демократичному суспільстві. Громадянське суспільство як умова свободи й демократії. Пролетарська теорія демократії. Теорія «плюралістичної» та «комп'ютерної» демократії. Теорії елітарної, партисипаторної, корпоративної демократії.

Демократія як цінність для суспільства. Демократія і права соціальних меншин. Демократія та самоврядування. Елементи демократії в історії України. Шлях до громадянського суспільства – соціальна основа держави, влади і демократії в Україні.

ТЕМА 10. ОСНОВНІ СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВИ

Поняття держави в концепції солідаризму. Доктрина держави загального благоденства. Марксистське вчення про державу. Класичні та сучасні теорії

правової держави. Поняття держави в програмах сучасних соціалістичних і соціал-демократичних партій. Трактуювання держави та її роль у концепціях плюралістичної й елітарної демократії. Держава в політичній ідеології «нових лівих». Шляхи розвитку сучасної держави в теорії конвергенції. Анархізм, етатизм і держава. Концепція «мінімальної» держави – держава як «нічний сторож». Концепція «перехідної» державності. Концепція «держави – соціальний арбітр». Соціологічна, ліберальна, деспотична, легістська концепції держави.

ТЕМА 11. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І ПОХОДЖЕННЯ ПРАВА

Підходи до сутності права. Закономірності виникнення права та його необхідність у суспільстві. Розуміння права у світовій і вітчизняній юриспруденції.

Поняття принципів права, їх значення. Види принципів права. Правові презумпції, аксіоми. Загальне поняття й ознаки об'єктивного юридичного права. Основні принципи об'єктивного юридичного права. Суб'єктивне юридичне право: поняття та його елементи. Взаємозв'язок між об'єктивним і суб'єктивним юридичним правом.

Сутність і зміст права, його роль у реалізації загальносуспільних інтересів. Співвідношення загальносоціального та спеціально-юридичного права. Типологія права. Соціальна цінність права, функції права та його структура. Співвідношення права й закону.

Економіка – політика – право. Обґрунтування стратегії трансформації та розвитку українського права.

ТЕМА 12. НОРМИ ПРАВА ТА ІНШІ СОЦІАЛЬНІ НОРМИ

Поняття соціальної норми. Загальні риси та види соціальних норм.

Ознаки, що відрізняють норми права від норм поведінки у первісному соціально неоднорідному суспільстві.

Співвідношення норми права з іншими соціальними нормами (зокрема моральними, корпоративними, звичаєвими, технічними тощо). Роль права та моралі у розвитку та функціонуванні громадянського суспільства.

Загальна характеристика правової норми. Поняття правової норми та її ознаки. Структура правової норми. Елементи правової норми. Види диспозицій, гіпотез, санкцій юридичних норм. Способи викладу правових норм. Класифікація норм права. Практична значущість знань про норми права.

ТЕМА 13. ФОРМИ (ДЖЕРЕЛА) ПРАВА

Поняття «джерела права». Співвідношення термінів «форми права» та «джерела права». Поняття форми права. Зв'язок і співвідношення між типом права і формою права.

Класифікація форм (джерел) права: правовий звичай, правовий прецедент, нормативний договір, нормативно-правовий акт. Юридична природа законів та підзаконних актів.

Поняття та види нормативно-правових актів. Нормативні акти України: види, значення, особливості та межі їх дії. Міжнародний договір. Рішення Європейського Суду з прав людини.

Юридичний акт: нормативно-правовий акт, правозастосовний акт, інтерпретаційно-правовий акт. Юридичні властивості юридичних актів.. Юридичні акти в Україні.

ТЕМА 14. ПРАВОТВОРЧІСТЬ

Поняття та чинники правотворчості. Співвідношення категорій «нормотворчість», «правотворчість» і «заколотворчість». Методи і стадії правотворчості. Функції, принципи й види правотворчості. Законодавчий процес у парламенті України.

Види і форми правотворчості держави. Види правотворчості за суб'єктами (заколотворчість народу, підзаконна правотворчість органів місцевого самоврядування, громадських організацій, трудових колективів). Судова правотворчість як особливий вид правотворчості. Правові позиції Верховного суду. Конституційний Суд як учасник правотворчості (заколотворчості) в Україні. Юридичні позиції Конституційного суду України.

Нормотворча (законодавча) техніка: поняття та види. Вимоги до нормативно-правових актів.

ТЕМА 15. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА

Поняття та зміст правової системи. Функції та структура правової системи. Система права, система законодавства, правова система: співвідношення понять і перспективи розвитку.

Основні аспекти системи права. Предмет і метод правового регулювання як підстави розподілу права на галузі, підгалузі та інститути права. Правові системи сучасності та тенденції їх розвитку в умовах глобалізації. Загальна характеристика галузей права.

Система законодавства. Систематизація нормативно-правового матеріалу: поняття, призначення, способи. Систематизація нормативних актів МВС України.

Сучасна кодифікація законодавства України, її основні напрями, форми та значення у забезпеченні правового стану суспільства і держави.

ТЕМА 16. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Соціальна природа реалізації норм права. Основні форми безпосередньої реалізації права. Правомірна поведінка як умова реалізації права. Методи забезпечення реалізації норм права.

Використання норм права. Використання приписів норм права. Дотримання норм права.

Застосування норм права – специфічна форма людської діяльності. Основні ознаки та необхідність застосування права. Суб'єкти і стадії застосування норм права. Соціальний механізм застосування норм права. Зовнішні та внутрішні чинники в детермінації правозастосовної діяльності.

Правозастосовний акт: поняття, особливості. Функції акта застосування права. Класифікація правозастосовних актів. Прогалини у праві. Аналогія закону та аналогія права

Законність у правозастосовній діяльності. Інтелектуально-вольові аспекти формування правозастосовного рішення. Правозастосування в діяльності Національної поліції. Правозастосовна техніка. Вимоги до правозастосовних актів Національної поліції.

ТЕМА 17. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Поняття і сутність тлумачення. Місце тлумачення у правовій діяльності та механізмі правового регулювання. Загальна характеристика процесу тлумачення права.

Способи, результати і критерії тлумачення. З'ясування норм права. Роз'яснення норм права.

Види, акти тлумачення та їх дія. Поняття офіційного тлумачення, його види. Неофіційне тлумачення норм права, його види. Інтерпретаційно-правові акти: поняття, властивості, види.

Місце і роль Конституційного суду України в інтерпретаційно-правовій діяльності. Юридична природа постанов Пленуму Верховного суду. Відмінність інтерпретаційно-правових актів від нормативно-правових та правозастосовних.

Тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту. Суб'єкти тлумачення норм права в Україні: види і повноваження. Тлумачення норм права та державна політика. Роль соціальних інтересів у тлумаченні права. Досвід зарубіжних країн у тлумаченні норм права. Практичні результати тлумачення норм права.

ТЕМА 18. ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

Поняття правовідносин та їх основні ознаки. Види правовідносин. Зміст правовідносин. Регулярний характер правовідносин, їх соціальна та нормативна обумовленість, єдність соціального змісту й правової форми.

Суб'єкти правовідносин. Види суб'єктів правовідносин. Правоздатність і дієздатність суб'єктів правовідносин.

Об'єкти правовідносин. Поняття, види об'єктів правовідносин. Підходи щодо визначення об'єктів правовідносин: моністичний і плюралістичний.

Обставини, за яких виникають, змінюються або припиняються правові відносини. Юридичні факти та їх класифікація. Правові презумпції: поняття, види. Особливості правовідносин за участю Національної поліції.

ТЕМА 19. ПРАВОВА ПОВЕДІНКА

Право та поведінка. Поняття та види правомірної поведінки. Основні ознаки правомірної поведінки. Необхідна та бажана поведінка. Соціально допустима поведінка. Добровільна та вимушена правомірна поведінка. Склад правомірної поведінки. Мотивація правомірної поведінки. Стимулювання заохочення правомірної поведінки, засоби її охорони та захисту. Зловживання правом – як вид правової поведінки.

ТЕМА 20. ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Правопорушення: поняття, ознаки, загальна характеристика. Склад правопорушення. Суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона правопорушення. Кримінальні правопорушення. Злочини. Проступки. Заходи Української держави щодо недопущення правопорушень.

Міжнародні правопорушення: поняття, різновиди. Юридична відповідальність: її природа, суть, поняття, ознаки. Види юридичної відповідальності. Перспективна та ретроспективна юридична відповідальність. Загальні принципи юридичної відповідальності. Мета і функції юридичної відповідальності. Підстави притягнення до юридичної відповідальності та звільнення від неї. Основи юридичної відповідальності відповідно до Конституції України. Притягнення до відповідальності за міжнародні злочини: воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, агресія.

ТЕМА 21. ЗАКОННІСТЬ, ПРАВОПОРЯДОК, ДИСЦИПЛІНА

Загальна характеристика законності. Поняття та значення законності. Законність як одна з важливих правових категорій. Зміст законності. Основні вимоги законності. Принципи законності у державі соціально-демократичної орієнтації. Гарантії законності, їх поняття і види.

Законність – умова формування громадянського суспільства, правові та організаційно-управлінські чинники забезпечення законності. Правова культура як чинник зміцнення законності. Законність як конституційний принцип організації та діяльності органів влади. Деформація законності у державі: причини, шляхи подолання.

Поняття та значення правопорядку. Правопорядок і громадський порядок. Основні шляхи зміцнення законності та правопорядку.

Поняття дисципліни та її види.

ТЕМА 22. ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОВА КУЛЬТУРА

Поняття, риси, структура та функції правосвідомості. Місце та роль правосвідомості у суспільному житті. Види правосвідомості. Вплив правової свідомості на законотворчу та правозастосовну діяльність. Поняття правової світоглядної ідеології. Правосвідомість і право. Правовий нігілізм. Правовий ідеалізм.

Професійна правосвідомість юриста. Професійна правосвідомість працівників Національної поліції.

Правова культура: її сутність та основні риси, форми прояву у суспільстві. Правові погляди та принципи. Зв'язок правової культури із правосвідомістю. Шляхи формування правової культури. Роль правової культури у формуванні громадянського суспільства та правової держави.

Професійна правова культура. Правова культура та її роль у формуванні нового типу юриста, державного службовця.

Правове виховання як основний засіб юридичної соціалізації особи, як цілеспрямоване формування правової культури громадян. Поняття, форми та методи правового виховання.

ТЕМА 23. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Правове регулювання та його вплив на суспільні відносини. Нормативне та індивідуальне правове регулювання. Правове регулювання як владний вплив держави за допомогою юридичних засобів на суспільні відносини з метою їх розвитку. Основні стадії правового регулювання.

Механізм правового регулювання як система засобів правового впливу на суб'єктів соціального життя, формування їхньої правової поведінки. Елементи механізму правового регулювання. Предмет, метод і способи правового регулювання. Місце та роль держави у функціонуванні механізму правового регулювання.

Структура та ефективність механізму правового регулювання. Цінність правового регулювання.

ТЕМА 24. ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА

Загальне поняття правоохоронної системи. Підходи до характеристики місця й ролі правоохоронної діяльності держави. Ознаки правоохоронної діяльності.

Правосуддя як особлива функція державної влади. Юридичні підстави здійснення правосуддя. Завдання і принципи здійснення правосуддя. Система судів загальної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України, його завдання та функції. Цивільне судочинство в Україні. Розгляд господарських спорів в Україні. Кримінальне судочинство в Україні.

Нотаріат в Україні: поняття, завдання та функції. Посвідчення заповітів і доручень, прирівняних до нотаріальних, в особливих випадках. Правовий статус нотаріуса в Україні.

Прокуратура в Україні: поняття, основні завдання та функції. Основні принципи організації та діяльності органів прокуратури. Система органів прокуратури.

Адвокатура в Україні: поняття, основні завдання та функції. Адвокатські об'єднання. Види адвокатської діяльності. Права та обов'язки адвоката в Україні.

Основні завдання МВС України та її структура. Національна поліція в Україні: поняття, основні завдання та функції. Правова основа діяльності поліції. Види підрозділів поліції.

Служба безпеки України: поняття, основні завдання та функції. Система Служби безпеки України.

Державне бюро розслідування: поняття, основні завдання та функції. Система антикорупційних органів України: поняття, склад, основні завдання та функції. Проблеми функціонування системи антикорупційних органів в Україні.

ТЕМА 25. ОСНОВНІ СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА

Загальна характеристика сучасних концепцій права. Праворозуміння. Юридичний позитивізм. Нормативізм. Соціологічна юриспруденція, її різновиди. Теорія відродженого природного права. Інші концепції права. Питання онтології (буття) права. Різноманітність підходів до праворозуміння.

Можливості використання сучасних концепцій права в процесі формування новітнього права України.

ТЕМА 26. ПРАВОВІ СИСТЕМИ СВІТУ

Поняття і структура правової системи суспільства. Типізація сучасних правових систем світу. Романо-германський тип правової системи. Місце та роль юридичної професії у романо-германських правових системах.

Англо-американський тип правової системи. Виникнення, розвиток і регіони поширення загального права. Доктрина прецедентного права. Місце та роль юридичної професії у правових системах загального права.

Змішаний тип правової системи. Північноєвропейське (скандинавське) та латиноамериканське право.

Релігійно-звичаєвий (традиційний) тип правової системи.

Соціалістична правова система.

Міждержавні (міжнародні) правові системи. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та її інтеграція з європейськими міждержавними правовими системами.

ТЕМА 27. ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА У ХХІ СТ.

Сутність глобальних проблем сучасності. Форми прояву і можливості вирішення глобальних проблем людства.

Загальна характеристика основних проблем сучасних держави і права. Значення процесів глобалізації для України.

Концепції футурології. Теорія конвергенції. Індустріальний напрям футурології. Концепція «технотронної ери». Теорія постіндустріального суспільства. Концепція інформаційного суспільства. Використання інформаційних технологій для функціонування держави і права: LegalTech та електронні юридичні реєстри. Застосування генеративного «штучного інтелекту» в юридичній діяльності.

ТЕМА 28. МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальні положення про права людини. Захист прав людини в рамках ООН. Захист прав людини в Європі. Інші регіональні системи захисту прав людини.

Право на життя. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. Право на свободу та особисту недоторканність. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Свобода думки, совісті і релігії. Свобода вираження поглядів. Свобода зібрань та об'єднання. Право на власність. Заборона дискримінації.

Право на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту. Правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини під час надзвичайного стану, становища або ситуації. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Основними завданнями історії держави і права є опанування загальноісторичних і загальнополітичних питань, де основна увага зосереджується на державно-правових проблемах. Останні охоплюють розвиток усіх галузей права та аспектів еволюції держави на території України – форму держави, державний механізм, органи влади та управління (центральні й місцеві), суспільні відносини, правові інститути тощо; оволодіння джерелами, кодифікаціями, особливостями виникнення й розвитку різних галузей права; аналіз змісту і структури нормативно-правових актів.

ТЕМА 1. ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ

Державні утворення кочових народів у Північному Причорномор'ї. Кіммерійці – найдавніший державний народ, що жив на території України. Виникнення Скіфської держави її суспільно-політичний лад і право. Організація влади. Скіфські царі. Інститути родового ладу – рада скіфів (скіфських племен) та народні збори усіх воїнів. Соціальна структура скіфського суспільства. Джерела права. Особливості сарматської державності.

Монархія й республіка – політичні форми перших рабовласницьких держав на території України. Античні міста-держави на Північному Причорномор'ї: Ольвія, Херсонес, Пантікапей. Поліс як форма соціально-економічної та політичної організації суспільства античних міст українського Причорномор'я, що перенесена з метрополії – Стародавньої Греції. Розбудова полісів на засадах рабовласницької демократії. Суспільний устрій грецьких

полісів. Утворення Боспорського царства: особливості його суспільно-політичного ладу та права.

ТЕМА 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Виникнення Київської держави. Теорії походження Києво-Руської держави. Основні етапи розвитку Києво-Руської держави. Києво-Руська держава як ранньофеодальна монархія, принцип сюзеренітету-васалітету. Суспільний лад в період розквіту Києво-Руської держави. Органи державної влади: повноваження великого князя (адміністративна, військова, законодавча, судова), ради при князеві (боярської ради), народних зборів (віче), феодальні з'їзди (снєми). Чисельна (десяткова) і двірцево-вотчинна система управління. Місцеві органи управління: удільні князі, тіуни, посадники, волостелі, вирники, метельники тощо. Церква у політичній системі держави.

Судово-адміністративний устрій Києво-Руської держави. Суди: державні (князівські), церковні, вотчинні (боярські) і громадські (вервні, общинні) та їх юрисдикція. Основні риси судового процесу. Писемні джерела права: договори Русі з Візантією, міжкнязівські договори, між князями і народом; законотворча діяльність київських князів (княжі і церковні устава, княжі уроки). Рецепція римського права у збірниках канонічного й світського права. «Руська Правда» як джерело права.

ТЕМА 3. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В ПЕРІОД ФЕОДАЛЬНОЇ РОЗДРОБЛЕНОСТІ. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

Традиції української державності періоду феодальної роздробленості. «Коллективний сюзеренітет» – форма держави у період політичної роздробленості (епоха удільних князівств). Утворення Галицько-Волинського князівства та його державно-правовий розвиток. Суспільний лад: феодали, князь, боярство, служилі феодали, церковна знать; феодально-залежне населення: смерди, міське населення, холопи й челядь. Форма правління Галицько-Волинської держави. Джерела права та особливості правової системи Галицько-Волинської держави. Занепад Галицько-Волинського князівства.

ТЕМА 4. ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Особливості державно-правового розвитку українських земель в складі Великого князівства Литовського (ВКЛ). Битва на Синіх Водах (1362 р.) як одна з ключових перемог над Золотою Ордою. Умови Кревської (1385) та Городельської (1413) уній та їх вплив на Україну. Суспільно-політичне значення Люблінської унії (1569). Берестейська унія 1596 р. Еволюція Великого князівства Литовського від ранньофеодальної до станово-представницької монархії. Судовий устрій. Центральні судові інституції ВКЛ: суд великого князя суд панів-ради або сейму, їх юрисдикція. Місцеві суди: гродський, земський, підкоморський. Суди «полюбовні», копні, вйтівсько-

лавничі та бурмистерські, їхня юрисдикція. Магдебурзьке право в Україні (виникнення, суть, принципи та застосування). Джерела магдебурзького права в Україні.

Формування станового поділу суспільства. Князі, бояри, магнати, шляхта, духовенство, купці. Правове становище основних соціальних груп феодально-залежного населення. Правові форми організації сільського самоврядування. Джерела права. Кодифікація права: Судебник князя Казимира (1468), Статути Великого князівства Литовського. Основні риси цивільного права. Право власності й право володіння, їх забезпечення. Сервітутне право. Зобов'язальне право. Спадкове право. Сімейне право. Основні риси кримінального права. Поняття злочину. Види злочинів та система покарань.

ТЕМА 5. УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА ПІД ПРОВОДОМ ГЕТЬМАНА Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі, джерела формування українського козацтва. Військово-політичний устрій Запорізької Січі. Система органів влади та управління Запорізької Січі. Реєстрове козацтво та його правовий статус. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття як Національна революція 1648–1657 рр.: причини, характер, хронологічні межі. Еволюція політичної програми державотворення Б. Хмельницького: від автономії в межах Речі Посполитої до ідеї суверенітету. Основні етапи юридичного закріплення української національної державності в ході Національно-визвольної війни, форма козацької держави. Формування Б. Хмельницьким органів державної влади Гетьманщини. Укладення українсько-московського договору в 1654 році та його наслідки.

ТЕМА 6. КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКА ДЕРЖАВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ. ПРАВОВА СИСТЕМА В ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ

Трансформація відносин протекторату між гетьманською Україною і Московською державою у відносини автономії. Період Руїни: змагання між прибічниками союзу з Річчю Посполитою та Московією. Гетьманські статті як документи державно-правового і міжнародно-правового характеру, що визначали устрій козацько-гетьманської держави та порядок її взаємин із Московською державою. Військово-політична діяльність гетьмана П. Дорошенка. Андрусівський договір (1667 р.) та Вічний мир (1686 р.) між Москвою та Річчю Посполитою і розподіл українських земель по Дніпру на сфери впливу між указаними державами.

Зміни у суспільному ладі Гетьманщини наприкінці XVII–XVIII ст. Органи Російської держави для управління Україною (XVII–XVIII ст.). Ліквідація російським царизмом автономного устрою України.

Звичаєве «козацьке» право Запорозької Січі. Кодифікація права Гетьманщини (1734 рік – «Права, за якими судиться малоросійський народ»), у

1758 р. – «Суд і розправа в правах малоросійських»). Конституція Пилипа Орлика 1710 р., її основні положення та значення для зародження українського конституціоналізму. Основні риси цивільного права. Основні риси кримінального права. Поняття злочину. Види злочинів. Мета й система покарань. Смертна кара та її види. Майнові покарання. Характерні риси судового процесу.

ТЕМА 7. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА ЕТНІЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ

Загальні закономірності та особливості розвитку українських земель у складі Російської імперії. Суспільний лад. Державний лад та адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії. Особливості судової системи, становий характер суду. Селянська реформа 1861 року, судова реформа (1864) та особливості їх проведення в Україні. Російська політика шовінізму та денаціоналізації на українських землях. Українське національне відродження у ХІХ ст., ідеї федералізму та національно-територіальної автономії М. Драгоманова та М. Грушевського.

Анексія Галичини, Буковини та Закарпаття до складу Австрійської (Габсбургської) монархії. Суспільний лад та соціально-економічні відносини у Галичині, Буковині та Закарпатті. Правовий статус шляхти, духовенства, селянства, міщанства. Революція 1848-49 рр. (Весна народів) і зміни в суспільно-політичному житті Австрії. Участь українців у політичному житті Австро-Угорської дуалістичної монархії та польсько-українське протистояння в Галичині у ХІХ на поч. ХХ ст.

Загальнодержавні та крайові органи влади й управління в Австро-Угорщині відповідно до конституційних актів Імперії. Австро-угорська угода (1867) та утворення конституційної дуалістичної Австро-Угорської монархії. Напрямок розвитку австрійської правової системи. Основні риси цивільного, кримінального та процесуального права. Конституційне законодавство.

ТЕМА 8. ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В 1917–1920 рр. ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ЗА ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ

Дискримінація українців у Російській та Австро-Угорській імперіях напередодні і під час І Світової війни. Утворення Української Центральної Ради (далі – УЦР). Універсали УЦР та проголошення Української Народної Республіки. УЦР як вищий законодавчий орган державної влади УНР. Державний апарат УНР. Судова система. Правоохоронні органи. Збройні сили. Особливості законодавчої діяльності. Конституційне законодавство. Організація місцевої влади й самоврядування. Регулювання цивільних та кримінально-правових відносин.

Українська держава за гетьмана П. Скоропадського. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана, вищі органи державної влади. Організація

місцевої влади й самоврядування. Судова система. Правоохоронні органи. Формування української війська. Особливості законодавчого процесу. Конституційне законодавство.

Українська Народна Республіка в період Директорії (1918–1920 рр.). Державний апарат. Вищі органи державної влади. Організація місцевої влади й самоврядування. Судова система. Правоохоронні органи. Особливості законодавчого процесу, конституційне законодавство в добу Директорії. Регулювання цивільних та кримінально-правових відносин.

ТЕМА 9. ВИНИКНЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ. ПРИЧИНИ ПОРАЗКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА СВОЮ ДЕРЖАВНІСТЬ У 1917–1921 рр.

Організаційно-правові передумови утворення ЗУНР. Органи державної влади ЗУНР. Конституційне законодавство та форма держави. Організація державного апарату і місцеве самоврядування. Ухвала про об'єднання ЗУНР та УНР (січень 1919). Правовий статус ЗОУНР. Причини утворення інституту Диктатора ЗУНР та його уповноважених. Збройні сили. Правова система ЗУНР. Правоохоронні органи, формування української війська. Регулювання цивільних та кримінально-правових відносин.

Падіння ЗУНР. Причини поразки національно-визвольної боротьби українців за незалежність у 1917–1921 рр. Поділ України між Росією та Польщею відповідно до Ризького мирного договору (18.03.1921).

ТЕМА 10. ВСТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ ВЛАДИ БІЛЬШОВИКІВ. РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ (1917–1991 рр.)

Встановлення в Україні влади більшовиків (радянської форми державності), Конституція УСРР 1919 року. Україна й утворення СРСР. Союзний договір від 30 грудня 1922 року. Державно-правовий статус УСРР у складі СРСР. Центральні й місцеві органи влади та управління. Політика НЕПу та українізації у 20-х роках ХХ ст.

Перша Конституція СРСР (1924 р.). Особливості розвитку радянського права. Колективізації, «розкуркулення» та геноцид українців радянською владою, знищення української церкви. Фабрикування справ проти української інтелігенції органами державної безпеки СРСР.

Конституційно-правове оформлення тоталітарного державного ладу в Україні. Конституційні акти СРСР-УРСР 1936–1937 рр. Органи державної влади й управління. Верховна Рада УРСР. Раднарком (Рада Народних Міністрів). Адміністративно-територіальні зміни. Особливості діяльності радянських репресивно-каральних органів. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР і СРСР. Боротьба ОУН та УПА в боротьбі за українську державу в період окупації.

Зміни у державно-політичній системі СРСР у 50–80 рр. ХХ ст. і процес десталінізації. Авторитарна командно-адміністративна партійно-радянська

система управління та рух українських дисидентів. Організаційно-правові передумови реорганізації правоохоронної сфери. Конституція УРСР 1978 року, правовий статус УРСР як союзної республіки. Політика асиміляції українців в СРСР.

ТЕМА 11. ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ЗАХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ТА У РОКИ ВОЄННОГО ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ СРСР І НІМЕЧЧИНОЮ

Версальський (1919 р.) Сен-Жерменський (1919 р.), Тріанонський (1920 р.), Севрський (1920 р.), Ризький (1921 р.) міжнародні договори та їхнє значення для окупації іноземними державами українських земель.

Західна Україна в складі міжвоєнної польської держави – Другої Речі Посполитої. Державний устрій міжвоєнної Польщі та адміністративно-політичний устрій Західної України. Органи влади та управління. Політика колонізації та пацифікації українського населення, осадники.

Соціально-політичне становище Північної Буковини у складі Румунії. Національна політика Румунії щодо українського населення. Державний устрій міжвоєнної Румунії. Татарбунарське повстання.

Українське Закарпаття у складі Чехословацької республіки. Державно-правові засади статусу Закарпаття у складі ЧСР. Соціально-політичне становище Закарпаття в складі Чехословаччини. Спроба побудови української держави-Карпатської України в 1938–1939рр.

Напад фашистської Німеччини на Радянський Союз. Німецькі зони окупації в Україні: Рейхскомісаріат «Україна», Дистрикт «Галичина» як адміністративна одиниця у складі Генерального губернаторства Польщі. Румунська зона окупації в Україні «Трансністрія» (Румунія діяла у II Світовій як союзник фашистської Німеччини). Угорська зона окупації в Україні – «Підкарпатська територія» (Угорщина діяла у II Світовій війні як союзник фашистської Німеччини. Політико-правові засади німецького окупаційного режиму.

ОУН та УПА в боротьбі за українську державу. Спроби відновлення Української державності в червні 1941 року і створення Української Національної Ради. Діяльність ОУН та УПА з метою відновлення української державності. Створення Української Повстанської Армії (УПА) в жовтні 1942 року. Створення Української Головної Визвольної Ради у липні 1944 року (УГВР) та програмні політико-правові засади її діяльності.

ТЕМА 12. ДЕРЖАВА І ПРАВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Кроки України до незалежності. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990): політичне й правове значення. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Державне будівництво в Українській суверенній державі. Організація державної влади та управління. Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України. Судові та правоохоронні органи. Конституційний процес в Україні.

«Революція гідності» 2013-2014 рр., анексія Криму Росією в 2014 році та Російська збройна агресія. Перспективи інтеграції України до ЄС та НАТО. Реформування судової та правоохоронної системи в Україні. Формування національної правової системи. Основні тенденції розвитку адміністративного, кримінального, цивільного і процесуального законодавства на сучасному етапі.

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Основними завданнями історії політичних та правових учень є опанування студентами базової освіти юриста, вироблення у нього розуміння суті і характеру перебігу процесів, що відбуваються у суспільстві, формування у високої юридичної культури і наукового, політичного та правового світогляду, необхідних навичок професійної діяльності, які потрібні для професійного зростання, природної інтеграції вітчизняних фахівців-юристів у загальноєвропейський простір.

ТЕМА 1. ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ УЯВЛЕНЬ У КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про державу, право і політику в III–I тис. до н. е. у народів Сходу. Виникнення державно-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. Раціоналізація державно-правових уявлень, загальне і особливе в процесі становлення державності в Єгипті, Китаї, Месопотамії, Індії та інших країнах Стародавнього Сходу.

Поняття східної деспотії, її основні риси і особливості. Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу.

Витоки державно-правової думки в Стародавній Індії. Державні та правові ідеї брахманізму та буддизму. Світські державно-правові ідеї в «Артхашастрі».

Стародавній Китай. Перші державно-правові ідеї у «Книзі історії». Державно-правова ідеологія даосизму. Патріархально-патерналістська теорія Конфуція. Договірна теорія походження держави в політико-правовій теорії МоЦзи, співвідношення прогресивних та консервативних рис. Світська доктрина політики і права школи фа-цзя (легісти).

Джерела права. Характеристика найважливіших пам'яток давньосхідної політико-правової думки Стародавнього Сходу: «Закони Хаммурапі», «Авести», «Веди», «Закони Ману», «Бесіди і судження».

ТЕМА 2. ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ У КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ, ГРЕЦІ ТА РИМУ

Виникнення державно-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. Загальне і особливе в процесі становлення державності в Єгипті, Китаї, Месопотамії, Індії та інших країнах Стародавнього Сходу. Поняття східної

деспотії, її основні риси і особливості. Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу. Джерела права. Характеристика найважливіших пам'яток давньосхідної політико-правової думки: «Закони Хаммурапі», «Авести», «Веди», «Закони Ману», «Бесіди і судження».

Гомерівський період (XII–VIII ст. до н. е.). Рабовласницька демократія як перша історична форма демократичної держави. Історичний шлях становлення афінської т. зв. «прямої демократії». Реформи Солона. Політико-правові погляди Піфагора, Геракліта, Демокріта. Політико-правові погляди софістів (Протагор, Горгій, Гіппій, Антифонт). Погляди на державу та право Сократа, Платона, Арістотеля. Політико-правові погляди стоїків (Зенон, Клеонор, Хрісіпп). Особливості політико-правових поглядів Епікура та Полібія.

Розвиток державно-правових концепцій у Стародавньому Римі. Особливості політико-правових поглядів Цицерона. Політичні та правові погляди Сенеки. Марк Аврелій та його трактати «Роздуми», «До самого себе», «Дух Цілого». Становлення римського права (Ульпіан, Папініан, Павло, Гай, Модестин). Джерела права. Кодифікація римського права.

ТЕМА 3. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ДОБИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА НОВОГО ЧАСУ

Головні правові ідеї раннього християнства. Виникнення християнських державно-правових ідей у працях Аврелія Августина. Політико-правові погляди Томи Аквінського.

Державно-правові концепції мислителів середньовіччя: П'єр Абеляр, Ансельм Кентерберійський, Бернар Клервоський, Вільям Оккам. Політико-правова доктрина Данте Аліг'єрі. Вчення про закони і державу Марсілія Падуанського.

Середньовічні юристи. Школа «глоссаторів». Постглоссатори. Схоластична логіка. Збірник норм звичаєвого права і судової практики північно-східної Німеччини.

«Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. Ставлення до влади в «Ізборнику Святослава». Політико-правові погляди Кирила Туровського. «Повість временних літ» – головна пам'ятка давньоруської літератури. Політичні концепції Володимира Мономаха. «Руська правда» – перший збір законів Київської Русі XI ст. Феодальна роздробленість у «Слові о полку Ігоревім».

Вчення Ніколо Макіавеллі про державу. Політико-правова теорія Жана Бодена.

Політико-правові ідеї Реформації. Мартін Лютер. Теорія «Всесвященства». Томас Мюнцер. «Статейний лист». Жан Кальвін про державу і владу. Контрреформація.

Утопічний соціалізм Томаса Мора. Утопічні ідеї Томазо Кампанелли.

Ранні гуманістичні концепції на Україні. Юрій Дрогобич, Павло Русин, Шимон Шимонович. Політико-правові концепції Станіслава Оріховського-

Роксолана. Погляди на державу і право Івана Вишенського. Політичні погляди Петра Могили.

Вчення Гуго Гроція про право і державу. Теорія природного права Бенедикта Спінози. Основа вчення Томаса Гоббса про державу і право. Вчення Джона Локка про право і державу. Державно-правова концепція Девіда Юма.

Політико-правові погляди в Україні доби Гетьманщини. Богдан Хмельницький. Іван Виговський. Петро Дорошенко. Іван Мазепа. Конституція Пилипа Орлика.

ТЕМА 4. ВЧЕННЯ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА XVIII СТ. ТА ПЕРІОДУ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ США

Державно-правові концепції представників французького Просвітництва. Політико-правова програма Вольтера. Політико-правова доктрина Шарля-Луї Монтеск'є. Концепція суспільного договору Жан-Жака Руссо. Політико-правові погляди Дені Дідро, Поля-Анрі Гольбаха, Клода-Адріана Гельвеція. Політико-правові думки в період Французької революції 1789–1794 р. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

Державно-правові концепції представників італійського Просвітництва. Вчення про політику, державу і право у працях Джамбаттіста Віко. Проблеми вдосконалення кримінального права і процесу у працях Чезаре Беккарія.

Політичні та правові вчення у США періоду боротьби за незалежність. Ідеї американського Просвітництва у поглядах Бенджаміна Франкліна, Томаса Пейна, Томаса Джефферсона, Джона Адамса, Александра Гамільтона, Джеймса Медісона. Роль американських мислителів у становленні та розвитку англо-американської системи права.

Ідеї рівності та республіканізму у поглядах Якова Козельського. «Філософські пропозиції» Я. Козельського. Українська класична філософія Григорія Сковороди. «Духовна республіка» – суспільно-політичний ідеал Г. Сковороди.

ТЕМА 5. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТЕОРІЇ КІНЦЯ XVIII–XIX СТ.

Іммануїл Кант про право і державу. Правова теорія і етика. «Категоричний імператив Канта».

Георг Гегель про державу і право. Співвідношення права, моралі та моральності. Предмет та метод гегелівської філософії права.

Історична школа права. Виникнення та історичний розвиток права у працях Густава Гуго, Фрідріха-Карла фон Савіньї, Георга-Фрідріха Пухти.

Політико-правові вчення представників лібералізму у Франції та Англії: Бенжамен Констант та його політико-правові доктрини. Теорія демократії Алексіса де Токвіля. Вчення про державу і право Ієремії Бентама. Політико-правові погляди Джона-Стюарта Мілля.

Політико-правова доктрина Огюста Конта. Правовий позитивізм Джона Остіна. Юридичний позитивізм Карла Бергбома й Адемара Есмена.

Соціологічна юриспруденція та розвиток соціології права у творчості Рудольфа фон Ієрінга. Правова концепція Георга Єллінека. Органічна теорія походження держави Герберта Спенсера. Теорія насильства Людвіга Гумпловича. Неокантіанське вчення про право Рудольфа Штамmlера. Феноменологічна теорія Едмунда Гуссерля. Екзистенціалізм. Герменевтична теорія природного права.

Комуністична політико-правова ідеологія. Карл Маркс, Фрідріх Енгельс. Класова теорія держави і права. Критика комуністичного державно-правового вчення.

Антидемократичні політико-правові теорії. Фрідріх Ніцше та його державно-правова теорія.

Становлення ліберального й демократичного напрямків політичної та правової думки в Україні. Політико-правова доктрина Кирило-Мефодіївського товариства. Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Георгій Андрузький. Філософія права Памфіла Юркевича. Правова доктрина Олександра Кістяківського. Політико-правові погляди Михайла Драгоманова. Політико-правові погляди Івана Франка та Лесі Українки.

ТЕМА 6. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ХХ–ХХІ СТ.

Позитивістський нормативізм Ганса Кельзена. Робота Правова доктрина солідаризму Леона Дюгі.

Психологічна школа права. Габріель Тард. Психологічна теорія права Льва Петражицького.

Теорія «вільного права» Євгенія Ерліха. Соціологія права. Правовий функціоналізм Раско Паунда.

Теорії елітаризму. «Закон циркуляції еліт» Вільфредо Парето. Тенденції функціонування еліт Гаetano Моски.

Концепція правової держави Богдана Кістяківського. Погляди на державу і право періоду в першій половині ХХ ст. Михайло Грушевський. Микола Міхновський. В'ячеслав Липинський. Дмитро Донцов. Володимир Винниченко. Розвиток української політико-правової думки в часи «хрущовської відлиги». «Ренесанс» політико-правової думки в Україні в 90-і рр. ХХ ст. Тенденції розвитку сучасної української правової думки.

Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень)

1. Поняття галузі права, поняття інституту права, їх види. Критерії (підстави) розподілу юридичних норм за галузями права.
2. Поняття правового регулювання: типи, сфери та межі. Якість правового регулювання.
3. Юридичний акт: нормативно-правовий акт, правозастосовний акт, інтпретаційно-правовий акт. Поняття, юридичні властивості, взаємозв'язок. Юридичні акти в Україні.
4. Право як юридичне явище: поняття, ознаки.
5. Функції держави: поняття, види. Функції держави згідно з Конституцією України.
6. Суб'єкти правовідносин: поняття, види. Правоздатність та дієздатність: поняття, юридична природа.
7. Правомірна поведінка: поняття, значення, види.
8. Правопорушення: поняття, ознаки, склад, види.
9. Права людини: поняття, класифікація, ознаки, історія становлення. Універсальність прав людини. Захист прав людини в діяльності Ліги Націй.
10. Закон: поняття, основні властивості, види. Конституція України – Основний закон держави і суспільства.
11. Державна влада: поняття та ознаки.
12. Правотворчість: поняття, види, стадії. Порядок прийняття законів в Україні. Законодавчий процес у парламенті.
13. Концепція правової держави: історія виникнення та розвитку. Поняття і ознаки правової держави.
14. Поняття реалізації правових норм: форми (види) та значення. Правозастосування як особлива форма реалізації.
15. Форма державного правління держави: поняття, види. Форма державного правління в Україні.
16. Дія нормативно-правових актів у часі (початок дії, припинення дії та призупинення дії).
17. Причини виникнення держави. Особливості формування держави в різних країнах світу.
18. Форми (джерела) права: поняття, види, зміст. Юридичні джерела права в Україні та тенденції їх розвитку.
19. Форма державного устрою: поняття, види. Державний устрій в Україні.
20. Система права: поняття, основні риси, елементи. Співвідношення між системою права і системою законодавства. Система права сучасної України.
21. Форма державного (політичного) режиму: поняття, види. Державний (політичний) режим в Україні.

22. Дія нормативно-правових актів у просторі та щодо кола осіб. Територіальна та екстериторіальна дія. Правовий імунітет.
23. Юридична відповідальність: поняття, ознаки, функції, види.
24. Правові системи сучасності та критерії їх класифікації.
25. Юридичні факти: поняття і класифікація.
26. Тлумачення правових норм: поняття, види. Роль тлумачення у застосуванні та реалізації правових норм.
27. Система законодавства: поняття, елементи, критерії розподілу на групи законодавства України.
28. Систематизація нормативно-правових актів: поняття, необхідність, способи (види). Стан систематизації законодавства України.
29. Суб'єкти правовідносин: поняття, види, ознаки, правовий статус юридичних осіб.
30. Структура правової норми: логічна та правова зумовленість. Види правових норм. Особливості регулятивних та правових норм.
31. Правові відносини: поняття, ознаки, структура, види.
32. Функції і принципи, форми та інститути демократії. Основні теорії демократії.
33. Законодавча влада в механізмі держави. Організаційно-правові форми і методи роботи законодавчої влади в Україні.
34. Законність і правопорядок: поняття, основні ознаки, співвідношення, значення.
35. Механізм держави: поняття, структура, ознаки, види.
36. Нормотворча техніка: поняття, зміст, принципи. Вимоги, що пред'являються до нормативно-правових актів.
37. Захист прав людини в Європі. Регіональні системи захисту прав людини.
38. Правомірне обмеження прав людини. Відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.
39. Застосування міжнародних стандартів прав людини у період збройних конфліктів.
40. Обсяг та складові заборони дискримінації. Зобов'язання держави щодо заборони дискримінації.
41. Зобов'язання держави щодо права на свободу вираження поглядів, права на свободу зібрань та об'єднання, а також на свободу думки, совісті і релігії.
42. Литовсько-Руська держава і право.
43. Правова система козацько-гетьманської держави.
44. Державно-правовий устрій на етнічних українських землях в імперську добу.
45. Держава і право в Україні в період національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.)
46. Радянська держава і право в Україні (1917–1991).

47. Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя та Нового часу.
48. Політико-правові теорії кінця XVIII–XIX ст.
49. Політико-правові вчення XX–XXI ст.
50. Генеза та особливості розвитку української політико-правової думки.

Напрямок підготовки – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ЯК ПРИВАТНЕ ПРАВО. ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Цивільне право у системі права України. Приватне право у системі позитивного права. Критерії поділу системи права на приватне і публічне. Цивільні відносини як предмет цивільного права. Особливості методу правового регулювання цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права. Відмежування цивільного права від суміжних галузей.

Джерела цивільного права. Цивільне законодавство та його система. Звичай. Значення доктрини, судової практики, актів КСУ, ВС, рішень ЄСПЛ. Дія цивільного законодавства в часі, просторі, за колом осіб. Застосування цивільного законодавства. Аналогія закону та аналогія права. Субсидіарне застосування цивільного законодавства.

ТЕМА 2. ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин. Суб'єкти цивільних правовідносин: поняття і види. Об'єкти цивільних правовідносин: поняття і види. Зміст цивільних правовідносин. Поняття та види суб'єктивних обов'язків. Поняття, зміст та види суб'єктивних цивільних прав. Види цивільних правовідносин.

ТЕМА 3. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Співвідношення понять «фізичної особи», «людини» і «громадянина» у праві. Цивільна правоздатність фізичної особи: поняття та зміст. Відмінність між правоздатністю та суб'єктивним правом. Цивільна дієздатність фізичної особи: поняття та зміст. Відмінність між правоздатністю та дієздатністю. Зміст окремих різновидів цивільної дієздатності. Емансипація: підстави, умови та порядок. Ім'я фізичної особи. Місце проживання та його юридичне значення. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: підстави та правові наслідки. Опіка та піклування. Фізична особа як підприємець.

ТЕМА 4. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ

Виникнення юридичних осіб. Теорії юридичної особи. Поняття та ознаки юридичної особи. Класифікація юридичних осіб. Види та організаційно-правові форми юридичних осіб. Правосуб'єктність юридичної особи. Органи юридичної особи та їх компетенція. Окремі різновиди юридичних осіб.

Господарські товариства. Відокремлені підрозділи юридичної особи. Порядок створення юридичних осіб. Порядок припинення юридичних осіб.

ТЕМА 5. СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ЯК УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Цивільна правоздатність держави та інших суб'єктів публічного права: її особливості та зміст. Форми (способи) участі держави у цивільному обороті. Пряма та опосередкована участь держави у цивільному обороті. Окремі випадки участі держави у цивільному обороті. Український народ як суб'єкт цивільних правовідносин. Територіальна громада як суб'єкт цивільних правовідносин. Автономна Республіка Крим як суб'єкт цивільних правовідносин.

ТЕМА 6. ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Об'єкти цивільних правовідносин: поняття й види. Правовий режим та оборотоздатність об'єктів цивільних правовідносин. Поняття і юридична класифікація речей. Цифрові речі: поняття, особливості правового режиму. Нерухомість як різновид речей. Майно. Гроші як різновид речей. Особливості їх правового режиму. Цінні папери: поняття, види, особливості правового режиму. Результати робіт та послуги: поняття і класифікація. Результати творчої діяльності: поняття та особливості. Інформація. Особисті немайнові блага: поняття, види, особливості правового режиму.

ТЕМА 7. ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ ТА ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН. ПРАВОЧИНИ

Юридичні факти в цивільному праві та їх класифікація. Поняття та види правочинів. Форма правочинів. Умови і строки в правочинах. Умови дійсності правочинів.

ТЕМА 8. НЕДІЙСНІ ПРАВОЧИНИ

Поняття недійсних правочинів. Нікчемні та оспорювані правочини. Підстави недійсності правочину. Загальні та спеціальні наслідки недійсності правочинів. Недійсність частини правочину.

ТЕМА 9. ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ І ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ

Поняття та способи здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання обов'язків. Принципи здійснення цивільних прав. Поняття, суть та юридична природа представництва. Концепція дії. Концепція правовідносин. Відмежування представництва від суміжних інститутів. Повноваження представника. Поняття, зміст та межі повноважень. Передоручення. Підстави виникнення та види представництва. Цивільно-правова характеристика довіреності. Видача довіреності як правочин. Форма довіреності, реквізити довіреності. Припинення представництва.

ТЕМА 10. СТРОКИ ТА ТЕРМІНИ. ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ

Поняття, значення і види строків у цивільному праві. Строки здійснення цивільних прав. Присікальні (преклюзивні) строки. Претензійні строки. Гарантійні строки. Строки виконання цивільних обов'язків. Строки захисту цивільних прав. Порядок обчислення строків. Позовна давність. Поняття, значення і види позовної давності. Наслідки спливу позовної давності. Початок перебігу позовної давності. Зупинення і переривання позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

ТЕМА 11. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Поняття захисту цивільних прав та інтересів. Співвідношення понять «забезпечення», «охорона», «захист» цивільних прав. Суб'єкти цивільно-правового захисту. Об'єкти (предмет) цивільно-правового захисту. Суб'єктивне цивільне право. Правозгідний інтерес. Правопорядок в цілому (публічний інтерес). Право на захист як суб'єктивне цивільне право. Поняття, зміст. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Юрисдикційна форма захисту. Неюрисдикційна форма захисту. Самозахист цивільних прав. Поняття, загальна характеристика, види. Заходу оперативного впливу. Поняття та види способів захисту цивільних прав та інтересів.

ТЕМА 12. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Поняття цивільно-правової відповідальності. Види і форми цивільно-правової відповідальності. Підстава й умови цивільно-правової відповідальності. Наявність шкоди (збитків) як умова цивільної відповідальності. Реальні збитки і упущена вигода. Моральна шкода. Протиправність як умова цивільно-правової відповідальності. Вина як умова цивільно-правової відповідальності. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності. Випадок і непереборна сила. Причинний зв'язок як умова цивільно-правової відповідальності.

ТЕМА 13. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Поняття, ознаки та види особистих немайнових правовідносин. Класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Захист честі, гідності та ділової репутації. Дії, що порушують право на честь, гідність та ділову репутацію. Позивачі та відповідачі у справах про захист честі, гідності, ділової репутації. Способи захисту честі, гідності та ділової репутації.

ТЕМА 14. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО РЕЧОВЕ ПРАВО. ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Поняття та ознаки речового права. Види речових прав за українським законодавством. Поняття права власності. Право власності і абсолютні права, право власності і майнові права, право власності і зобов'язання. Особливості

законодавчої конструкції права власності та його змісту. «Тріада» правомочностей власника і межі здійснення цих повноважень. Форми і види права власності в Україні. Цивільно-правове значення категорії «приватна власність» та її співвідношення із публічною власністю.

ТЕМА 15. ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Класифікація підстав виникнення права власності: загальні та спеціальні; первинні та похідні; оплатні та безоплатні; ті, що потребують фізичного заволодіння річчю і ті, що не потребують фізичного заволодіння річчю. Первинні способи виникнення права власності. Похідні способи виникнення права власності. Момент виникнення права власності.

ТЕМА 16. ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Припинення права власності. Загальна характеристика підстав припинення права власності. Добровільне припинення права власності. Втрата права власності з незалежних від власника причин. Примусове позбавлення права власності.

ТЕМА 17. ФОРМИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Право приватної власності: загальні положення. Підстави виникнення права приватної власності фізичних осіб. Об'єкти права приватної власності фізичних осіб. Припинення права приватної власності фізичних осіб. Юридичні особи як суб'єкти права власності. Особливості здійснення права приватної власності господарськими товариствами. Право власності кооперативів. Здійснення права власності громадськими та релігійними організаціями. Право власності інших юридичних осіб (об'єднань підприємств, установ, організацій).

Поняття права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права державної власності. Підстави виникнення та припинення права державної власності. Порядок передачі об'єктів права державної власності у комунальну власність.

Поняття права комунальної власності. Здійснення права комунальної власності. Підстави припинення права комунальної власності.

ТЕМА 18. ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття та зміст права спільної власності. Види спільної власності. Спільна сумісна власність. Суб'єкти права спільної сумісної власності. Підстави виникнення спільної сумісної власності. Спільна часткова власність. Підстави виникнення спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у спільній власності. Припинення права спільної власності.

ТЕМА 19. РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО

Поняття, ознаки та система речових прав на чуже майно. Сервітути: поняття, зміст. Виникнення, здійснення та припинення сервітуту. Емфітевзис: поняття, зміст. Виникнення, здійснення та припинення емфітевзису.

Суперфіцій: поняття, зміст. Виникнення, здійснення та припинення суперфіцію. Право володіння чужим майном. Класифікація видів володіння. Захист володіння у цивільному праві України.

ТЕМА 20. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ІНШИХ РЕЧОВИХ ПРАВ

«Охорона» та «захист» права власності. Класифікація цивільно-правових засобів захисту права власності. Речово-правові способи захисту права власності. Позов про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикація). Межі віндикації. Вимоги про усунення правопорушень, не пов'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов). Позов про виключення майна з акту опису як спосіб захисту права власності. Позов про визнання права власності. Зобов'язально-правові способи захисту права власності. Захист права власності за позовом про визнання правочинів недійсними та інші засоби захисту права власності.

ТЕМА 21. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю. Об'єкти права інтелектуальної власності. Авторське та патентне право: спільне і відмінне у цивільно-правовому регулюванні відносин, пов'язаних з творчою діяльністю. Первісні та похідні суб'єкти права інтелектуальної власності. Зміст права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності.

ТЕМА 22. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

Джерела авторського права. Поняття та ознаки твору. Види об'єктів, що охороняються авторським правом. Суб'єкти авторського права. Співавторство та його види. Зміст авторських прав. Способи використання твору. Випадки правомірного використання твору без згоди автора. Строк чинності авторських прав.

Поняття та джерела регулювання суміжних прав. Об'єкти, суб'єкти суміжних прав. Види та строк чинності суміжних майнових прав. Захист авторського права та суміжних прав.

ТЕМА 23. ПАТЕНТНЕ ПРАВО

Поняття та об'єкти патентного права. Винахід як об'єкт патентного права. Корисна модель: поняття та ознаки. Промисловий зразок як об'єкт патентного права. Суб'єкти патентних прав.

Умови надання правової охорони (патентоздатності) винаходу (корисній моделі) та промислового зразку. Патент як форма охорони прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки. Порядок одержання патенту. Майнові

права, що випливають із патенту. Дії, що не визнаються порушенням прав володільця патенту. Припинення дії патенту та визнання його недійсним.

ТЕМА 24. ЮРИДИЧНІ ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Комерційне (фірмове) найменування: поняття та структура. Умови надання правової охорони. Виникнення та здійснення прав на комерційне (фірмове) найменування. Припинення прав на комерційне (фірмове) найменування.

Поняття та види торговельних марок (знаків для товарів і послуг). Оформлення прав на знаки для товарів та послуг. Права та обов'язки, що випливають із свідництва України на торговельну марку. Захист прав на торговельні марки.

Географічне зазначення: поняття та види. Умови надання правової охорони. Здійснення та припинення прав на географічне зазначення.

ТЕМА 25. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Поняття та ознаки зобов'язань. Елементи зобов'язань. Сторони в зобов'язанні. Підстави виникнення зобов'язань. Заміна осіб у зобов'язанні. Множинні зобов'язання. Система цивільних зобов'язань.

ТЕМА 26. ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Поняття та принципи виконання зобов'язання. Принцип належного виконання зобов'язань. Суб'єкти виконання зобов'язання. Виконання зобов'язання з множинністю осіб. Предмет виконання зобов'язання. Строк, місце та спосіб виконання зобов'язання.

ТЕМА 27. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Загальна характеристика видів (способів) забезпечення виконання зобов'язань, їх ознаки, види. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання.

Поняття та значення неустойки. Види неустойки. Поняття та загальна характеристика завдатку. Відмежування завдатку від авансу. Порука як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Особливості відповідальності поручителя. Поняття та загальна характеристика гарантії. Відмежування гарантії від поруки. Поняття, функції та сфера застосування застави. Види застави. Притримання. Право довірчої власності як вид забезпечення виконання зобов'язання.

ТЕМА 28. ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Загальна характеристика підстав припинення зобов'язань.

Припинення зобов'язання належним його виконанням. Припинення зобов'язання переданням відступного. Припинення зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог. Припинення зобов'язання за

домовленістю сторін. Новація. Прощення боргу. Неможливість виконання як підстава припинення зобов'язання. Поєднання кредитора й боржника в одній особі. Припинення зобов'язання за смерті фізичної особи та за ліквідації юридичної особи.

ТЕМА 29. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Загальні положення про порушення зобов'язання. Прострочення як порушення зобов'язання. Загальні положення про правові наслідки порушення зобов'язання. Характеристика окремих правових наслідків порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання як правовий наслідок порушення зобов'язання.

ТЕМА 30. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Договір як підстава виникнення цивільного зобов'язання. Правова природа та функції договору. Свобода договору. Порядок укладення договорів. Оферта і акцепт. Особливості укладення окремих видів договорів. Форма договору. Умови договору (істотні, звичайні та випадкові). Елементи договору. Свобода договору та її межі. Класифікація договорів. Типи та види договорів (договір приєднання, публічний договір, попередній договір, типові та примірні договори). Співвідношення договору із законом, звичаєм. Зміна та припинення договору.

ТЕМА 31. ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Загальна характеристика договору купівлі-продажу. Джерела правового регулювання. Сфера застосування. Укладення договору купівлі-продажу. Істотні умови договору. Сторони договору. Право продажу товарів. Форма договору купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін за договором. Відповідальність сторін за договором купівлі-продажу.

ТЕМА 32. ДОГОВІР РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Поняття та особливості договору роздрібною купівлі-продажу. Суб'єкти договору роздрібною купівлі-продажу. Правовий статус продавця. Порядок укладення договору та форма договору роздрібною купівлі-продажу. Права покупця за Законом України «Про захист прав споживачів»: а) на належну якість товарів; б) право на безпеку товарів; в) на інформацію про товар; г) у разі придбання речі неналежної якості; д) на обмін речі належної якості; е) на компенсацію моральної шкоди. Порядок та особливості захисту прав покупця. Відповідальність продавця у сфері роздрібною торгівлі. Продаж товарів у розстрочку.

ТЕМА 33. БІРЖОВІ ПРАВОЧИНИ

Особливості купівлі-продажу на біржі. Сторони біржового правочину. Умови, яким повинні відповідати біржові правочини. Особливості укладення біржових правочинів.

ТЕМА 34. ПОСТАВКА. ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТА ІНШИМИ РЕСУРСАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

Поняття, сфера застосування та законодавче регулювання договору поставки. Сторони договору поставки. Порядок і форми укладення договору поставки. Істотні умови та зміст договору поставки. Зміна та припинення договору. Виконання як спосіб припинення договору. Відповідальність сторін за порушення умов договору поставки.

Контракція сільськогосподарської продукції. Постачання енергетичними та іншими природними ресурсами через приєднану мережу.

ТЕМА 35. ДОГОВІР ДАРУВАННЯ

Поняття та загальна характеристика договору дарування. Сторони у договорі дарування. Порядок укладення, форма та істотні умови договору дарування. Зміст договору дарування. Відмова від договору та розірвання договору дарування. Правові наслідки. Правове регулювання благодійної діяльності.

ТЕМА 36. ДОГОВІР РЕНТИ

Поняття та загальна характеристика договору ренти. Види договору ренти. Сторони договору ренти. Істотні умови договору ренти. Права та обов'язки сторін за договором ренти. Передання майна під виплату ренти. Форма й розмір ренти, строк її виплати. Припинення договору ренти. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору ренти.

ТЕМА 37. ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

Поняття та загальна характеристика договору довічного утримання (догляду). Сторони договору. Порядок укладення та форма договору. Зміст договору. Зміна, розірвання та припинення договору довічного утримання (догляду). Правові наслідки.

ТЕМА 38. НАЙМ (ОРЕНДА)

Загальна характеристика, сфера застосування та законодавче регулювання договору найму (оренди). Суб'єкти та об'єкти договору найму (оренди). Порядок укладення та форма договору. Зміст договору. Зміна, розірвання та припинення договору. Правові наслідки.

ТЕМА 39. ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВОРІВ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

Поняття та загальна характеристика договору прокату. Сторони договору прокату. Порядок укладення та форма договору прокату. Договір прокату як публічний договір та договір приєднання. Об'єкт договору прокату. Права та

обов'язки сторін договору прокату. Договір найму (оренди) будівель і споруд: поняття, порядок укладення та форма договору. Договір найму (оренди) транспортних засобів: поняття, форма договору, види договорів найму (оренди) транспортних засобів.

ТЕМА 40. ДОГОВІР ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Місце договору оренди земельної ділянки у системі договорів майнового найму. Особливості суб'єктного складу договору оренди земельної ділянки. Порядок та форма укладення договору. Істотні умови договору. Права та обов'язки сторін. Зміна, розірвання та припинення договору. Відповідальність сторін за договором.

ТЕМА 41. ДОГОВІР ЛІЗИНГУ

Проблеми правового регулювання договору лізингу. Види лізингу. Суб'єкти договору лізингу. Істотні умови договору лізингу. Права та обов'язки сторін за договором лізингу. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору лізингу.

ТЕМА 42. НАЙМ (ОРЕНДА) ЖИТЛА

Право громадян на житло та його реалізація. Види житлових фондів за законодавством України. Загально-правова характеристика договору найму (оренди) житла та сфера його застосування. Сторони договору найму (оренди) житла. Предмет договору найму (оренди) житла. Права та обов'язки сторін за договором найму (оренди) житла. Підстави, порядок та правові наслідки припинення договору найму (оренди) житла. Договір найму в державному житловому фонді.

ТЕМА 43. ДОГОВІР ПОЗИЧКИ

Поняття та загальна характеристика договору позички. Сторони договору позички. Порядок укладення та форма договору позички. Зміст договору позички. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору позички.

ТЕМА 44. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ПІДРЯДУ

Загальні положення про договори підряду. Сфера застосування та законодавче регулювання. Сторони у договорі підряду. Особливості підрядних договорів за участю фізичних осіб. Порядок укладення і форма договору підряду. Істотні умови договору підряду. Зміст договору підряду. Особливості виконання договору підряду. Особливості прийняття роботи, виконаної за договором підряду. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання умов договору підряду.

ТЕМА 45. ДОГОВІР ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

Поняття та загальна характеристика договору побутового підряду. Особливості суб'єктного складу за договором побутового підряду. Порядок укладення і форма договору побутового підряду. Зміст договору побутового підряду. Виконання договору побутового підряду та гарантії прав замовника.

ТЕМА 46. ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ. ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА ПРОЕКТНІ ТА ПОШУКОВІ РОБОТИ

Договори будівельного підряду. Сфера застосування та законодавче регулювання. Сторони в договорі. Спеціальні вимоги, яким повинен відповідати підрядник. Передумови та порядок укладення договору будівельного підряду. Форма договору будівельного підряду. Права та обов'язки сторін за договором будівельного підряду. Особливості виконання договорів будівельного підряду. Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів. Відповідальність сторін за договором будівельного підряду. Особливості договорів будівельного підряду, укладених на виконання державного замовлення.

Поняття та правова характеристика договору підряду на проектні та пошукові роботи. Зміст договору підряду на проектні та пошукові роботи. Відповідальність сторін за договором підряду на проектні та пошукові роботи.

ТЕМА 47. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПОСЛУГИ. ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Поняття та загальна характеристика договорів про надання послуг. Сфера застосування та законодавче регулювання договорів про надання послуг. Поняття, види, юридична природа договорів перевезення та їх правове регулювання. Сторони в договорі. Загальні та спеціальні вимоги до перевізника (ліцензування та сертифікації перевезень). Порядок укладення та оформлення договору перевезення різними видами транспорту. Права і обов'язки сторін за договором перевезення. Виконання договору перевезення. Відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору. Особливості відповідальності перевізника. Договір чартеру (фрахтування). Договір транспортного експедирування.

ТЕМА 48. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗБЕРІГАННЯ

Загальна характеристика договору зберігання. Підстави виникнення обов'язку за зберігання майна. Сторони договору. Статус професійного охоронця. Порядок укладення та форма договору зберігання. Істотні умови договору. Зміст договору зберігання. Виконання договору зберігання. Відповідальність сторін за договором зберігання. Особливості відповідальності охоронця за безоплатним договором. Відповідальність професійного охоронця.

ТЕМА 49. СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ ЗБЕРІГАННЯ

Зберігання речей у ломбарді. Зберігання цінностей у банку, в індивідуальному банківському сейфі. Зберігання у камерах схову транспортних організацій. Зберігання на товарному складі. Особливості зберігання майна у гардеробі організацій, готелях, гуртожитках. Зберігання речей, що є предметом спору (секвестр). Зберігання автотранспортних засобів. Договір охорони.

ТЕМА 50. ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ

Основні поняття страхового права. Загальна характеристика договору страхування. Класи страхування: особливості майнового страхування; особливості особистого страхування; страхування відповідальності; страхування ризиків. Сторони договору страхування. Правовий статус страховика. Суб'єкти страхування; співстрахування та перестрахування; страхувальники, вигодонабувачі та застраховані особи; порядок провадження діяльності страховими посередниками. Порядок укладення та форма договору страхування. Істотні умови договору страхування. Права та обов'язки сторін договору страхування. Відмова від здійснення страхової виплати. Припинення договору страхування. Особливості дострокового припинення договору страхування.

ТЕМА 51. ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ

Поняття та загальна характеристика договору доручення. Сторони договору доручення. Права та обов'язки сторін договору доручення. Порядок укладення та форма договору доручення. Припинення та розірвання договору доручення.

ТЕМА 52. ДОГОВІР КОМІСІЇ

Правове регулювання та сфера застосування договору комісії. Сторони договору комісії. Істотні умови договору комісії. Форма та зміст договору комісії. Вказівки комітента та правові наслідки відступу від них. Виконання договору комісії та прийняття виконання комітентом. Звіт комісіонера. Відмова комісіонера від виконання договору та скасування договору комітентом і правові наслідки цього. Договір субкомісії. Особливості правового регулювання та сфера застосування консигнаційних договорів. Загальна характеристика агентських договорів.

ТЕМА 53. ДОГОВІР УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

Поняття та загальна характеристика договору управління майном. Порядок укладення та форма договору управління майном. Істотні умови договору управління майном. Сторони договору управління майном, їхні права та обов'язки. Припинення договору управління майном.

ТЕМА 54. ДОГОВІР ПОЗИКИ

Договір позики: загальна характеристика та сфера застосування. Сторони договору позики. Порядок укладення та форма договору позики. Зміст договору позики. Виконання договору позики. Оформлення договору позики векселями. Укладення договору позики шляхом випуску і продажу облігацій. Позикові операції ломбардів.

ТЕМА 55. КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР

Кредитний договір: загальна характеристика та сфера застосування. Суб'єкти кредитного договору. Загальні та спеціальні вимоги до кредитодавця. Порядок укладення та форма кредитного договору. Загальні та спеціальні вимоги до кредитодавця. Зміст кредитного договору. Способи забезпечення кредитних договорів. Виконання кредитного договору та відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору. Класифікація кредитних договорів.

ТЕМА 56. ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ. ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ. ДОГОВІР РАХУНКА УМОВНОГО ЗБЕРІГАННЯ (ЕСКРОУ)

Поняття та загальна характеристика договору банківського вкладу (депозиту). Форма договору банківського вкладу (депозиту). Види вкладів. Сторони договору банківського вкладу (депозиту). Зміст договору банківського вкладу (депозиту). Поняття та загальна характеристика договору банківського рахунку. Сторони договору банківського рахунку. Зміст договору банківського рахунку. Розірвання договору банківського рахунку.

Поняття та загальна характеристика договору рахунку умовного зберігання (ескроу). Сторони договору рахунку умовного зберігання (ескроу). Істотні умови договору рахунку умовного зберігання (ескроу). Права та обов'язки сторін за договором рахунку умовного зберігання (ескроу). Припинення договору рахунку умовного зберігання (ескроу).

ТЕМА 57. ДОГОВІР ФАКТОРИНГУ

Поняття та ознаки договору факторингу. Види факторингу. Порядок укладення та форма договору факторингу. Сторони договору факторингу, їхні права та обов'язки. Відповідальність сторін за договором факторингу. Припинення договору факторингу.

ТЕМА 58. ДОГОВОРИ ЩОДО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття, загальна характеристика та види договорів у сфері інтелектуальної власності. Форма договорів у сфері інтелектуальної власності. Правова характеристика ліцензійного договору. Поняття та види ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Цивільно-правова характеристика та види авторських договорів. Поняття, ознаки, зміст, порядок

укладення та виконання договорів на створення та використання об'єктів авторського права. Правова характеристика договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії. Інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

ТЕМА 59. КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ

Загальна характеристика договору комерційної концесії. Особливості суб'єктного складу договору комерційної концесії. Порядок укладення та форма договору комерційної концесії. Зміст договору комерційної концесії. Виконання договору комерційної концесії. Відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору комерційної концесії.

ТЕМА 60. ДОГОВОРИ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Поняття та загальна характеристика договору про спільну діяльність. Сторони в договорі про спільну діяльність, їхні права та обов'язки. Поняття та загальна характеристика договору простого товариства. Права та обов'язки сторін за договором простого товариства. Правовий режим спільного майна учасників. Припинення договору простого товариства.

ТЕМА 61. НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ОДНОСТОРОННІХ ДІЙ

Поняття та особливості недоговірних зобов'язань. Види недоговірних зобов'язань. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Правова природа конкурсу як підстави виникнення цивільних правовідносин. Зобов'язання зі вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Зобов'язання з рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Зобов'язання з набуття чи збереження майна без достатньої правової підстави (кондикційні зобов'язання).

ТЕМА 62. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Зобов'язання із заподіяння шкоди у системі цивільно-правових зобов'язань. Поняття та елементи деліктного зобов'язання. Підстави та умови деліктної відповідальності. Співвідношення договірної та недоговірної відповідальності. Способи відшкодування шкоди. Урахування вини потерпілого та матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоду, при вирішенні питання про відшкодування шкоди. Особливості відшкодування моральної шкоди. Обставини, які звільняють від майнової відповідальності (необхідна оборона, самозахист). Обставини, які виключають майнову відповідальність (казус, непереборна сила).

ТЕМА 63. ОКРЕМІ ВИДИ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Відшкодування шкоди, завданої при здійсненні особою права на самозахист та в стані крайньої необхідності. Відповідальність фізичної чи юридичної особи за шкоду, завдану їхнім працівником чи іншою особою. Особливості відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування чи їх посадовими особами. Відповідальність за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду. Особливості відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення. Відповідальність за шкоду, заподіяну малолітніми, неповнолітніми, недієздатними, обмежено дієздатними та особами, які не усвідомлювали значення своїх дій та (або) не могли керувати ними. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за шкоду, спільно заподіяну кількома особами. Регресні зобов'язання. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

ТЕМА 64. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ

Суб'єкти зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Умови відповідальності за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Способи та порядок відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого. Підстави та порядок зменшення чи збільшення розміру відшкодування шкоди.

ТЕМА 65. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

Поняття спадкування. Спадкування як універсальне правонаступництво. Поняття спадкування. Підстави спадкування. Спадкодавці та спадкоємці. Усунення від права на спадкування. Час, місце відкриття спадщини. Склад спадщини. Права та обов'язки, що не входять до складу спадщини.

ТЕМА 66. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ТА ЗА ЗАКОНОМ. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

Спадкування за заповітом. Право на обов'язкову частку в спадщині. Зміст заповіту. Заповідальний відказ. Види заповітів. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Недійсність заповіту.

Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Спадкування за правом представлення.

Загальний порядок прийняття спадщини. Особливості прийняття спадщини окремими категоріями спадкоємців. Строки для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини, порядок його реалізації, юридичні наслідки. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова

трансмiсія). Відумерлість спадщини. Поділ та перерозподіл спадщини між спадкоємцями. Виконання заповіту. Повноваження виконавця заповіту. Оформлення права на спадщину. Свідоцтво про право на спадщину та порядок його одержання.

ТЕМА 67. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

Поняття, загальна характеристика спадкового договору. Сторони, істотні умови та форма. Права та обов'язки сторін. Особливості спадкового договору з участю подружжя. Забезпечення виконання спадкового договору. Підстави розірвання спадкового договору.

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Цивільний процес у системі судочинства та інших форм захисту цивільних прав. Цивільне судочинство та цивільна процесуальна форма. Поняття та предмет цивільного процесуального права як галузі права. Система цивільного процесуального права. Цивільне процесуальне законодавство. Поняття, завдання, види цивільного судочинства та стадії цивільного процесу. Призначення Цивільного процесуального кодексу та завдання цивільного судочинства. Дія норм цивільного процесуального права.

ТЕМА 2. ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Поняття та система принципів в цивільному процесі, їх значення. Принципи, закріплені в Конституції України. Засади (принципи) цивільного судочинства, закріплені в ЦПК: верховенство права; повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення. Принципи інституту судового розгляду: принцип усності; принцип безпосередності судового розгляду.

ТЕМА 3. ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ТА ЇХ СУБ'ЄКТИ

Поняття цивільних процесуальних відносин. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин: цивільно-процесуальні норми;

цивільно-процесуальна правосуб'єктність; юридичні факти в ЦПП. Об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин (учасники судового процесу): суд обов'язковий учасник цивільних процесуальних правовідносин. Склад суду, правосуб'єктність, відводи. Учасники справи; представники: загальна характеристика, ознаки, права та обов'язки. Неприпустимість зловживання процесуальними правами. Інші учасники судового процесу: загальна характеристика, ознаки, функціональне призначення кожного з них.

ТЕМА 4. СТОРОНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поняття сторін в цивільному процесі. Процесуальні права і обов'язки сторін, їх класифікація. Процесуальна співучасть: поняття, види. Неналежний відповідач: поняття, порядок заміни. Процесуальне правонаступництво.

ТЕМА 5. ТРЕТІ ОСОБИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.

Поняття та види третіх осіб. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

ТЕМА 6. ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поняття та загальна характеристика судового представництва. Види судового представництва. Проблеми класифікації судового представництва. Договірне представництво. Законне представництво. Повноваження представника в суді.

ТЕМА 7. УЧАСТЬ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ ОРГАНІВ ТА ОСІБ, ЯКИМ ЗАКОНОМ НАДАНО ПРАВО ЗВЕРТАТИСЯ ДО СУДУ В ІНТЕРЕСАХ ІНШИХ ОСІБ

Загальна характеристика участі в цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Участь у цивільному процесі Уповноваженого ВРУ з прав людини. Процесуальні форми та підстави участі прокурора у цивільному процесі. Форми та підстави участі в цивільному процесі органів державної влади та місцевого самоврядування. Участь в цивільному процесі інших фізичних та юридичних осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Особливості реалізації ними спеціальних прав.

ТЕМА 8. ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Поняття процесуальних строків і їх значення. Види процесуальних строків. Розумність процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Зупинення, продовження та поновлення процесуальних строків. Основні строки у розвитку цивільних процесуальних правовідносин.

ТЕМА 9. ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ

Поняття та критерії визначення цивільної юрисдикції. Розмежування цивільної, господарської і адміністративної судових юрисдикцій. Класифікація цивільної юрисдикції. Предметна, суб'єктна, інстанційна юрисдикція. Юрисдикція загальних судів щодо справ позовного, наказного та окремого провадження. Порушення правил цивільної юрисдикції.

ТЕМА 10. ТЕРИТОРІАЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ (ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ)

Поняття та критерії визначення підсудності, класифікація підсудності. Правила територіальної підсудності цивільних справ. Підсудність справ наказного та окремого провадження. Наслідки порушення правил про підсудність.

ТЕМА 11. СУДОВІ ВИТРАТИ.

Поняття та значення судових витрат в цивільному судочинстві. Види судових витрат та порядок їх сплати: судовий збір; витрати, пов'язані з розглядом справи; попереднє визначення суми судових витрат; забезпечення та попередня оплата судових витрат; відстрочення та розстрочення сплати судових витрат; повернення судових витрат. Розподіл судових витрат між сторонами.

ТЕМА 12. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ

Заходи процесуального примусу: поняття, види, порядок та підстави їх застосування. Попередження і видалення із залу судового засідання. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Привід свідка. Штраф.

ТЕМА 13. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ

Доказування як процесуальна діяльність. Стадії процесу доказування. Поняття доказів та їх класифікація в цивільному процесі. Предмет доказування. Обов'язок доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування. Належність та допустимість, достовірність та достатність доказів в цивільному процесі. Характеристика засобів доказування в цивільному процесі. Показання свідків. Письмові докази; речові докази; електронні докази. Висновок експерта як засіб доказування в цивільному процесі. Висновок експерта в галузі права. Забезпечення процесу доказування джерелами доказової інформації (розподіл обов'язків по доказуванню, забезпечення доказів, судові доручення щодо збирання доказів). Оцінка доказів. Особливості процесу доказування в окремому та наказному провадженні.

ТЕМА 14. ПОЗОВ

Поняття позову та позовного провадження. Елементи позову. Письмові заяви учасників справи. Види позовів. Право на пред'явлення позову. Зміни в

позовних засобах захисту прав. Відзив, відповідь на відзив. Заяви, клопотання і заперечення: загальні вимоги до форми та змісту. Використання позовних засобів захисту прав. Зміна позову. Відмова від позову. Об'єднання і роз'єднання позовів. Визнання позову. Укладення мирової угоди. Захист інтересів відповідача проти позову. Заперечення проти позову. Пред'явлення зустрічного позову. Забезпечення позову. Загальні умови та способи забезпечення позову. Порядок забезпечення позову: підстави та види. Зустрічне забезпечення. Заміна одного заходу забезпечення позову іншим, скасування заходів забезпечення позову. Захист відповідача при застосуванні заходів забезпечення позову.

ТЕМА 15. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Звернення зацікавленої особи до суду з позовною заявою. Порядок пред'явлення позову. Форма і зміст позовної заяви. Документи, що додаються до позовної заяви. Підстави та правові наслідки відмови у відкритті провадження у справі. Підстави та правові наслідки повернення позовної заяви та залишення її без руху. Відкриття провадження у справі. Правові наслідки відкриття провадження у справі.

ТЕМА 16. ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Підготовче провадження - завдання та строк. Підготовче засідання. Порядок проведення підготовчого засідання. Врегулювання спору за участю судді - порядок проведення та строк. Процесуальні дії судді та учасників справи у підготовчому засіданні. Судові рішення у підготовчому засіданні. Судові виклики і повідомлення. Процесуальний порядок інформування про час та місце розгляду справи в цивільному судочинстві.

ТЕМА 17. РОЗГЛЯД СПРАВИ ПО СУТІ. ЗАКІНЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ БЕЗ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ СУДУ

Поняття, завдання і значення стадії розгляду справи по суті. Строки, складові частини та процесуальний порядок розгляду справи по суті. Судове засідання, відкриття розгляду справи по суті, з'ясування обставин справи та дослідження доказів; судові дебати та ухвалення рішення. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження. Ускладнення в ході розгляду цивільних справ. Тимчасове припинення розгляду справи (перерви в судовому засіданні, відкладення розгляду справи, зупинення провадження у справі). Закінчення провадження у справі без ухвалення судового рішення (залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі). Фіксування судового процесу. Фіксування судового засідання технічними засобами. Протокол судового засідання. Порядок подання та розгляду зауважень щодо технічного запису та протоколу судового засідання. Фіксування окремих процесуальних дій.

ТЕМА 18. СУДОВІ РІШЕННЯ

Поняття і види судових рішень. Відмінність рішення суду від ухвали, постанови та судового наказу. Поняття рішення суду, його суть та зміст. Вимоги, які пред'являються до рішення суду. Умови набрання законної сили судовим рішенням та його правові наслідки. Негайне виконання рішення суду, визначення порядку і строку виконання рішення суду. Вручення судового рішення. Виправлення недоліків рішення суду. Ухвали суду першої інстанції.

ТЕМА 19. ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ

Загальна характеристика та значення заочного розгляду цивільних справ. Умови проведення заочного розгляду справи. Неявка відповідача в судові засідання. Належне повідомлення відповідача про час та місце розгляду справи. Відсутність поважних причин неявки відповідача. Згода позивача на заочний розгляд справи. Особливості заочного розгляду справи та ухвалення заочного рішення. Перегляд, скасування та оскарження заочного рішення. Законна сила заочного рішення.

ТЕМА 20. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Поняття, ознаки, суть та значення наказного провадження. Відмінність наказного провадження від позовного та окремого. Передумови звернення до суду з заявою про видачу судового наказу (види вимог, за якими може бути видано судовий наказ). Порядок звернення з заявою про видачу судового наказу. Підсудність справ наказного провадження. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Судові витрати у справах наказного провадження. Підстави для відмови у видачі судового наказу. Наслідки відмови у видачі судового наказу. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу. Форма і зміст заяви про скасування судового наказу та строки її подання. Розгляд заяви про скасування судового наказу. Відмінність судового наказу від рішення суду, ухвали суду, виконавчого напису нотаріуса. Набрання судовим наказом законної сили. Скасування судового наказу.

ТЕМА 21. ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Загальна характеристика окремого провадження. Поняття та сутність окремого провадження. Справи, що розглядаються в порядку окремого провадження. Загальні особливості порядку розгляду справ окремого провадження.

ТЕМА 22. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ СПРАВ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Особливості розгляду окремих категорій справ окремого провадження. Розгляд судом справ про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх. Розгляд справ про обмеження цивільної дієздатності, визнання особи недієздатною та поновлення цивільної

дієздатності. Розгляд справ про надання неповнолітньому повної цивільної дієздатності. Розгляд справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Розгляд справ про усиновлення. Розгляд справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Розгляд справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі. Розгляд справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність. Розгляд справ про визнання спадщини відумерлою. Розгляд справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Розгляд справ про обов'язкову госпіталізація до протитуберкульозного закладу. Розгляд справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису. Розгляд судом справ про розкриття інформації, що становить професійну таємницю на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

ТЕМА 23. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Загальна характеристика інституту перегляду судових рішень, що не набрали законної сили. Суть апеляційного провадження. Модель апеляції в українському цивільному судочинстві. Право на апеляційне оскарження та порядок його реалізації. Об'єкт апеляційного оскарження. Порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції. Відкриття апеляційного провадження. Апеляційний розгляд: підготовка розгляду справи судом апеляційної інстанції; призначення справи до розгляду в суді апеляційної інстанції; межі розгляду справи судом апеляційної інстанції; порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції. Повноваження суду апеляційної інстанції. Постанова суду апеляційної інстанції.

ТЕМА 24. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Загальна характеристика інституту перегляду судових рішень, що набрали законної сили. Суть касаційного провадження. Право касаційного оскарження та порядок його реалізації. Об'єкт касаційного оскарження. Порядок розгляду справи в суді касаційної інстанції. Відкриття касаційного провадження. Підготовка справи до касаційного розгляду. Межі розгляду справи судом касаційної інстанції. Попередній розгляд справи. Повноваження суду касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції.

ТЕМА 25. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Суть і значення стадії перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Об'єкт, підстави та суб'єкти права на подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Строки, процесуальні засоби та порядок звернення для відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Відмова від

заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки. Розгляд заяви.

ТЕМА 26. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ТА РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ)

Звернення судових рішень до виконання. Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню. Мирова угода в процесі виконання. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання. Зупинення виконання судового рішення. Тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи. Звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку. Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України. Заміна сторони виконавчого провадження. Визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами. Поворот виконання рішення, постанови.

ТЕМА 27. ГАРМОНІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Правова основа гармонізація цивільного процесуального права в державах Європейського Союзу. Роль Європейського Суду Справедливості. Огляд чинних регламентів та директив, що формують Європейський цивільний процес. Конвенція з питань цивільного процесу. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах. Двосторонні договори про правову допомогу, укладені між державами. Значення інституту визнання і виконання іноземних судових рішень. Міжнародні акти, які закріплюють міжнародні стандарти визнання і виконання іноземних судових рішень. Визначення категорій «іноземне судове рішення», «визнання іноземного судового рішення», «виконання іноземного судового рішення». Джерела правового регулювання визнання і виконання іноземних судових рішень в Україні: їх загальна характеристика та практика застосування. Процесуальні аспекти визнання і виконання іноземних судових рішень в Україні. Досвід регулювання визнання і виконання іноземних судових рішень в державах Європейського Союзу. Сертифікація судового рішення як альтернатива процедурі екзекватури. Визнання та виконання рішень іноземних судів. Судові доручення про надання правової допомоги. Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Звернення суду України із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів.

СІМЕЙНЕ ПРАВО

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА (ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ І МЕТОД СІМЕЙНОГО ПРАВА)

Поняття сімейного права. Види сімейних правовідносин, що складають предмет сімейного права. Ознаки сімейних правовідносин. Метод сімейного права. Способи правового регулювання сімейних правовідносин.

Завдання правового регулювання сімейних правовідносин за Сімейним кодексом України. Принципи сімейного права. Принцип рівності прав та обов'язків в сімейних правовідносинах жінки та чоловіка. Функції сімейного права.

Джерела сімейного права. Конституція України як джерело сімейного права. Аналіз Сімейного Кодексу України. Правове регулювання сімейних правовідносин Цивільним кодексом України. Закони та підзаконні нормативно-правові акти. Договори у сімейному праві. Застосування звичаю у сімейному праві. Міжнародні договори та норми права іноземних держав як джерела сімейного права.

Аналогія закону і аналогія права у сімейному праві України. Система сімейного права. Взаємозв'язок сімейного права з іншими галузями права.

ТЕМА 2. СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Поняття сімейних правовідносин. Поняття та ознаки сім'ї за Сімейним кодексом України. Право на сім'ю та його реалізація. Склад сімейних правовідносин. Суб'єкти сімейних правовідносин. сімейна правоздатність і дієздатність. Об'єкти сімейних правовідносин. Зміст сімейних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Види юридичних фактів. Споріднення та свояцтво як види юридичних фактів. Суб'єктивне сімейне право та його реалізація. Суб'єктивний сімейний обов'язок та його здійснення. Способи захисту сімейних прав. Судовий захист. Самозахист. Захист сімейних прав органами опіки та піклування. Захист сімейних прав прокурором. Захист сімейних прав нотаріусом.

Строк у сімейному праві. Види строків. Позовна давність у сімейному праві.

ТЕМА 3. ШЛЮБ

Поняття шлюбу. Умови вступу у шлюб. Шлюбний вік. Право на шлюб. Добровільність шлюбу. Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою.

Державна реєстрація шлюбу. Значення державної реєстрації шлюбу. Порядок подання заяви про реєстрацію шлюбу. Взаємна обізнаність наречених про стан здоров'я. Зобов'язання наречених у разі відмови від вступу у шлюб. Час реєстрації шлюбу. Зміна часу реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Зміна місця реєстрації шлюбу.

Правові наслідки шлюбу. Право на вибір прізвища при реєстрації шлюбу. Правозгідність шлюбу.

ТЕМА 4. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

Особисті немайнові правовідносини подружжя. Особисті права подружжя. Право на материнство та батьківство. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності, на фізичний та духовний розвиток, на зміну прізвища, на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї, на свободу та особисту недоторканність. Репродуктивні права жінки та чоловіка.

Особисті обов'язки подружжя. Обов'язок подружжя турбуватись про сім'ю.

ТЕМА 5. МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

Правовий режим майна подружжя. Роздільне майно подружжя. Спільне майно подружжя. Принцип рівності прав дружини та чоловіка на володіння, користування і розпоряджання майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності.

Розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Визначення розміру часток у спільному майні подружжя. Накладення стягнення на майно подружжя за борговими зобов'язаннями.

Шлюбний договір. Особливості шлюбного договору. Зміст, форма та строк дії шлюбного договору. Порядок укладення шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна, порядку користування житлом, права на утримання. Зміна умов шлюбного договору. Відмова від шлюбного договору, розірвання та визнання шлюбного договору недійсним.

ТЕМА 6. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ ПО УТРИМАННЮ

Права та обов'язки подружжя по утриманню. Поняття аліментів. Особливості аліментних зобов'язань. Підстави виникнення аліментних зобов'язань. Право на утримання після розірвання шлюбу. Договір подружжя про надання утримання. Визначення розміру аліментів одному з подружжя. Позбавлення або обмеження строком права на утримання. Підстави припинення права на утримання.

ТЕМА 7. ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ. НЕДІЙСНІСТЬ ШЛЮБУ

Підстави припинення шлюбу. Смерть особи або оголошення її померлою як підстава припинення шлюбу. Розірвання шлюбу органами РАЦСу. Порядок розірвання шлюбу судом. Обставини, при яких шлюб не може бути

розірваний. Наслідки розірвання шлюбу. Поновлення шлюбу. Встановлення режиму окремого проживання подружжя та його правові наслідки.

Недійсність шлюбу. Види недійсних шлюбів. Абсолютно недійсні шлюби. Шлюби, що визнаються судом недійсними. Шлюби, що можуть бути визнані судом недійсними. Обставини, за яких шлюб не може бути визнаний недійсним. Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним.

ТЕМА 8. ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

Загальні підстави виникнення правовідносин між батьками та дітьми. Порядок реєстрації народження дитини. Визначення походження дитини від матері. Порядок реєстрації народження дитини, що народилася у транспортному засобі. Порядок реєстрації народження дитини, мати якої перебуває у виправно-трудовай установі або слідчому ізоляторі. Порядок реєстрації народження знайденої дитини. Порядок реєстрації народження дитини у разі встановлення між подружжям режиму окремого проживання.

Визначення походження дитини, батьки якої перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу її матір'ю. Реєстрація народження дитини у раз невизнання матір'ю батьківства свого чоловіка. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини за спільною заявою жінки та чоловіка. Реєстрація народження дитини за заявою матері. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини. Встановлення батьківства в судовому порядку. Спир про батьківство між чоловіком матері дитини та особою, що вважає себе батьком дитини. Встановлення факту батьківства за рішенням суду. Визнання материнства за рішенням суду. Встановлення факту материнства за рішенням суду.

Запис про батьків дитини, якщо батьківство, материнство не встановлене.

Оспорювання батьківства. Оспорювання батьківства після смерті особи, яка записана батьком дитини. Оспорювання матір'ю дитини батьківства свого чоловіка. Оспорювання материнства.

ТЕМА 9. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ, ДІТЕЙ, ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ

Особисті немайнові права та обов'язки батьків. Принцип рівності прав та обов'язків батьків щодо дитини

Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Визначення прізвища, імені та по-батькові дитини. Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини. Права батьків щодо виховання дитини, права батьків по

захисту дитини. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Спори про дітей. Особисті права неповнолітніх батьків та їх реалізація. Права дітей. Обов'язок дітей піклуватися про батьків. Участь органів опіки та піклування у здійсненні особистих немайнових прав батьків та дітей.

Підстави позбавлення батьківських прав. Особи, що мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьків батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьків батьківських прав. Влаштування дитини, батьки якої позбавлені батьківських прав. Порядок поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів. Права баби, діда, прабаби, прадіда щодо виховання та захисту онуків, правнуків. Права братів та сестер на спілкування, виховання та захист. Права вітчима, мачухи на виховання та захист пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, що взяла дитину в сім'ю щодо її виховання. Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, вітчима, мачуху, а також тих, з ким вона проживала однією сім'єю.

ТЕМА 10. МАЙНОВІ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ, ДІТЕЙ, ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ

Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Спільна сумісна власність батьків та дітей. Індивідуальне майно дитини. Управління батьками майном дитини. Право власності на аліменти, одержані на дитину.

Обов'язок матері, батька утримувати дитину та його виконання. Поняття і особливості аліментних зобов'язань. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Визначення розміру аліментів. Умови зміни розміру аліментів. Контроль за цільовим витрачанням аліментів. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Звільнення батьків від сплати аліментів. Припинення права на аліменти. Стягнення заборгованості за аліментами. Підстави звільнення від сплати заборгованості за аліментами.

Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання. Підстави виникнення обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання. Розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина.

Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання. Особливості утримання батьків повнолітніми дітьми. Визначення розміру аліментів на батьків. Звільнення дочки, сина від обов'язку утримувати батьків.

Майнові правовідносини між іншими членами сім'ї та родичами. Відносини між дідом, бабою, прадідом, прабабою і онуками, правнуками по взаємному утриманню. Відносини між братами та сестрами по взаємному утриманню. Відносини між вітчимою, мачухою і пасинком, падчеркою по взаємному утриманню. Відносини між фактичним вихователем і вихованцем

по взаємному утриманню. Розмір аліментів, що стягується з інших членів сім'ї та родичів, і строки їх стягнення.

ТЕМА 11. ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Поняття усиновлення. Мета усиновлення. Діти, які підлягають усиновленню. Підстави для усиновлення дитини. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Особи, що мають переважне право на усиновлення. Згода осіб на усиновлення. Облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян. Облік осіб, які бажають усиновити дитину. Порядок розгляду справ про усиновлення. Правові наслідки усиновлення. Права та обов'язки усиновлювачів. Права усиновленої дитини. Припинення усиновлення. Скасування усиновлення. Правові наслідки скасування усиновлення. Визнання усиновлення недійсним. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним.

Встановлення опіки та піклування над дітьми. Підстави та порядок встановлення опіки та піклування над дітьми. Органи опіки та піклування та їх повноваження. Права та обов'язки опікунів, піклувальників. Права дитини, над якою встановлено опіку чи піклування. Припинення опіки та піклування.

Поняття та зміст договору про патронат. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

Поняття прийомної сім'ї. Особи, які можуть бути прийомними батьками. Особи, які не можуть бути прийомними батьками. Порядок створення прийомної сім'ї. Права дітей, переданих на виховання у прийомну сім'ю. Обов'язки сторін за угодою про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї. Припинення угоди про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї.

Порядок створення дитячих будинків сімейного типу. Обов'язки сторін за договором про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Припинення договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ТЕМА 1. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Поняття та правова природа міжнародного приватного права. Предмет міжнародного приватного права. Поняття, форми та види «іноземного елементу». Міжнародні приватноправові відносини: поняття, види та елементи. Співвідношення міжнародного приватного права і міжнародного публічного права та іншими галузями приватного права. Методи та принципи міжнародного приватного права: поняття та види. Система міжнародного приватного права.

ТЕМА 2. СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Фізичні особи як суб'єкти міжнародного приватного права: поняття, види та правовий статус. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства. Дієздатність іноземних громадян та осіб без громадянства. Визнання іноземців та осіб без громадянства обмежено дієздатними та недієздатними. Визнання іноземців та осіб без громадянства безвісно відсутніми та оголошення їх померлими. Правове положення іноземців в Україні. Типи колізійних прив'язок щодо правового статусу фізичних осіб.

Правовий статус юридичних осіб в міжнародному приватному праві. Поняття та види юридичних осіб в міжнародному приватному праві. Державна належність юридичної особи. Типи колізійних прив'язок щодо визначення «національності» юридичної особи. Правове положення юридичних осіб, заснованих на іноземному капіталі в Україні. Теорії юридичної особи в міжнародному приватному праві.

Держава як учасник міжнародних приватноправових правовідносин. Імунітет держави: поняття, види, теорії імунітету держави.

ТЕМА 3. КОЛІЗІЙНІ НОРМИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Поняття, ознаки та правова природа колізійної норми. Види колізійних норм. Структура колізійної норми. Типи колізійних прив'язок. Уніфікація колізійних норм у міжнародному приватному праві.

ТЕМА 4. РЕЧОВЕ ПРАВО В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Поняття та правова природа речового права в МПП. Характеристика права власності в міжнародних приватних відносинах. Колізійні норми у сфері речового права. Об'єкти права власності іноземців в Україні.

Правовий режим іноземних інвестицій. Поняття, види та форми іноземних інвестицій. Правовий статус суб'єктів інвестиційної діяльності. Правові гарантії здійснення іноземних інвестицій.

ТЕМА 5. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Джерела правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Поняття та ознаки зовнішньоекономічної діяльності. Види зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Методи та принципи зовнішньоекономічної діяльності.

Поняття зовнішньоекономічного договору. Види зовнішньоекономічних договорів. Форма зовнішньоекономічного договору.

ТЕМА 6. МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Поняття міжнародного договору купівлі-продажу. Порядок укладення міжнародного договору купівлі-продажу. Зміст міжнародного договору купівлі-продажу. Відповідальність за міжнародним договором купівлі-продажу. Характеристика Віденської конвенції 1980 р. про міжнародний договір купівлі-продажу. Характеристика принципів ІНКОТЕРМС.

ТЕМА 7. МІЖНАРОДНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Джерела правового регулювання міжнародних перевезень. Поняття та види міжнародних перевезень. Міжнародні залізничні перевезення. Міжнародні автомобільні перевезення. Повітряні перевезення в міжнародному сполученні. Міжнародні морські перевезення. Характеристика договорів у сфері міжнародного перевезення.

ТЕМА 8. МІЖНАРОДНЕ СПАДКОВЕ ПРАВО

Загальна характеристика міжнародного спадкування. Джерела правового регулювання спадкових правовідносин в МПП. Поняття та правова природа спадкових правовідносин в міжнародному приватному праві. Колізійні питання спадкування в міжнародному приватному праві. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом. Здійснення права на спадкування в МПП.

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Поняття та правова природа сімейних правовідносин в міжнародному приватному праві. Джерела правового регулювання сімейних правовідносин в МПП. Колізії законів у сфері сімейного права. Укладення та припинення шлюбу з іноземцями та особами без громадянства. Майнові та особисті немайнові права подружжя. Походження дітей. Особливості усиновлення дітей громадян України іноземцями.

ТЕМА 10. МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ. ВИЗНАННЯ І ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ, АРБІТРАЖІВ ТА ДОРУЧЕНЬ ІНОЗЕМНИХ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ

Правовий статус міжнародного комерційного арбітражу. Джерела правового регулювання відносин пов'язаних із діяльністю МКА. Компетенція міжнародного комерційного арбітражу. Поняття та правова природа

арбітражної угоди. Види арбітражної угоди. Форма арбітражної угоди. Особливості розгляду спорів міжнародним комерційним судом. Рішення міжнародного комерційного арбітражу. Міжнародний комерційний арбітраж при Торгово-промисловій палаті України. Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України. Регламент міжнародного комерційного арбітражу. Джерела правового регулювання питань визнання та виконання рішень іноземних судів та арбітражі. Міжнародна підсудність. Міжнародні договори про визнання та виконання судових і арбітражних рішень. Визнання і виконання іноземних судових і арбітражних рішень в Україні. Виконання доручень іноземних судів та органів юстиції. Правові підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень іноземних судів і арбітражів.

Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право)

1. Поняття та ознаки юридичної особи.
2. Цінні папери: поняття, види, особливості правового режиму.
3. Поняття, ознаки та види особистих немайнових прав.
4. Поняття та види правочинів.
5. Поняття та види недійсних правочинів.
6. Початок перебігу та закінчення строку.
7. Поняття позовної давності. Загальна та спеціальна позовна давність.
8. Види дієздатності фізичної особи.
9. Поняття та зміст права власності.
10. Поняття, ознаки та система речових прав на чуже майно.
11. Речово-правові способи захисту права власності.
12. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.
13. Поняття та види права спільної власності.
14. Види забезпечення виконання зобов'язання.
15. Порядок укладення і форма договору підряду. Істотні умови договору підряду.
16. Особливості оренди державного та комунального майна.
17. Сторони договору будівельного підряду. Права та обов'язки сторін.
18. Поняття та загальна характеристика договору позички.
19. Права й обов'язки сторін за договором перевезення. Виконання договору перевезення.
20. Сторони договору позики. Істотні умови та форма договору позики.
21. Суб'єкти кредитного договору. Загальні та спеціальні вимоги до кредитодавця.
22. Порядок укладення та форма договору комерційної концесії.
23. Поняття, правове регулювання та сфера застосування договору комісії.
24. Права та обов'язки пасажирів за договором перевезення залізничним транспортом.
25. Суб'єкти страхування.
26. Поняття, загальна характеристика договору зберігання.
27. Черги спадкування за законом.
28. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної чи юридичної особи.
29. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
30. Обставини, які виключають майнову відповідальність.
31. Особливості відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення.
32. Особливості відшкодування шкоди, завданої недієздатною особою чи особою, цивільна дієздатність якої обмежена.

33. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
34. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.
35. Учасники справи: загальна характеристика, ознаки, права та обов'язки.
36. Інші учасники цивільного процесу: загальна характеристика, ознаки, функціональне призначення кожного з них.
37. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.
38. Підстави і форми участі прокурора в цивільному процесі.
39. Порядок обчислення процесуальних строків. Поновлення та продовження процесуальних строків. Строки розгляду цивільних справ.
40. Поняття судових викликів та повідомлень у цивільному процесі.
41. Характеристика способів та порядку вручення судових повісток та повідомлень.
42. Мета судового доказування. Поняття судового доказу. Стадії процесу доказування.
43. Поняття та характеристика забезпечення доказів. Судові доручення щодо збирання доказів.
44. Поняття і суть позовного провадження.
45. Елементи позову та види позовів.
46. Суть і значення стадії перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. Об'єкт, підстави та суб'єкти права на подання заяви.
47. Способи захисту сімейних прав.
48. Поняття шлюбу. Умови вступу до шлюбу.
49. Основні формули прикріплення (колізійні прив'язки) і сфера їх застосування. Множинність колізійних прив'язок.
50. Правове положення юридичних осіб в міжнародному приватному праві.

Напрямок підготовки – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА**

ТЕМА 1. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ, ВИКОНАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ

Загальне поняття управління. Управлінська система та її компоненти. Характеристика суб'єкта та об'єкта управління. Сутність соціального управління. Види соціального управління.

Державне управління як різновид соціального управління. Особливості системи (суб'єкта, об'єкта, управлінського впливу, зворотних зв'язків). Основні ознаки державного управління. Виконавчо-розпорядчий характер державного управління. Суть співвідношення державного і громадського управління.

Поняття принципів публічного управління. Класифікація принципів публічного управління. Конкретні принципи (демократизм, порядність, рівноправність національностей), рівність громадян перед законом, законність, гласність і врахування громадської думки, об'єктивність). Організаційні принципи діяльності апарату публічного управління (колегіальність, єдиноначальність, розподіл управлінської праці, відповідальність за прийняте рішення, оперативна самостійність). Співвідношення публічного управління і державної виконавчої влади.

Органи державної виконавчої влади. Недержавні органи управління, що є носіями повноважень виконавчої влади.

ТЕМА 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА І ЯК НАУКА

Поняття і зміст адміністративного права. Місце адміністративного права у галузевій класифікації правової системи. Предмет адміністративного права. Система адміністративного права. Співвідношення адміністративного права з іншими правовими галузями.

Джерела адміністративного права.

Адміністративне право як юридична наука і навчальна дисципліна. Перспективи розвитку за Концепцією реформи адміністративного права.

ТЕМА 3. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ НОРМИ

Поняття адміністративно-правової норми. Державні гарантії дії адміністративно-правових норм. Відмінності адміністративно-правових норм від норм інших галузей права. Структура адміністративно-правової норми. Гіпотеза та її види. Диспозиція та її особливості. Санкція. Класифікація адміністративно-правових норм за спрямованістю змісту. Класифікація адміністративно-правових норм за адресатами або суб'єктами. Класифікація

адміністративно-правових норм за формою припису. Адміністративне бачення. Класифікація адміністративно-правових норм за галузевою належністю. Класифікація адміністративно-правових норм за межею дії. Класифікація адміністративно-правових норм за ступенем спільності. Класифікація адміністративно-правових норм за повнотою викладених велінь. Класифікація адміністративно-правових норм за юридичною силою. Реалізація норм адміністративного права. Види реалізації (виконання, використання, додержання, застосування). Вимоги до застосування норм адміністративного права (законність, обґрунтованість, доцільність).

ТЕМА 4. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

Поняття адміністративно-правових відносин. Державне управління – сфера виникнення адміністративно-правових відносин. Адміністративне право і адміністративні правовідносини. Влада і адміністративно-правові відносини. Механізм утворення адміністративно-правових відносин. Суб'єкти адміністративно-правових відносин. Особливості (характерні риси) адміністративно-правових відносин. Види адміністративно-правових відносин. Вертикальні й горизонтальні адміністративно-правові відносини. Розвиток адміністративних правовідносин в умовах адміністративної реформи і реформи адміністративного права.

ТЕМА 5. ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Соціальні та юридичні ознаки суб'єкта адміністративного права. Суб'єкт адміністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин. Складові адміністративної правосуб'єктності. Адміністративна правоздатність. Адміністративна дієздатність. Адміністративна деліктоздатність. Проблеми деліктоздатності юридичних осіб. Наявність прав у сфері публічного управління. Наявність адміністративно-правових обов'язків. Система суб'єктів адміністративного права. Проблеми класифікації суб'єктів адміністративного права. Перспективи розвитку правового статусу суб'єктів адміністративного права за Концепцією реформи адміністративного права.

ТЕМА 6. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Конституційне закріплення правового статусу Президента України. Співвідношення правового статусу Президента України з правовим статусом гілок влади. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади за Конституцією України. Повноваження Президента України щодо організаційного формування системи органів державної виконавчої влади. Повноваження Президента України щодо визначення змісту функціонування системи органів державної виконавчої влади. Повноваження Президента України щодо забезпечення законності у сфері виконавчої влади. Консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби, що створюються Президентом України для здійснення своїх повноважень. Адміністративно-

правовий статус Ради національної безпеки та оборони України. Адміністративно-правовий статус Офісу Президента України. Завдання, функції та структура Офісу Президента України.

ТЕМА 7. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Місце органів державної виконавчої влади у системі державних виконавчо-розпорядчих органів (органів державного управління). Юридичні ознаки органів виконавчої влади. Класифікація органів державної виконавчої влади за масштабом діяльності. Вищі, центральні, місцеві і спеціальні органи виконавчої влади. Характеристика їх адміністративно-правового статусу. Структура та штати органів державної виконавчої влади. Поняття місцевого самоврядування. Адміністративно-правові повноваження сільських, селищних, міських рад відповідних територіальних громад. Повноваження сільських, селищних, міських рад, сільських, селищних, міських голів, старост сіл, селищ територіальних громад, які увійшли до складу територіальних громад, території яких затверджено Кабінетом Міністрів України. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Державний контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

ТЕМА 8. ПУБЛІЧНІ СЛУЖБОВЦІ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Поняття публічної служби і державного службовця. Поняття посади і посадової особи. Класифікація посад державних службовців. Ранги державних службовців. Права державних службовців у сфері публічного управління. Адміністративно-правові обов'язки державних службовців. Види і характеристика обмежень щодо державних службовців. Відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою. Підстави припинення державної служби. Відставка державного службовця. Управління публічною службою.

ТЕМА 9. ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ І ГРОМАДЯНИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Поняття та види громадських об'єднань. Політичні партії та громадські організації. Принципи їх створення і діяльності. Обмеження щодо утворення і діяльності громадських об'єднань. Права громадських об'єднань. Добровільне припинення діяльності громадського об'єднання. Способи припинення діяльності громадського об'єднання. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу громадян. Адміністративна правоздатність громадян. Адміністративна дієздатність громадян. Соціально-економічні права. Особисті права та свободи. Адміністративно-правові гарантії прав громадян. Адміністративно-правові обов'язки громадян. Види обов'язків. Характеристика юридичних фактів, у зв'язку з якими виникають

адміністративно-правові обов'язки громадян. Адміністративно-правовий статус іноземців, біженців, осіб без громадянства. Концепція реформи адміністративного права щодо оновлення змісту правового статусу громадян.

ТЕМА 10. АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Фізичні та юридичні особи в адміністративно-правових відносинах. Поняття адміністративних послуг. Ознаки адміністративних послуг. Види адміністративних послуг. Законодавче забезпечення надання адміністративних послуг. Розмежування адміністративних послуг та публічних послуг. Реєстрація адміністративних послуг. Реєстри адміністративних послуг. Реформа адміністративних послуг: переваги для споживачів та відомчі інтереси. Децентралізація повноважень з надання адміністративних послуг як стратегічний напрям реформування держави та покращення якості послуг.

ТЕМА 11. ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Поняття форм публічного управління. Взаємозв'язок форм та методів публічного управління. Вимоги до використання форм публічного управління. Правові і неправові форми публічного управління. Установлення норм права (видання нормативних актів управління, адміністративна правотворчість). Застосування норм права (видання ненормативних актів управління, видання індивідуальних актів управління, видання актів застосування норм права, адміністративна розпорядливість, укладення адміністративних договорів, здійснення інших юридично значущих організаційних дій).

ТЕМА 12. ЮРИДИЧНІ АКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Поняття актів публічного управління. Два джерела особливостей актів публічного управління (правове і управлінське). Правові акти публічного управління як владні дії державних виконавчо-розпорядчих органів (дії-волевиявлення).

Властивості правових актів публічного управління. Призначення правових актів публічного управління. Відокремлення актів публічного управління від законів, судових актів, актів прокурорських органів, цивільно-правових угод, актів громадських організацій, службових документів. Співвідношення із актами органів місцевого самоврядування. Нормативні акти та їх ознаки.

Ненормативні акти та їх ознаки. Дія актів у часі та просторі. Підстави припинення дії правових актів публічного управління. Акти Президента України. Акти Кабінету Міністрів України. Акти центральних органів державної виконавчої влади. Акти місцевих органів державної виконавчої влади. Акти інших органів публічного управління.

ТЕМА 13. МЕТОДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Поняття методів публічного управління. Функції методів публічного управління. Загальні особливості методів публічного управління. Класифікація методів публічного управління залежно від конкретного засобу, який використовується для розв'язання управлінських завдань. Класифікація методів публічного управління залежно від потреб управлінського процесу. Методи переконання, заохочення, примусу. Співвідношення переконання, заохочення і примусу в публічного управлінні. Переконання як основний метод публічного. Організаційні та правові форми переконання. Заохочення та його види. Громадський вплив і його роль у публічного. Заходи громадського впливу. Методи переконання в діяльності органів Національної поліції.

ТЕМА 14. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС

Поняття, особливості та цілі адміністративного примусу. Види адміністративного примусу. Поняття та види заходів адміністративного попередження. Нормативне закріплення заходів адміністративного попередження. Поняття та види заходів адміністративного припинення. Цілі адміністративного припинення. Нормативне закріплення заходів адміністративного припинення. Поняття та види заходів адміністративного стягнення. Нормативне закріплення заходів адміністративного стягнення. Цільове призначення стягнень. Примус у діяльності правозастосовних органів державного управління.

ТЕМА 15. СУТНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Поняття законності і дисципліни у публічному управлінні. Конституційні основи забезпечення законності і дисципліни у публічному управлінні. Принципи забезпечення законності у публічному управлінні. Законність і доцільність у публічному управлінні. Гарантії забезпечення законності у публічному управлінні. Державно-правовий механізм забезпечення законності у публічному управлінні. Поняття способу забезпечення законності у публічному управлінні. Види способів забезпечення законності у публічному управлінні. Конституційне закріплення способів забезпечення законності у публічному управлінні.

ТЕМА 16. КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Контроль і нагляд як засіб забезпечення законності у публічному управлінні. Конституційні засади контрольно-наглядової діяльності. Види контролю. Парламентський контроль. Президентський контроль. Урядовий контроль. Судовий контроль. Контроль з боку центральних органів виконавчої влади. Контроль з боку місцевих органів виконавчої влади. Контрольно-наглядові повноваження державних інспекцій. Контроль з боку органів місцевого самоврядування. Громадський контроль. Нагляд прокуратури як

засіб забезпечення законності у публічному управлінні. Адміністративний нагляд поліції як засіб забезпечення законності у публічному управлінні. Загальний нагляд поліції. Спеціальний нагляд поліції.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ТЕМА 17. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття адміністративного правопорушення. Основні ознаки адміністративного правопорушення. Відмінність адміністративних правопорушень від кримінальних та дисциплінарних правопорушень. Юридичний склад адміністративного правопорушення. Характеристика його елементів (об'єкт: поняття та види; об'єктивна сторона: поняття, основні та факультативні ознаки; суб'єкт: поняття та види; суб'єктивна сторона: поняття, ознаки). Вчинення адміністративного правопорушення умисно. Вчинення адміністративного правопорушення з необережності. Види адміністративних правопорушень. Запобігання адміністративним правопорушенням.

ТЕМА 18. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПІДВІДОМЧІ НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Загальна характеристика адміністративних правопорушень, підвідомчих поліції. Особливості розгляду органами Національної поліції справ про порушення громадського порядку, правил дорожнього руху, правил паркування транспортних засобів, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на транспорті.

ТЕМА 19. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Поняття і підстави адміністративної відповідальності. Відокремлення адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Принципи адміністративної відповідальності. Вік, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність.

Відповідальність неповнолітніх. Відповідальність посадових осіб. Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів. Відповідальність іноземних громадян і осіб без громадянства.

Обставини, що виключають адміністративну відповідальність (крайня необхідність, необхідна оборона, неосудність). Можливість звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення.

ТЕМА 20. АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ

Поняття адміністративного стягнення. Мета адміністративного стягнення. Система адміністративних стягнень. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх. Основні та додаткові адміністративні стягнення. Попередження. Штраф. Оплатне вилучення предмета, який став

знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві. Виправні роботи. Адміністративний арешт. Загальні правила накладення стягнення за адміністративне правопорушення. Обставини, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення. Обставини, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення.

Накладення адміністративних стягнень при вчиненні кількох адміністративних правопорушень. Обчислення строків адміністративного стягнення.

Строки накладення адміністративного стягнення. Строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Покладення обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду. Забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення.

ТЕМА 21. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Поняття адміністративного процесу. Зміст і загальні риси адміністративного процесу. Вузкий та широкий підхід до розуміння сутності адміністративного процесу. Специфіка адміністративно-процесуальних норм. Специфіка адміністративно-процесуальних відносин. Принципи адміністративного процесу. Суб'єкти адміністративного процесу. Адміністративна юрисдикція. Відокремлення адміністративного процесу від інших видів юридичної процесуальної діяльності. Структура адміністративного процесу. Адміністративна юстиція.

ТЕМА 22. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОВАДЖЕННЯ

Поняття адміністративного провадження. Стадії адміністративних проваджень. Система адміністративних проваджень. Нормотворчі провадження та їх характеристика. Установчі провадження та їх характеристика. Правозастосовні провадження. Характеристика проваджень щодо застосування заходів примусу і заохочення у державному управлінні (дисциплінарне провадження; провадження у справах про адміністративні правопорушення; провадження щодо застосування заходів матеріального впливу; провадження у справах по заохоченню). Характеристика проваджень щодо реалізації громадянами своїх прав і обов'язків (провадження щодо зверненнях громадян; провадження щодо отримання свідоцтв, дипломів, патентів тощо). Характеристика проваджень щодо реалізації юридичними особами своїх прав і обов'язків (провадження щодо легалізації юридичних осіб; провадження щодо оформлення та видачі ліцензій тощо). Характеристика проваджень щодо здійснення контролю і нагляду (контрольно-наглядові провадження).

ТЕМА 23. ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття провадження в справах про адміністративні правопорушення. Місце провадження в справах про адміністративні правопорушення в адміністративному процесі. Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення. Стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення. Завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення. Порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення. Обставини, що виключають провадження в справі про адміністративні правопорушення. Докази та їх оцінка.

Складення протоколу про адміністративне правопорушення. Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. Зміст протоколу про адміністративне правопорушення. Випадки, коли протокол про адміністративне правопорушення не складається. Доставлення порушника. Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Адміністративне затримання. Органи (посадові особи), правомочні здійснювати адміністративне затримання. Строки адміністративного затримання. Особистий огляд і огляд речей. Вилучення речей і документів. Відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан сп'яніння.

Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення. Права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Потерпілий. Законні представники. Адвокат. Свідок. Експерт. Перекладач. Розгляд справи про адміністративне правопорушення. Оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення.

ТЕМА 24. ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН

Суть та загальна характеристика адміністративного провадження по зауваженнях, пропозиціях, заявах і скаргах. Стадії, порядок, строки розгляду, і вирішення пропозицій, заяв і скарг громадян.

Облік і розгляд звернень громадян у навчальних закладах, установах, організаціях і на підприємствах МВС України. Організація прийому громадян поліцейськими.

Прийом, реєстрація, облік і розв'язання поліцейськими заяв і повідомлень про правопорушення.

Контроль за розглядом і розв'язанням скарг, організацією прийомів громадян поліцейськими. Дисциплінарне провадження та його стадії.

ТЕМА 25. ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Обов'язковість постанови про накладення адміністративного стягнення. Порядок виконання постанови про накладення адміністративного стягнення. Впровадження по виконанню постанови про винесення попередження.

Провадження по виконанню постанови про оплатне вилучення предмета та конфіскацію предмета та грошей. Провадження по виконанню постанови про позбавлення спеціального права. Органи, що виконують постанову про позбавлення спеціального права. Провадження по виконанню постанови про застосування виправних робіт. Провадження по виконанню постанови про застосування адміністративного арешту.

Відстрочка виконання постанови про накладення адміністративного стягнення. Припинення виконання постанови про накладення адміністративного стягнення. Давність виконання постанов про накладення адміністративного стягнення.

Контроль за виконанням постанови про накладення адміністративного стягнення.

ТЕМА 26. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Публічне адміністрування та економіка. Структура сфери економіки. Державний і недержавний сектори. Основи державного регулювання у сфері економіки. Демоніполізація економіки. Антимонопольний контроль. Утворення вільних економічних зон. Оподаткування. Утворення промислово-фінансових груп. Інвестування. Роздержавлення власності (приватизація) у сфері економіки. Адміністративний нагляд у сфері економіки. Суб'єкти публічного адміністрування у сфері економіки Повноваження Президента України у сфері управління економікою. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері управління економікою. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері управління економікою. Повноваження місцевих органів виконавчої влади у сфері управління економікою. Публічне управління у сфері економічного розвитку, торгівлі та енергетики. Державне управління у паливно-енергетичній сфері. Публічне управління у сфері фінансів. Публічне управління у сфері інфраструктури України. Публічне управління у сфері розвитку громад та територій України.

ТЕМА 27. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Поняття соціально-культурної сфери. Структура соціально-культурної сфери. Державний і недержавний сектори. Система суб'єктів державного управління соціально-культурною сферою. Адміністративно-правовий статус суб'єктів державного управління соціально-культурною сферою. Повноваження Президента України у сфері соціально-культурного будівництва. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері соціально-культурного будівництва. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері соціально-культурного будівництва. Повноваження місцевих органів виконавчої влади у сфері соціально-культурного будівництва. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціально-культурного будівництва. Управління освітою. Управління наукою.

Управління культурою. Управління охороною здоров'я. Управління соціальним захистом громадян.

ТЕМА 28. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Поняття адміністративно-політичної сфери. Структура адміністративно-політичної сфери. Система суб'єктів державного управління адміністративно-політичною сферою. Адміністративно-правовий статус суб'єктів державного управління адміністративно-політичною сферою. Повноваження Президента України в адміністративно-політичній сфері. Повноваження Кабінету Міністрів України в адміністративно-політичній сфері. Повноваження центральних органів виконавчої влади в адміністративно-політичній сфері. Повноваження місцевих органів виконавчої влади в адміністративно-політичній сфері. Повноваження органів місцевого самоврядування в адміністративно-політичній сфері. Управління обороною. Управління державною безпекою. Управління юстицією. Управління у сфері Національної поліції. Управління іноземними справами. Управління митними справами. Управління у справі охорони державного кордону.

ТЕМА 29. МІЖГАЛУЗЕВЕ (ФУНКЦІОНАЛЬНЕ) УПРАВЛІННЯ

Поняття міжгалузевого управління. Місце міжгалузевого управління в державному управлінському механізмі та його особливості. Суб'єкти міжгалузевого управління.

Повноваження Президента України у сфері міжгалузевого управління.

Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері міжгалузевого управління.

Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері міжгалузевого управління.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері міжгалузевого управління. Управління у сфері фінансів та кредиту. Управління у сфері стандартизації та метрології.

Управління у сфері статистики та обліку. Управління у сфері ціноутворення.

ТЕМА 30. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття підприємницької діяльності. Правові основи та принципи підприємницької діяльності. Характерні риси підприємницької діяльності. Сфери підприємницької діяльності.

Суб'єкти державного регулювання підприємницької діяльності.

Повноваження Державної регуляторної служби України.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності.

Реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності. Ліцензування підприємницької діяльності.

Ліцензійна палата України та її функції. Патентування підприємницької діяльності.

Оподаткування підприємницької діяльності.

Організаційно-правові форми підприємницької діяльності.

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

Поняття фінансів. Роль та значення фінансів у сучасних умовах демократичного суспільства. Поняття, принципи, правові методи і форми фінансової діяльності.

Фінансова система України та її склад.

Поняття фінансового права. Предмет, метод та система фінансового права.

Місце фінансового права в системі національного права України.

Роль фінансового права у здійсненні завдань та функцій держави.

Система і джерела фінансового права.

Фінансове право як наука. Особливості науки фінансового права.

ТЕМА 2. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА ВІДНОСИНИ

Фінансово-правові норми, їх особливості та види. Структура фінансово-правових норм. Особливості санкцій фінансово-правових норм.

Фінансово-правові відносини: поняття, зміст, особливості та функції. Виникнення, зміна і припинення фінансових правовідносин. Фінансово-правові акти.

Система органів управління державними фінансами.

ТЕМА 3. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ

Зміст, значення та завдання фінансового контролю. Особливості контрольних правовідносин. Поняття та зміст фінансової дисципліни. Фінансово-правові гарантії забезпечення фінансової дисципліни.

Види і організаційно-правові форми фінансового контролю. Загальнодержавний фінансовий контроль. Фінансовий контроль органів законодавчої та виконавчої влади. Контрольні функції Президента України в галузі фінансової політики.

Правове положення Рахункової палати щодо здійснення фінансового контролю.

Контрольні функції Національного банку України.

Спеціалізовані органи фінансового контролю.

Аудит як вид незалежного фінансового контролю.
Методи фінансового контролю.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО

Поняття бюджету та його роль у виконанні функцій держави. Державний бюджет – основний фінансовий план держави. Загальний та спеціальний фонди бюджету.

Поняття бюджетного права. Особливості бюджетних правовідносин. Суб'єкти бюджетного права. Бюджетне регулювання. Методи бюджетного регулювання.

Бюджетна система України. Принципи побудови бюджетної системи. Зведений бюджет України.

Склад доходів і видатків в Україні. Правові засади розподілу доходів і видатків між окремими видами бюджетів. Бюджетна класифікація.

ТЕМА 5. ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Процесуальні бюджетно-правові норми.

Поняття бюджетного процесу. Принципи бюджетного процесу. Стадії бюджетного процесу. Законодавство, що визначає і врегульовує стадії бюджетного процесу.

Порядок складання проекту бюджету. Порядок розгляду проекту бюджету. Порядок затвердження бюджету. Порядок виконання бюджету. Звітність про виконання бюджету.

Відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Бюджетні правопорушення.

ТЕМА 6 ПОДАТКОВЕ ПРАВО І ПОДАТКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Поняття податків, принципи на яких будується оподаткування. Правова природа податку, його характерні ознаки та функції.

Податкова система України: правові основи, зміст та принципи. Система податків в Україні. Елементи податкового механізму. Об'єкт оподаткування. Платник податку. Ставка податку.

Прямі та непрямі податки. Правове регулювання стягнення прямих і непрямих податків. Загальнодержавні та місцеві податки і збори.

Податкове право. Особливості податкових правовідносин. Елементи податкових правовідносин. Права та обов'язки платників податків і державних податкових органів.

ТЕМА 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКІВ З ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Правові засади справляння податків з фізичних осіб.

Податок з доходів фізичних осіб. Доходи фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню. Соціальна пільга при оподаткуванні доходів фізичних осіб. Застосування механізму податкового кредиту.

Податок на промисел.

Податки з юридичних осіб. Податок на прибуток підприємств. Порядок розрахунку прибутку підприємств. Валові доходи, валові витрати та амортизаційні відрахування. Резиденти та нерезиденти як платники податків на прибуток підприємств. Податок на додану вартість.

Змішані податки в податковій системі України.

ТЕМА 8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Фінансові санкції за порушення податкового законодавства. Зниження суми його податкових зобов'язань платником податків. Неподання податкової декларації у строки, визначені законодавством. Несплата платником податків узгодженої суми податкового зобов'язання протягом граничних строків, визначених законодавством. Здійснення продажу товарів без попереднього нарахування та сплати податку. Відчуження активів, які перебувають у податковій заставі без попередньої згоди податкового органу.

Адміністративна відповідальність платників податків. .

Кримінальна відповідальність платників податків. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

ТЕМА 9. НЕПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Мито, що стягується митницею. Єдиний митний тариф України. Види мита. Адвалерне, специфічне та комбіноване мито. Особливі види мита.

Спеціальне мито. Антидемпінгове мито. Компенсаційне мито.

Платники мита та об'єкти оподаткування. Пільги по сплаті мита. Зниження рівня митного обкладення

Державне мито. Об'єкти справляння державного мита. Пільги по сплаті державного мита.

Ресурсні платежі.

Рентні платежі та збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства.

ТЕМА 10. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ

Поняття, значення та функції державного кредиту.

Форми державного внутрішнього кредиту. Правове регулювання державних позик та їх класифікація. Облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик. Казначейські зобов'язання.

Правовідносини України з іноземними державами і міжнародними фінансово-кредитними організаціями в галузі державного кредиту.

Нормативно-правове забезпечення відносин у галузі державного кредиту.

ТЕМА 11. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Поняття страхування, його суть та значення. Функції страхування.

Поняття та принципи страхового права.

Основні галузі, види та методи страхування. Співстрахування. Перестраховування. Види обов'язкового страхування.

Організація і регулювання страхової справи в Україні.

Система нагляду за страховою діяльністю.

ТЕМА 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Поняття державних витрат, їх особливості. Принципи фінансування.

Поняття та принципи бюджетного фінансування.

Правові основи кошторисно-бюджетного фінансування.

Кошторис як індивідуально-плановий акт, його зміст, значення. Порядок складання та затвердження кошторисів.

Порядок фінансування соціально-культурних заходів, установ охорони здоров'я та фізичної культури, освітніх закладів, установ Міністерства оборони, прикордонних військ, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, органів законодавчої та виконавчої влади, суду та прокуратури.

ТЕМА 13 ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття банків. Банківське право, предмет, метод. Банківські правовідносини, їх види та суб'єкти. Джерела банківського права.

Поняття та структура банківської системи України. Правовий статус, функції та повноваження Національного банку України. Операції Національного банку України.

Банки: правове положення, види, класифікація. Порядок створення та припинення діяльності банків. Ліцензування банківської діяльності.

Поняття банківської діяльності. Види банківських операцій.

Правовий захист банківської таємниці. Заходи впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства. Юридична відповідальність за порушення банківського законодавства.

ТЕМА 14. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Поняття, суть та функції грошей. Структура національної грошової системи. Грошова реформа в Україні.

Основні умови грошового обігу. Золотовалютний резерв Національного банку України.

Відкриття рахунків в установах банків.

Безготівковий обіг. Поняття системи безготівкових розрахунків. Принципи, способи та форми безготівкових розрахунків.

Готівково-грошовий обіг. Принципи організації готівкового обігу. Регулювання обігу готівки. Касові операції. Емісійно-касова діяльність Національного банку України.

ТЕМА 15. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ. ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ

Поняття валюти та валютних цінностей. Національна валютна система України. Поняття та види валютних курсів. Режими валютних курсів. Встановлення і використання офіційного обмінного курсу.

Поняття, завдання та форми організації валютного регулювання та валютного контролю.

Порядок відкриття та закриття банками рахунків у іноземній валюті.

Поняття і види валютних операцій. Міжнародні валютні операції.

Організація валютного ринку України. Використання готівкової іноземної валюти на території України.

Робота пунктів обміну іноземної валюти. Санкції за порушення валютного законодавства.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ТЕМА 1. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО: СУТНІСТЬ, ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ

Історія (онтологія) розвитку технологій об'єктивного вираження спілкування між людьми. Роль інформації в культурі соціальних відносин на різних історичних етапах розвитку суспільства.

Інформаційна цивілізація: позитивні та негативні сторони.

Поняття, сутність та співвідношення категорій «Інформаційне суспільство», «кіберцивілізація», «комп'ютеризація» та «інформатизація».

Взаємозв'язок інформатики та права.

Поняття, зміст та сутність інформаційного права: інформаційне право як галузь суспільних відносин; інформаційне право як інституція в юридичній науці; інформаційне право як навчальна дисципліна.

Концептуальні підходи щодо формування змісту інформаційного права.

Закон України «Про інформацію» (від 2 жовтня 1992 р.) – системоутворюючий фактор інформаційного права України: мета і завдання Закону.

Місце інформаційного права в юридичній науці.

ТЕМА 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ВИДИ

Основні положення теорії інформації щодо розуміння суспільних відносин. Соціальні аспекти інформаційних відносин: психологічний, економічний, правовий, управлінський, кібернетичний тощо.

Поняття, сутність, зміст соціальних інформаційних відносин в юридичному аспекті.

Класифікація інформаційних відносин, види їх.

Аспекти інформаційних правовідносин щодо провідних галузей права: конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального.

Основні принципи інформаційних відносин.

Мова інформаційних правовідносин.

Поняття інформаційної діяльності. Основні напрями інформаційної діяльності.

Основні види інформаційної діяльності. Галузі інформації, інформаційних відносин.

Режими доступу до інформації.

Право на інформацію та право власності на інформацію.

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Учасники (суб'єкти) інформаційних правовідносин, класифікація їх. Види суб'єктів інформаційних відносин за правовим статусом.

Види суб'єктів інформаційних правовідносин щодо суспільної організації: приватні (фізичні) особи як суб'єкт інформаційного права; суспільні формування (громадські організації) як суб'єкти інформаційного права; приватні юридичні особи як суб'єкти інформаційного права; держава та її органи як суб'єкт інформаційного права.

ТЕМА 4. ОБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Поняття та сутність об'єктів інформаційних правовідносин, види їх.

Інформація – основний об'єкт інформаційних правовідносин.

Співвідношення категорій «інформація», «відомості», «дані», «знання», «таємниця» та інших у суспільних правовідносинах. Особливості застосування їх у нормативних актах суб'єктами правотворчості в Україні.

Види інформації за галузями застосування, зміст їх. Зміст категорії «документ» в інформаційних відносинах. Класифікація інформації за правовим режимом доступу.

Технічні засоби та технології як об'єкти в інформаційних відносинах.

Бази даних та знань як об'єкти інформаційних відносин. Інформатизація як об'єкт інформаційних правовідносин. Поняття та сутність інформаційних ресурсів.

Державна інформаційна політика як об'єкт правовідносин.

Інформаційна культура як об'єкт правовідносин. Поняття та сутність Інтернет-правовідносин. Інформаційна безпека як об'єкт правовідносин.

Класифікація інформаційних правовідносин за сферами законодавчого регулювання. Честь, гідність та ділова репутація як об'єкти інформаційного права. Засоби масової інформації як об'єкт інформаційних правовідносин. Архівна, бібліотечна та видавнича діяльність як об'єкти інформаційних правовідносин. Реклама, піар, недобросовісна конкуренція, інформаційна боротьба як об'єкти інформаційних правовідносин.

Комп'ютерні програмні продукти: поняття, сутність, класифікація.

ТЕМА 5. ЮРИДИЧНІ ДЕЛІКТИ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Державна охорона інформаційних відносин від правопорушень.

Поняття делікту в інформаційних відносинах. Основні положення юридичної деліктології щодо інформаційних правовідносин.

Юридичні делікти: поняття та структура.

Об'єкти і предмети юридичних деліктів в інформаційних правовідносинах. Проблеми багатооб'єктності в юридичній деліктології у сфері інформаційних відносин.

Види юридичних деліктів в інформаційних відносинах щодо галузей права: адміністративні, дисциплінарні (трудові), цивільно-правові, кримінальні.

Класифікація деліктів щодо умислу: навмисні, ненавмисні (необережні). Види діянь в інформаційних відносинах, які характеризуються як юридичні делікти.

Відповідальність за зловживання правом на інформацію. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію (юридичні санкції).

Комп'ютер як засіб вчинення правопорушень в інформаційних відносинах.

Суб'єкти юридичних деліктів в інформаційних відносинах.

Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право)

1. Публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади.
2. Види публічного адміністрування.
3. Адміністративне право як галузь права. Предмет адміністративного права.
4. Адміністративно-правове регулювання. Зміст, засоби, особливості.
5. Адміністративно-правові відносини, їх особливості та види.
6. Поняття, правовий статус органів виконавчої влади держави.
7. Адміністративно-правові інститути. Поняття, види.
8. Публічна служба в Україні та державні службовці.
9. Права, обов'язки та відповідальність державних службовців.
10. Види державних службовців. Порядок проходження державної служби.
11. Громадські об'єднання, їх адміністративно-правовий статус.
12. Політичні партії та громадські організації, релігійні організації.
13. Адміністративно-правовий статус громадян, їх права і обов'язки у сфері публічного управління.
14. Адміністративно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства.
15. Поняття режиму законності і дисципліни в публічному управлінні.
16. Способи забезпечення законності і дисципліни в публічному управлінні.
17. Склад та ознаки адміністративного правопорушення.
18. Поняття, суть адміністративної відповідальності.
19. Адміністративний процес: його структура.
20. Основні принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення та їх характеристика.
21. Строки у провадженні в справах про адміністративні правопорушення.
22. Стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення.
23. Провадження по виконанню постанов про накладення окремих видів адміністративних стягнень.
24. Порядок розгляду звернень громадян та їх характеристика.
25. Суть та юридична характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на громадську безпеку.
26. Адміністративно-правові засади публічного адміністрування в економічній сфері.
27. Правові засади управління економікою.
28. Публічне адміністрування та економіка.
29. Система органів виконавчої влади, які здійснюють публічне адміністрування у сфері освіти.
30. Управління науковою діяльністю. Наукові заклади і наукові товариства.

31. Загальні засади адміністративної реформи.
32. Управління у сфері Національної поліції.
33. Фінансова система України та її склад.
34. Суб'єкти фінансового права України та їх види.
35. Система і правове положення державних органів, які здійснюють фінансову діяльність.
36. Фінансово-правові норми та правовідносини: поняття, зміст, особливості, види.
37. Суб'єкти фінансових правовідносин.
38. Фінансовий контроль: поняття та завдання. Органи фінансового контролю.
39. Поняття та функції бюджету. Бюджетна система України.
40. Стадії бюджетного процесу. Відповідальність за бюджетні правопорушення
41. Податкове право та податкові правовідносини: поняття, зміст та особливості.
42. Податкова система України: зміст та принципи.
43. Класифікація соціальної інформації.
44. Вимоги, які пред'являються до інформації.
45. Співвідношення інформації і даних (відомостей).
46. Основні види інформації. Їх характеристика.
47. Охарактеризуйте сутність алгоритму безперервного обміну інформацією для нормального функціонування системи.
48. Сутність інформаційних систем. Їх класифікація.
49. Охарактеризуйте інформаційно-пошукові системи.
50. Окресліть основні напрями аналітичної роботи в органах та підрозділах Національної поліції.

**Напрямок підготовки – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, ДЖЕРЕЛА, ЗАВДАННЯ, СИСТЕМА ТА ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Поняття кримінального права. Предмет кримінального права. Поняття і види кримінальних правовідносин, їх структура. Виникнення, зміна і припинення кримінальних правовідносин.

Методи кримінального права. Завдання кримінального права.

Джерела кримінального права України: поняття, система. Міжнародні договори, рішення Конституційного Суду України, правові позиції Верховного Суду, рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального права України. «Квазіджерела» кримінального права України.

Система кримінального права. Загальна і Особлива частини кримінального права. Поняття, значення і система Загальної частини кримінального права. Єдність Загальної і Особливої частин кримінального права.

Поняття і значення принципів кримінального права. Кримінально-правова наука про систему, види і зміст принципів кримінального права.

Кримінальне право і суміжні галузі права, зв'язок і відмінність між ними.

Наука кримінального права, її предмет і функції. Методи науки кримінального права. Зв'язок науки кримінального права із суміжними юридичними науками. Роль кримінально-правової науки. Завдання, що стоять перед наукою кримінального права в сучасний період.

Кримінальне право як навчальна дисципліна.

ТЕМА 2. ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Закон про кримінальну відповідальність як джерело кримінального права. Поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознаки і значення. Співвідношення термінів «закон про кримінальну відповідальність», «кримінальний закон», «кримінальний кодекс», «кримінальне законодавство», «кримінальне право».

Чинний Кримінальний кодекс України, його система і загальна характеристика.

Система закону про кримінальну відповідальність. Структура статей Загальної і Особливої частин закону про кримінальну відповідальність. Диспозиція і санкція, їх види. Стаття закону про кримінальну відповідальність і норма кримінального права. Поняття, структура і види кримінально-правових норм.

Чинність закону про кримінальну відповідальність в просторі. Поняття території України. Місце вчинення кримінального правопорушення. Визнання кримінального правопорушення таким, що вчинене на території України.

Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо осіб. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства у випадку вчинення ними кримінального правопорушення на території України. Кримінальна відповідальність за вчинене на території України кримінальне правопорушення осіб, які не підсудні у кримінальних справах судам України. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства у випадку вчинення ними кримінального правопорушення за межами України. Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами.

Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі. Набрання і втрата чинності законом про кримінальну відповідальність. Час вчинення кримінального правопорушення. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Види законів про кримінальну відповідальність, що мають зворотну дію у часі. Межі зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі. Закони про кримінальну відповідальність, що не мають зворотної дії у часі. Шляхи криміналізації та декриміналізації діянь, пом'якшення і посилення кримінальної відповідальності, іншого поліпшення і погіршення кримінально-правового становища особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Проміжний закон про кримінальну відповідальність і його чинність. Зупинення чинності закону про кримінальну відповідальність.

Правові наслідки засудження особи за межами України.

Тлумачення закону про кримінальну відповідальність. Види тлумачення і їх характеристика.

ТЕМА 3. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ І ЙОГО ВИДИ

Поняття і ознаки кримінального правопорушення. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень.

Класифікація кримінальних правопорушень, її критерії і кримінально-правове значення. Поняття кримінального проступку. Поняття нетяжкого, тяжкого і особливо тяжкого злочину.

Ступінь тяжкості кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачено одночасно декілька основних видів покарань.

Корупційне кримінальне правопорушення. Поняття корупційних кримінальних правопорушень. Види корупційних кримінальних правопорушень. Значення виділення корупційних кримінальних правопорушень у кримінальному законі.

ТЕМА 4. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ЇЇ ПІДСТАВА

Поняття кримінальної відповідальності, її відмінність від інших видів

юридичної відповідальності. Форми кримінальної відповідальності. Початок і закінчення кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність і заходи кримінально-правового характеру, співвідношення між ними. Поняття заходів кримінально-правового характеру, їх види та загальна характеристика.

Підстава кримінальної відповідальності. Поняття і значення складу кримінального правопорушення. Кримінальне правопорушення та склад кримінального правопорушення. Елементи і ознаки складу кримінального правопорушення. Види складів кримінального правопорушення.

Склад кримінального правопорушення і кримінально-правова кваліфікація. Поняття кримінально-правової кваліфікації. Значення правильної кримінально-правової кваліфікації.

ТЕМА 5. ОБ'ЄКТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття і значення об'єкта складу кримінального правопорушення. Класифікація об'єктів складу кримінального правопорушення, її критерії і значення.

Загальний об'єкт складу кримінального правопорушення і його значення.

Родовий об'єкт складу кримінального правопорушення і його значення.

Безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення і його значення. Основний, додатковий і факультативний безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення.

Об'єкт і предмет складу кримінального правопорушення. Поняття предмета кримінального правопорушення, його відмінність від об'єкта складу кримінального правопорушення, знарядь і засобів вчинення кримінального правопорушення. Значення предмета кримінального правопорушення.

Потерпілий від кримінального правопорушення.

ТЕМА 6. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття, ознаки і значення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Суспільно небезпечне діяння. Форми суспільно небезпечного діяння. Поняття і ознаки дії. Форми дії. Поняття і ознаки бездіяльності. Умови відповідальності за бездіяльність. Значення непереборної сили, фізичного і психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність особи.

Суспільно небезпечні наслідки. Поняття, види і значення суспільно небезпечних наслідків. Матеріальні і формальні склади кримінального правопорушення.

Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками та його значення. Кримінально-правові теорії причинного зв'язку і їх філософські основи. Поняття і ознаки причинного

зв'язку в кримінальному праві.

Спосіб, засоби, знаряддя, обстановка, час, місце вчинення кримінального правопорушення і їх кримінально-правове значення.

ТЕМА 7. СУБ'ЄКТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття і ознаки суб'єкта складу кримінального правопорушення.

Суб'єкт складу кримінального правопорушення – фізична особа.

Вік як ознака суб'єкта складу кримінального правопорушення. Обставини, покладені в основу визначення віку, з досягненням якого особа може вважатись суб'єктом складу кримінального правопорушення. Момент досягнення особою віку, з якого може настати кримінальна відповідальність. Встановлення віку особи при відсутності документів про її народження.

Осудність як ознака суб'єкта складу кримінального правопорушення. Поняття осудності та її зміст.

Поняття і критерії неосудності. Кримінально-правове значення неосудності. Правові наслідки захворювання особи після вчинення нею кримінального правопорушення на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними.

Поняття і кримінально-правове значення обмеженої осудності.

Відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, і її обґрунтування в теорії кримінального права.

Поняття спеціального суб'єкта складу кримінального правопорушення. Ознаки, що характеризують спеціального суб'єкта складу кримінального правопорушення. Види (класифікація) спеціальних суб'єктів складу кримінального правопорушення.

Службова особа як спеціальний суб'єкт складу кримінального правопорушення.

Кримінально-правове значення виділення окремих видів спеціальних суб'єктів складів кримінальних правопорушень. Опосередковане вчинення кримінального правопорушення.

ТЕМА 8. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття, ознаки і значення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Поняття і зміст вини. Значення вини.

Форми вини, критерії і значення їх виділення.

Умисел і його види. Прямий і непрямоумисел, їх інтелектуальний і вольовий моменти. Визначений (конкретизований) і невизначений (неконкретизований) умисел. Види визначеного умислу. Відповідальність за діяння, вчинені з простим, альтернативним і невизначеним умислом.

Необережність і її види. Кримінальна протиправна самовпевненість, її

інтелектуальний і вольовий моменти. Відмінність кримінальної протиправної самовпевненості від непрямого умислу. Кримінальна протиправна недбалість, її інтелектуальний і вольовий моменти. Критерії кримінальної протиправної недбалості. Відмінність кримінальної протиправної недбалості від кримінальної протиправної самовпевненості.

Випадок (казус) і його відмінність від кримінальної протиправної недбалості.

Кримінальне правопорушення з двома формами вини.

Мотив і мета кримінального правопорушення, їх кримінально-правове значення.

Емоційний стан особи під час вчинення кримінального правопорушення та його кримінально-правове значення.

Поняття помилки в кримінальному праві. Юридична і фактична помилки, їх види і кримінально-правове значення. Відмінність помилки від відхилення дії.

ТЕМА 9. СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття і види стадій вчинення кримінального правопорушення, критерії і значення їх виділення. Кримінальні правопорушення, в яких можливі стадії їх вчинення. Значення правильного встановлення стадії вчиненого кримінального правопорушення.

Закінчене кримінальне правопорушення. Момент закінчення окремих видів кримінальних правопорушень і практичне значення правильності його встановлення.

Поняття і ознаки готування до кримінального правопорушення. Відмінність готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру вчинити кримінальне правопорушення.

Поняття і ознаки замаху на кримінальне правопорушення. Види замаху. Закінчений і незакінчений замах. Поняття і види непридатного замаху. Відмінність замаху на кримінальне правопорушення від готування до кримінального правопорушення і від закінченого кримінального правопорушення.

Підстави і межі кримінальної відповідальності за готування до кримінального правопорушення і за замах на кримінальне правопорушення. Кваліфікація попередньої кримінально-протиправної діяльності.

Добровільна відмова від доведення кримінального правопорушення до кінця. Поняття і ознаки добровільної відмови. Стадії вчинення кримінального правопорушення, на яких можлива добровільна відмова. Форми добровільної відмови. Значення добровільної відмови.

ТЕМА 10. СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні, її об'єктивні і

суб'єктивні ознаки. Відмінність співучасті від об'єктивно зв'язаних необережних суспільно небезпечних діянь кількох осіб; від дій, які об'єктивно сприяли вчиненню кримінального правопорушення, але суб'єктивно не були спрямовані на це; від необережного сприяння умисному кримінальному правопорушенню; від вчинення кримінального правопорушення двома чи більше особами за відсутності спільності посягання.

Значення інституту співучасті.

Види співучасників кримінального правопорушення, критерії і значення їх виділення.

Поняття виконавця (співвиконавця) кримінального правопорушення, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Опосередковане виконання кримінального правопорушення.

Поняття організатора кримінального правопорушення, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння.

Поняття підбурювача кримінального правопорушення, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Провокація кримінального правопорушення. Відмінність підбурювання до кримінального правопорушення від діянь виконавця і організатора та загальних закликів до кримінально протиправної діяльності.

Поняття пособника кримінального правопорушення, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Інтелектуальне і фізичне пособництво. Відмінність пособника від виконавця, організатора і підбурювача кримінального правопорушення.

Форми співучасті у кримінальному правопорушенні, критерії і значення їх виділення. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією. Характеристика цих форм співучасті.

Підстави і межі кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення. Кваліфікація діянь співучасників кримінального правопорушення.

Відповідальність співучасників при незакінченому кримінальному правопорушенні і при невдалій співучасті.

Екссес співучасника кримінального правопорушення. Види екссесу. Вплив екссесу на кримінальну відповідальність співучасників кримінального правопорушення.

Відповідальність за співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом.

Добровільна відмова при співучасті, її особливості і вплив на кримінальну відповідальність співучасників кримінального правопорушення.

Поняття причетності до кримінального правопорушення, її відмінність від співучасті у кримінальному правопорушенні.

Види причетності до кримінального правопорушення.

ТЕМА 11. МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Поняття і ознаки множинності кримінальних правопорушень. Відмінність множинності кримінальних правопорушень від одиничного кримінального правопорушення. Поняття одиничного кримінального правопорушення. Види одиничних кримінальних правопорушень і їх характеристика. Множинність кримінальних правопорушень і конкуренція кримінально-правових норм. Кримінально-правове значення множинності кримінальних правопорушень.

Види множинності кримінальних правопорушень, критерії і значення їх виділення.

Поняття і ознаки сукупності кримінальних правопорушень. Види сукупності кримінальних правопорушень. Кримінально-правове значення сукупності кримінальних правопорушень.

Поняття, ознаки і види повторності кримінальних правопорушень. Відмінність повторності кримінальних правопорушень від продовжуваного і триваючого кримінального правопорушення. Кримінально-правове значення повторності кримінальних правопорушень.

Поняття, ознаки, види і кримінально-правове значення рецидиву кримінальних правопорушень.

ТЕМА 12. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Поняття і ознаки обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Кримінальний кодекс і наука кримінального права про види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Необхідна оборона. Поняття необхідної оборони і її значення. Умови правомірності необхідної оборони. Перевищення меж необхідної оборони. Об'єктивні і суб'єктивні ознаки кримінально-караного перевищення меж необхідної оборони.

Уявна оборона. Поняття уявної оборони. Вплив уявної оборони на кримінальну відповідальність особи за заподіяну нею у такому стані шкоду.

Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Умови правомірності затримання такої особи. Відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.

Крайня необхідність. Поняття крайньої необхідності і умови її правомірності. Відповідальність за перевищення меж крайньої необхідності. Відмінність крайньої необхідності від необхідної оборони.

Фізичний або психічний примус. Відповідальність за шкоду, заподіяну під впливом фізичного або психічного примусу.

Виконання законного наказу або розпорядження. Поняття законного і явно кримінально протиправного наказу чи розпорядження. Кримінально-

правові наслідки виконання і невиконання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження.

Діяння, пов'язане з виправданим ризиком. Поняття виправданого і невикорданого ризику. Кримінальна відповідальність за шкоду, заподіяну в умовах невикорданого ризику.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Умови правомірності заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка виконувала таке завдання.

Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Умови правомірності заподіяння шкоди життю або здоров'ю особи, яка здійснює збройну агресію Російської Федерації або агресію іншої країни. Умови правомірності заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни. Діяння, яке не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння.

ТЕМА 13. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття, умови, підстави і правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності.

Види звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Умови і підстави такого звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Умови і підстави застосування цього виду звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Умови і підстави застосування цього виду звільнення від кримінальної відповідальності. Умови притягнення переданої на поруки особи за вчинене нею кримінальне правопорушення до кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Умови і підстави застосування цього виду звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Строки давності і їх обчислення. Зупинення і переривання перебігу давності. Застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі. Кримінальні правопорушення до яких давність не застосовується. Обчислення строків давності у разі вчинення кримінального

правопорушення, передбаченого статтями 151-2-156-1, 301-1-303 КК України стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи.

Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені нормами Особливої частини КК.

ТЕМА 14. ПОКАРАННЯ, ЙОГО МЕТА І ЕФЕКТИВНІСТЬ. ВИДИ ПОКАРАНЬ

Поняття і ознаки покарання. Відмінність покарання від інших видів державного примусу і заходів громадського впливу.

Мета покарання. Поняття мети покарання. Законодавче визначення мети покарання і його значення. Мета покарання за чинним Кримінальним кодексом і її характеристика. Наука кримінального права про мету покарання.

Ефективність покарання. Поняття ефективності покарання, її критерії та показники. Умови підвищення ефективності покарання.

Поняття, ознаки і значення системи покарань.

Види покарань. Класифікація покарань. Основні і додаткові покарання. Покарання, що можуть застосовуватись і як основні, і як додаткові.

Штраф. Поняття і розміри штрафу. Майно, що не може бути вилучене при стягненні штрафу. Заміна штрафу іншим покаранням.

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Підстави і порядок застосування цього покарання.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Підстави і умови застосування цього покарання, його строки. Формулювання у вироку покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Позбавлення права обіймати певні посади як додаткове покарання у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади». Позбавлення права керувати транспортними засобами як додаткове покарання. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання за вчинення кримінального правопорушення проти виборчих прав і свобод громадянина. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111-1 («Колабораційна діяльність»), 111-2 «Пособництво державі-агресору») КК України.

Громадські роботи. Поняття покарання у виді громадських робіт і його строк. Особи, яким громадські роботи не призначаються.

Виправні роботи. Поняття і строки виправних робіт. Розмір відрахування із заробітку засудженого до виправних робіт. Особи, до яких виправні роботи не застосовуються. Заміна виправних робіт особам, які стали після постановлення вироку суду непрацездатними.

Службові обмеження для військовослужбовців. Зміст, строки, підстави і умови застосування цього покарання.

Конфіскація майна. Поняття конфіскації майна та її види. Умови

застосування конфіскації майна. Майно, що не підлягає конфіскації. Відмінність конфіскації майна як кримінального покарання від спеціальної конфіскації, стягнення безпідставно придбаного майна, відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Пробаційний нагляд. Поняття та строк пробаційного нагляду. Обов'язки, які покладає суд на особу, до якої застосовано пробаційний нагляд.

Арешт. Поняття покарання у виді арешту і його строк.

Обмеження волі. Поняття покарання у виді обмеження волі і його строк. Особи, до яких обмеження волі не застосовується.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Підстави і умови застосування цього покарання, його строки.

Позбавлення волі на певний строк. Поняття цього покарання і його строк.

Довічне позбавлення волі. Кримінальні правопорушення, за вчинення яких встановлюється це покарання, і випадки, коли воно застосовується. Особи, до яких довічне позбавлення волі не застосовується.

ТЕМА 15. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Загальні засади призначення покарання, їх поняття і зміст. Призначення покарання у межах санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, і відповідно до положень його Загальної частини. Врахування при призначенні покарання ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особи винного і обставин, що пом'якшують і обтяжують покарання. Види обставин, що пом'якшують і обтяжують покарання, їх характеристика. Призначення покарання, необхідного й достатнього для виправлення особи та попередження нових кримінальних правопорушень. Призначення більш суворого виду покарання ніж передбачене відповідними статтями Особливої частини Кримінального кодексу за вчинене кримінальне правопорушення.

Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті.

Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за дане кримінальне правопорушення. Види, підстави і умови такого пом'якшення покарання.

Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання.

Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. Умови і правила призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. Призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідними статтями Особливої частини Кримінального кодексу за вчинене кримінальне правопорушення.

Призначення покарання за сукупністю вироків. Умови і правила призначення покарання за сукупністю вироків.

Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення.

Обчислення строків покарання.

ТЕМА 16. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

Поняття, правові наслідки і види звільнення від покарання та його відбування.

Звільнення від покарання особи, яка перестала бути суспільно небезпечною.

Звільнення від призначеного покарання у зв'язку з набранням чинності законом, що усуває караність вчиненого особою діяння.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Підстави застосування цього виду звільнення від відбування покарання. Іспитовий строк при звільненні від відбування покарання з випробуванням, його тривалість, початок перебігу і значення. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. Контроль за поведінкою таких осіб. Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням. Підстави звільнення засудженого від відбування призначеного йому покарання. Підстави направлення засудженого для відбування призначеного йому покарання. Наслідки вчинення засудженим протягом іспитового строку нового кримінального правопорушення.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Умови застосування цього виду звільнення від відбування покарання. Іспитовий строк при даному звільненні від відбування покарання, його тривалість, початок спливу і значення. Обов'язки, що можуть покладатися на засуджену, та контроль за її поведінкою. Звільнення засудженої від відбування призначеного покарання. Підстави направлення засудженої для відбування призначеного покарання. Кримінально-правові наслідки вчинення засудженою в період іспитового строку нового кримінального правопорушення.

Звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності. Строки давності і їх обчислення. Зупинення і переривання перебігу давності. Застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі. Кримінальні правопорушення, за вчинення яких давність не застосовується.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Умови і порядок застосування цього виду звільнення від відбування покарання. Кримінально-правові наслідки вчинення особою, до якої було застосовано умовно-дострокове звільнення від покарання, протягом невідбутої частини покарання нового кримінального правопорушення.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Підстави і умови застосування цього виду звільнення від відбування покарання. Контроль за поведінкою засудженої. Звільнення засудженої від відбування призначеного покарання. Підстави направлення засудженої для відбування призначеного покарання.

Кримінально-правові наслідки вчинення засудженою в період звільнення від відбування покарання нового кримінального правопорушення.

Звільнення від відбування покарання за хворобою. Види такого звільнення.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, умови і порядок її застосування. Кримінально-правові наслідки вчинення особою, яка відбуває більш м'яке покарання, нового кримінального правопорушення.

Пом'якшення призначеного засудженому покарання.

Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого.

Можливість звільнення від покарання, його відбування, заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням і пом'якшення призначеного засудженому покарання на підставі закону України про амністію та акта про помилування. Поняття та види амністії. Порядок застосування амністії в Україні. Правовий порядок помилування.

ТЕМА 17. СУДИМІСТЬ

Поняття і правове значення судимості.

Виникнення і припинення судимості. Правові наслідки припинення судимості. Способи припинення судимості.

Поняття і умови погашення судимості. Строк погашення судимості і порядок його обчислення. Обчислення строку погашення судимості при засудженні за сукупністю кримінальних правопорушень і вироків; умовно-достроковому звільненні від покарання; заміні покарання більш м'яким покаранням; прийнятті закону, що пом'якшує караність діяння. Переривання перебігу строку, що погашає судимість.

Зняття судимості як форма її припинення. Умови дострокового зняття судимості судом.

ТЕМА 18. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Поняття, юридична природа, види та значення заходів кримінально-правового характеру.

Обмежувальні заходи. Поняття, види та правове значення обмежувальних заходів. Підстави застосування обмежувальних заходів. Особи, до яких застосовуються обмежувальні заходи. Строк, на які застосовуються обмежувальні заходи, та порядок його продовження. Контроль за поведінкою осіб, до яких застосовані обмежувальні заходи.

Примусові заходи медичного характеру. Поняття та мета примусових заходів медичного характеру. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Види цих заходів, підстави і порядок їх застосування, продовження, зміни і припинення.

Примусове лікування осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

Спеціальна конфіскація. Поняття та ознаки спеціальної конфіскації, її відмінність від конфіскації майна як виду покарання. Випадки та підстави застосування спеціальної конфіскації. Майно, що підлягає спеціальній конфіскації. Майно, щодо якого спеціальна конфіскація не застосовується.

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Поняття, ознаки і мета заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Відмінність цих заходів від покарання.

Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються лише як основні і лише як додаткові.

Штраф як захід кримінально-правового характеру, що застосовується до юридичних осіб. Розміри штрафу. Призначення штрафу із розстрочкою виплати певними частинами.

Конфіскація майна. Поняття конфіскації майна та умова її застосування.

Ліквідація юридичної особи. Умови застосування цього заходу кримінально-правового характеру. Юридичні особи, до яких ліквідація не застосовується.

Загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю кримінальних правопорушень. Звільнення юридичної особи від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру. Закінчення строків давності як підстава звільнення юридичної особи від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру.

ТЕМА 19. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Умови і підстави такого звільнення. Види примусових заходів виховного характеру та строк, на який вони призначаються. Наслідки ухилення неповнолітнього від застосування до нього примусових заходів виховного характеру.

Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього у зв'язку із закінченням строків давності. Строки давності і їх обчислення. Зупинення і переривання перебігу давності.

Особливості застосування до неповнолітніх покарання. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, і особливості їх призначення.

Особливості звільнення неповнолітніх від покарання. Види і підстави такого звільнення.

Звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням. Підстави застосування цього виду звільнення неповнолітнього від відбування

покарання. Іспитовий строк при звільненні від відбування покарання неповнолітнього з випробуванням. Обов'язки, які покладає суд на неповнолітнього, звільненого від відбування покарання з випробуванням.

Звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Умови і підстави застосування цього виду звільнення від покарання. Види примусових заходів виховного характеру та їх характеристика. Тривалість примусових заходів виховного характеру. Призначення неповнолітньому вихователя.

Звільнення неповнолітнього від покарання у зв'язку із закінченням строків давності. Строки давності і їх обчислення. Зупинення і переривання цих строків.

Звільнення неповнолітнього від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Строки давності та їх обчислення. Зупинення і переривання строків давності.

Особливості звільнення неповнолітніх від відбування призначеного покарання.

Умовно-дострокове звільнення неповнолітнього від відбування покарання. Умови і порядок застосування умовно-дострокового звільнення до неповнолітнього. Кримінально-правові наслідки вчинення особою, щодо якої застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, протягом невідбутої частини покарання нового кримінального правопорушення.

Особливості припинення судимості у неповнолітніх.

Умови погашення судимості у неповнолітніх. Строк погашення судимості і порядок його обчислення.

Дострокове зняття судимості з неповнолітнього за кримінальне правопорушення, вчинене ним у віці до вісімнадцяти років.

ТЕМА 20. ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ. ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Особлива частина кримінального права як складова кримінального права. Поняття Особливої частини кримінального права як галузі права, навчальної дисципліни та галузі юридичної науки. Норми Особливої частини кримінального права і їх види.

Значення Особливої частини кримінального права.

Співвідношення Загальної та Особливої частин кримінального права. Фактори, які обумовлюють єдність та визначають відмінність Загальної та Особливої частин кримінального права.

Система Особливої частини кримінального права. Поняття системи Особливої частини кримінального права і критерії її побудови. Значення системи Особливої частини кримінального права.

Поняття кримінально-правової кваліфікації. Види кримінально-правової кваліфікації. Юридичне закріплення результатів кваліфікації. Формулювання

обвинувачення і формула кваліфікації кримінального правопорушення, вимоги до неї.

Підстави кримінально-правової кваліфікації. Принципи кримінально-правової кваліфікації. Значення правильної кримінально-правової кваліфікації.

ТЕМА 21. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України. Поняття злочинів проти основ національної безпеки України. Класифікація злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України.

Злочини проти внутрішньої безпеки України. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Посягання на життя державного чи громадського діяча. Диверсія. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України.

Злочини проти зовнішньої безпеки України. Державна зрада. Спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду. Колабораційна діяльність. Пособництво державі-агресору. Шпигунство. Спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності за шпигунство. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану.

ТЕМА 22. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Поняття кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом II Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти життя особи. Поняття і види кримінальних правопорушень проти життя. Поняття вбивства. Безпосередній об'єкт вбивства. Момент початку та припинення життя. Проблема визначення виконавця вбивства за умови, що в позбавленні життя потерпілого приймали участь кілька осіб. Відмежування вбивства від інших кримінальних правопорушень, поєднаних із заповіданням смерті потерпілому. Диференціація відповідальності за вбивство за чинним кримінальним законодавством України.

Види умисного вбивства. Основний склад умисного вбивства. Умисне вбивство при кваліфікуючих ознаках. Види кваліфікуючих ознак, їх класифікація і зміст. Види умисного вбивства з пом'якшуючими обставинами. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Вбивство через необережність. Співвідношення вбивства через необережність та інших кримінальних правопорушень, складами яких охоплюється позбавлення життя через необережність.

Доведення до самогубства. Погроза вбивством.

Кримінальні правопорушення проти здоров'я особи. Поняття і види кримінальних правопорушень проти здоров'я. Безпосередній об'єкт кримінальних правопорушень проти здоров'я особи.

Поняття тілесного ушкодження. Види тілесних ушкоджень.

Умисне тяжке тілесне ушкодження. Ознаки тяжкого тілесного ушкодження та їх зміст. Відмінність умисного тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, від умисного вбивства та вбивства через необережність.

Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження. Ознаки середньої тяжкості тілесного ушкодження та їх зміст.

Умисне легке тілесне ушкодження, його види. Ознаки легкого тілесного ушкодження та їх зміст.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання.

Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.

Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Побої і мордування. Відмінність цього кримінального правопорушення від тілесних ушкоджень. Домашнє насильство. Каткування.

Кримінальні правопорушення проти безпеки життя та здоров'я особи. Поняття та види кримінальних правопорушень проти безпеки життя та здоров'я особи.

Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Зараження венеричною хворобою.

Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Незаконне розголошення лікарської таємниці.

Незаконне проведення абортів або стерилізації. Відмінність цього кримінального правопорушення від тілесного ушкодження, пов'язаного з перериванням вагітності.

Залишення в небезпеці. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей.

Незаконна лікувальна діяльність. Ненадання допомоги хворому медичним працівником. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. Порушення прав пацієнта. Незаконне проведення дослідів над людиною. Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. Насильницьке донорство.

ТЕМА 23. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. Поняття кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом III Особливої частини КК України.

Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Насильницьке зникнення. Захоплення заручників. Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги.

Торгівля людьми. Примушування до шлюбу.

Підміна дитини. Експлуатація дітей. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

ТЕМА 24. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Поняття кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV Особливої частини КК України.

Зґвалтування. Сексуальне насильство. Примушування до вступу в статевий зв'язок.

Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Розбещення неповнолітніх. Домагання дитини для сексуальних цілей.

ТЕМА 25. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини і громадянина. Поняття кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини і громадянина. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом V Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти політичних прав. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача.

Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців.

Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі.

Незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму.

Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму.

Порушення таємниці голосування.

Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації чи агітації референдуму.

Підкуп виборця, учасника референдуму, члена виборчої комісії або комісії з референдуму.

Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками.

Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій.

Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Кримінальні правопорушення проти трудових прав. Грубе порушення законодавства про працю. Грубе порушення угоди про працю. Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. Порушення авторського права і суміжних прав. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію.

Кримінальні правопорушення проти особистих прав. Порушення недоторканності житла. Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер. Порушення недоторканності приватного життя.

Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей. Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Зловживання опікунськими правами. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння).

Порушення права на отримання освіти. Порушення права на безоплатну

медичну допомогу.

Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків. Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь. Перешкоджання здійсненню релігійного обряду. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів.

ТЕМА 26. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності. Поняття кримінальних правопорушень проти власності. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом VI Особливої частини КК України.

Крадіжка. Грабіж. Розбій. Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання. Вимагання. Шахрайство. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї.

Умисне знищення або пошкодження майна. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Погроза знищення майна. Необережне знищення або пошкодження майна. Порушення обов'язків щодо охорони майна. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом.

ТЕМА 27. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття і загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Система кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення. Контрабанда. Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,

благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва. Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. Протидія законній господарській діяльності. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій з металобрухтом. Доведення банку до неплатоспроможності. Доведення до банкрутства. Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності. Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи. Шахрайство з фінансовими ресурсами. Маніпулювання на організованих ринках. Маніпулювання на енергетичному ринку. Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів. Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів). Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Незаконне використання інсайдерської інформації. Приховування інформації про діяльність емітента. Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів. Незаконна приватизація державного, комунального майна.

ТЕМА 28. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Поняття, загальна характеристика та система кримінальних правопорушень проти довкілля.

Види кримінальних правопорушень проти довкілля.

Порушення правил екологічної безпеки. Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення. Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення. Забруднення або псування земель. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах. Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин. Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину. Забруднення атмосферного повітря. Порушення правил охорони вод. Забруднення моря. Порушення законодавства про континентальний шельф України. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Незаконна порубка лісу або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу. Порушення законодавства про захист рослин. Незаконне полювання. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів. Порушення ветеринарних правил. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля. Безгосподарське використання земель.

ТЕМА 29. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Поняття, загальна характеристика та система кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Встановлення або поширення злочинного впливу. Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці). Звернення за застосуванням злочинного впливу. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності. Бандитизм

Терористичний акт. Втягнення у вчинення терористичного акту. Публічні заклики до вчинення терористичного акту. Створення терористичної групи чи терористичної організації. Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму. Фінансування тероризму. Перетинання державного кордону України з терористичною метою. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Викрадення, привласнення, вимагання

вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами. Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію. Погроза вчинити викрадення або використати радіоактивні матеріали. Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами. Порушення вимог режиму радіаційної безпеки. Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини. Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

ТЕМА 30. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва. Поняття кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом X Особливої частини КК України.

Порушення вимог законодавства про охорону праці. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки. Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд.

ТЕМА 31. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Поняття, загальна характеристика та система кримінальних правопорушень проти безпеки руху і експлуатації транспорту.

Види кримінальних правопорушень проти безпеки руху і експлуатації транспорту. Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту. Здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи

річкового судна. Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства. Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків. Порушення правил повітряних польотів. Порушення правил використання повітряного простору. Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда. Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха. Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані сп'яніння. Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації. Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху. Незаконне заволодіння транспортним засобом. Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. Порушення чинних на транспорті правил. Пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів.

ТЕМА 32. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Поняття, загальна характеристика та система кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності.

Види кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку. Кримінальні правопорушення проти моральності. Групове порушення громадського порядку. Масові заворушення. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. Хуліганство. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого. Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини. Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду. Жорстоке поводження з тваринами. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення, чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження. Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи. Створення або утримання місць розпусти і звідництво. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

ТЕМА 33. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Поняття, загальна характеристика та система кримінальних правопорушень проти здоров'я населення.

Види кримінальних правопорушень проти здоров'я населення. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів. Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням. Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Незаконне публічне вживання наркотичних засобів. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин. Порухнення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів. Порухнення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів. Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів. Спонукування неповнолітніх до застосування допінгу. Схиляння неповнолітніх до вживання

одурманюючих засобів. Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням. Порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами. Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції.

ТЕМА 34. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ, НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Поняття кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XIV Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти обороноздатності України. Розголошення державної таємниці. Втрата документів, що містять державну таємницю. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни. Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період. Ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації. Ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів.

Кримінальні правопорушення проти порядку перетинання державного кордону та переміщення через нього. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Незаконне перетинання державного кордону України. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю. Порушення правил міжнародних польотів.

ТЕМА 35. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. Поняття кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних

правопорушень проти журналістів. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти державної символіки. Наруга над державними символами. Незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні.

Кримінальні правопорушення проти осіб, які виконують владні чи управлінські функції. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Втручання у діяльність державного діяча. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради. Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів влади та управління. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Самоправство.

Кримінальні правопорушення проти інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації. Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі.

Кримінальні правопорушення проти журналістів. Погроза або насильство щодо журналіста. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Посягання на життя журналіста. Захоплення журналіста як заручника.

ТЕМА 36. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Поняття кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж. Створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї. Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них обробляється. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку.

ТЕМА 37. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Поняття кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України.

Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України. Перевищення влади або службових

повноважень працівником правоохоронного органу. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Службове підроблення. Декларування недостовірної інформації. Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Службова недбалість.

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Підкуп особи, яка надає публічні послуги. Незаконне збагачення. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. Зловживання впливом. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Провокація підкупу.

ТЕМА 38. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя. Поняття кримінальних правопорушень проти правосуддя. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти конституційних прав особи, щодо якої здійснюється правосуддя. Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Примушування давати показання.

Кримінальні правопорушення проти встановлення істини при здійсненні правосуддя. Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків. Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування. Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації. Приховування злочину.

Кримінальні правопорушення проти реалізації права на захист. Порухення права на захист. Втручання в діяльність захисника чи представника особи. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи. Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Представництво в суді без повноважень.

Кримінальні правопорушення проти діяльності суддів. Втручання в діяльність судових органів. Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Погроза або насильство

щодо судді, народного засідателя чи присяжного. Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя.

Кримінальні правопорушення проти реалізації заходів безпеки. Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист. Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист.

Кримінальні правопорушення проти виконання рішення суду. Невиконання судового рішення. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості. Злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт. Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти. Втеча із спеціалізованого лікувального закладу. Порухення правил адміністративного нагляду.

ТЕМА 39. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ (ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ)

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень). Поняття військових кримінальних правопорушень. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XIX Особливої частини КК України.

Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості і військової честі. Непокора. Невиконання наказу. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків. Погроза або насильство щодо начальника. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю.

Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби. Самовільне залишення військової частини або місця служби. Дезертирство. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та експлуатації військової техніки. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Умисне знищення або

пошкодження військового майна. Необережне знищення або пошкодження військового майна. Втрата військового майна. Порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення.

Кримінальні правопорушення проти порядку несення спеціальних видів військової служби. Порушення правил водіння або експлуатації машин. Порушення правил польотів або підготовки до них. Порушення правил кораблеводіння. Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання. Порушення правил несення прикордонної служби. Порушення правил несення бойового чергування. Порушення статутних правил внутрішньої служби.

Кримінальні правопорушення проти порядку виконання службових обов'язків. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості. Недбале ставлення до військової служби. Бездіяльність військової влади. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни. Залишення гинучого військового корабля.

Кримінальні правопорушення проти порядку ведення бойових дій, законів і звичаїв війни. Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю. Добровільна здача в полон. Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні. Мародерство. Насильство над населенням у районі воєнних дій. Погане поведіння з військовополоненими. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею.

ТЕМА 40. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Пропаганда війни. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників. Злочин агресії.

Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни. Порушення законів та звичаїв війни. Застосування зброї масового знищення. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення.

Екоцид. Геноцид. Посягання на життя представника іноземної держави.

Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Піратство. Найманство.

КРИМІНОЛОГІЯ

ТЕМА 1. КРИМІНОЛОГІЯ ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Становлення кримінології як науки. Періодизація історії кримінології. Класичний період кримінології. Основні ідеї Ч. Беккарія. Позитивізм у кримінології. Біологічний напрям у працях Ч. Ломброзо. Теорія конституціональної схильності у працях Е. Кречмера (1888–1964) і його американських послідовників. Теорії соціальної дезорганізації і диференціального зв'язку у рамках соціологічного напрямку позитивістської кримінології. Так звані “сучасний період” в історії кримінологічної науки. Стратифікація, конфлікт культур, інтеракціонізм і стигматизація як сучасні кримінологічні теорії та концепції.

Розвиток кримінології в Україні. Основні положення Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ ст.

Поняття та значення кримінології в системі юридичних наук. Основні завдання кримінологічної науки в Україні на сучасному етапі.

Злочинність як соціально-правове явище; причини й умови злочинності (детермінанти); особа злочинця; попередження злочинності – як основні складові предмету кримінології.

Система кримінології як науки. Зв'язок кримінології з філософією, соціологією, економікою, демографією, психологією, педагогікою, статистикою, наукою управління. Кримінологія та правові науки: взаємозв'язок кримінології з кримінальним правом, кримінально-процесуальним, кримінально-виконавчим, адміністративним правом. Зв'язок кримінології з іншими юридичними науками, які вивчаються в юридичних закладах України.

Методологія кримінологічної науки. Загально-наукові методи пізнання. Роль соціологічних методів у розкритті сутності феномену злочинності,. Статистичні методи, що застосовуються у кримінології. Психологічні методи пізнання у кримінологічних дослідженнях (тестування, соціометрія т. ін.) і їх практичне значення.

Система кримінології як навчальної дисципліни. Зміст Загальної частини кримінології. Зміст Особливої частини кримінології та її динамічний розвиток у контексті сучасних кримінологічних досліджень в Україні. Поняття кримінологічної характеристики. Значення та зміст кримінологічного аналізу.

ТЕМА 2. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКИ КРИМІНОЛОГІЇ

Класична школа кримінології. Вплив поглядів філософів-просвітителів на розвиток кримінологічної думки (Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, Ф.М. Аруе (Вольтер) та ін.). Раціоналістично-гуманістичний світогляд і зародження основ кримінологічного вчення Ч. Беккарія, І. Бентама, Дж. Говарда. Кримінологічні вчення у працях представників німецької класичної школи І. Канта, Г.У.Ф. Гегеля, Л. Фейєрбаха та ін. Суть та значення класичної школи.

Антропологічний (біологічний) напрям у кримінології. Туринська школа. Праця Ч. Ломброзо “Злочинна людина” (1876 р.). Позитивний напрям науки про злочин. “Кримінологія” Р. Гарофало. Соціологічний напрям у кримінології. Концепція “соціальної фізики” Л.А. Кетле. Розвиток теорії множинності факторів злочинності у працях І. Фойницького, Г. Тарда, Ф. Ліста та ін. Теорія аномії Е. Дюркгейма. Сучасний період в історії кримінології і основні напрями її розвитку. Неокласична школа кримінології. Багатофакторний підхід. Марксистська теорія злочинності. Кримінально-соціологічні теорії злочинності: соціальної дезорганізації (Р. Мертон), теорія субкультури (А. Коен, Р. Клауорд). Соціально-психологічні теорії злочинності: теорія навчання (Г.-Ю. Айзенк), теорія диференціальної асоціації (Е. Сатерленд та ін.), теорія контролю (А. Рейс, М. Гоулд), теорія соціального зв’язку (Е. Хірш), теорія інтеракції – теорія стигматизації (Р. Куїнн та ін.). Становлення та історичні етапи розвитку кримінологічної науки в Україні. Сучасний етап розвитку кримінології в Україні.

ТЕМА 3. ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ. ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Злочинність як соціальне явище. Сутнісні ознаки злочинності. Соціально-економічні та соціально-психологічні наслідки злочинності та їх співвідношення із наслідками статистичної сукупності кримінальних правопорушень.

Пізнання та оцінка при вивченні злочинності. Джерела інформації про злочинність та її показники.

Абсолютний рівень злочинності, (загальний і спеціальний коефіцієнти злочинності та злочинної активності), структура, питома вага окремих видів злочинності. Поняття динаміки злочинності. Ланцюговий та базисний способи обчислення динаміки. Початковий, кінцевий та середній рівні динаміки. Динамічний ряд. Обчислення абсолютного та відносного рівнів динаміки та практичне застосування цих показників. Географія злочинності. Ціна злочинності.

Поняття латентності у кримінології. Обчислення рівня латентної злочинності. Види латентності. Рівні латентності видам кримінальних правопорушень. Фактори латентності. Прийоми та методи дослідження латентної злочинності, що відносяться до соціологічної групи, оперативно-слідчої групи та модульного аналізу конструювання соціуму.

Поняття “кримінологічна детермінація”. Взаємозв’язок злочинності з різними соціальними явищами та процесами.

Класифікація детермінантів злочинності, критерії класифікації. Детермінанти злочинності: економічні, соціальні, суспільно-психологічні, політичні, організаційно-управлінські та інші соціальні явища і процеси. Теоретичні проблеми детермінації сучасної злочинності в Україні. “Фонові явища” (алкоголізм, наркоманія, проституція, насильство в сім’ї, безпритульність тощо) та їх роль у детермінації злочинності.

ТЕМА 4. КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВЧЕННЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ ТА ЖЕРТВУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (ВІКТИМОЛОГІЯ)

Поняття особи злочинця, обсяг, межі та завдання кримінологічного вивчення особи злочинця. Особа злочинця та суміжні поняття. Співвідношення соціального та біологічного в особі злочинця.

Поняття структуризації та засадничі принципи побудови структури особи злочинця в кримінології. Типова модель структури особи злочинця.

Поняття класифікації особи злочинця.

Співвідношення класифікації та типології злочинців.

Кримінологічні типології в яких злочинці диференціюються за характером особистісно-мотиваційних властивостей, що виявляються у вчиненому кримінально-караному діянні (особливо небезпечні, насильницькі, корисливі, які вчинили кримінальне правопорушення проти громадського порядку, необережні), за характером взаємодії криміногенної особи з різним ступенем вираження з факторами ситуації вчинення кримінального правопорушення або залежно лише від ступеня вираження криміногенних “викривлень” особи, за соціальною спрямованістю особи злочинця. Практичне застосування типології у діяльності щодо профілактики кримінальних правопорушень.

Становлення віктимології як науки. Поняття віктимології. Предмет, функції та завдання віктимології. Класифікація жертв кримінальних правопорушень. Види жертв за змістом суб’єктивної сторони; види жертв залежно від вини жертви; за моментом виникнення умислу спричинити шкоду; за ступенем віктимності; за характером поведінки жертви. Роль жертви в механізмі злочинної поведінки

Віктимологія. Поняття віктимології та її співвідношення з суміжними поняттями. Віктимність, віктимізація, віктимна ситуація, віктимологія, віктимологічна профілактика. Структура віктимності. Особа потерпілого та її кримінологічне значення. Класифікація жертв злочинів.

ТЕМА 5. КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Поняття, завдання та основні вимоги щодо ефективності прогнозування злочинності. Поняття кримінологічного прогнозу. Цілі, завдання та практичне знання кримінологічного прогнозування. Види кримінологічного прогнозування (довгострокове, середньострокове, поточне, цільове). Особливості прогнозування індивідуальної кримінально-караної поведінки. Основні підходи до побудови прогностичної моделі індивідуальної кримінально-караної поведінки.

Методи кримінологічного прогнозування (екстраполяції, моделювання, експертних оцінок). Значення кримінологічного прогнозування.

План як форма реалізації кримінологічного планування. Основні вимоги щодо планування. Поняття кримінологічного планування Цілі та завдання кримінологічного планування. Зміст та сутність територіального (регіональне)

і відомчого (галузевого) планування профілактики кримінальних правопорушень. Класифікація планів за строком дії (виконання): короткострокові, середньострокові, перспективні, поточні.

Зміст основних етапів кримінологічного планування: організаційно-підготовчого; інформаційно-аналітичного; безпосередньої розробки плану; організація виконання плану; оцінювання попереджувальної діяльності й висновки. Основні напрямки планів індивідуального попередження кримінальних правопорушень, які розробляються з урахуванням типових ситуацій.

ТЕМА 6. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Роль та місце попередження у системі боротьби зі злочинністю в сучасних умовах. Поняття попередження злочинності. Співвідношення понять "попередження", "профілактика", "запобігання", "припинення". Принципи кримінологічного попередження. Цілі, завдання та функції попередження кримінальних правопорушень.

Система попередження злочинності. Об'єкти кримінологічного попередження. Загальні та спеціальні суб'єкти попередження кримінальних правопорушень. Взаємодія органів національної поліції з іншими суб'єктами профілактики і, зокрема, з громадськими формуваннями.

Поняття заходу попередження кримінального правопорушення. Класифікація заходів попередження злочинності за змістом, суб'єктами, об'єктами, рівнями, за характером завдання, організаційною формою, ступенем правового врегулювання. Порядок застосування заходів індивідуальної профілактики та, зокрема, профілактичної бесіди; роз'яснення законодавства; офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї; усного попередження про неприпустимість протиправних дій; офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки, адміністративного нагляду; соціального патронажу осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, профілактичних обліків.

Мета, завдання та особливості профілактичного обліку в органах Національної поліції і здійснюваних у зв'язку з цим заходів.

Мета й порядок застосування заходів загальної профілактики та, зокрема, кримінологічного дослідження; кримінологічної експертизи; профілактичного припису; повідомлення про невиконання профілактичного припису; інформування населення про стан злочинності, засоби і методи захисту громадян та власності від злочинних посягань, профілактичної перевірки.

Рівні, форми та методи кримінологічного попередження кримінальних правопорушень. Засоби реалізації ранньої, безпосередньої профілактики, профілактики дозлочинної поведінки, профілактики рецидиву. Основні заходи реалізації методів примусу, переконання та надання допомоги.

Поняття та сутнісний зміст загальносоціального та спеціально-кримінологічного попередження.

Соціально-економічні й організаційні засади попередження кримінальних правопорушень. Нормативно-правове забезпечення діяльності щодо попередження кримінальних правопорушень в Україні.

ТЕМА 7. ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Суспільна небезпечність та основні тенденції злочинності неповнолітніх в Україні. Питома вага злочинності неповнолітніх у структурі загальної злочинності. Географія, динаміка, структура, коефіцієнт злочинності та інші характеристики злочинності неповнолітніх. Особливі ознаки кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх.

Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього правопорушника. Структурні особливості мотиваційної сфери та типові характеристики поведінки неповнолітніх правопорушників, що забезпечує потреби ранньої профілактики злочинності неповнолітніх.

Детермінанти злочинності неповнолітніх. Несприятливі фактори сімейного, навчального та виробничого виховання. Криміногенні фактори побутового оточення та недоліки розвитку сфери дозвілля. Недоліки діяльності правоохоронних органів щодо запобігання кримінально-караним проявам неповнолітніх. Фактори віктимності неповнолітніх.

Поняття профілактики правопорушень серед дітей та їх соціального захисту. Основні об'єкти попередження злочинності неповнолітніх. Основні напрямки попередження злочинності неповнолітніх. Система законодавчо закріплених спеціальних суб'єктів профілактики правопорушень серед дітей. Завдання спеціальних суб'єктів профілактики правопорушень серед дітей та соціального захисту дітей. Роль та місце органів Національної поліції у системі профілактики правопорушень серед дітей. Сутність, методика та ціль застосування конкретних психологічних методів вивчення особи неповнолітнього правопорушника та, зокрема: методу формування суспільної свідомості; методу прикладу; методу формування навичок соціально корисної поведінки; методу передачі інформації про норми моралі, права, правил суспільного співжиття; метод переконання.

ТЕМА 8. НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття, сутнісні ознаки та суспільна небезпека насильницької злочинності. Зміст фізичного та психічного насильства. Види насильства у сім'ї. Кримінологічна класифікація в залежності від специфіки детермінант насильницьких кримінальних правопорушень (сімейно-побутові, ситуативні, насильницькі кримінальні правопорушення, що завчасно плануються, патологічні насильницькі кримінальні правопорушення).

Кримінологічна характеристика умисних вбивств та умисних тяжких тілесних ушкоджень. Кримінологічна характеристика насильницьких кримінальних правопорушень у сімейно-побутовій сфері та, зокрема за місцем, часом, засобами та знаряддями, потерпілими, сторонами та ініціаторами конфліктних ситуацій, мотивами насильства тощо.

Детермінанти сімейно-побутових, ситуативних, патологічних насильницьких кримінальних правопорушень та насильницьких кримінально-караних діянь, які завчасно плануються.

Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне попередження насильницьких кримінальних правопорушень. Основні напрямки спеціально-кримінологічного попередження насильницьких кримінальних правопорушень та заходи їх реалізації. Шляхи удосконалення попередження насильницьких кримінальних правопорушень органами Національної поліції. Заходи реагування на епізодичну, тривалу, невідкладну та екстрену конфліктну ситуацію в цілях недопущення її подальшого розвитку. Роль, завдання та пріоритетні напрямки в діяльності дільничного офіцера поліції щодо попередженні насильницьких кримінальних правопорушень.

ТЕМА 9. ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття та ознаки економічної злочинності. Класифікація економічних кримінальних правопорушень. Рівень, структура, динаміка, географія та характер економічних кримінальних правопорушень. Особливості структури особи економічного злочинця.

Загальні та галузеві детермінанти економічних кримінальних правопорушень в Україні. Роль матеріального фактору у вчиненні економічних кримінальних правопорушень. Недоліки в діяльності органів Національної поліції у боротьбі з економічною злочинністю.

Пріоритетні напрямки попередження економічних кримінальних правопорушень. Економічні, організаційно-господарські і управлінські, технічні, організаційно-правові заходи попередження.

ТЕМА 10. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Поняття організованої злочинності та її ознаки. Джерела та фактори стійкості організованої злочинності. Злочинні об'єднання та їх види: проста організована група, структурно-організована група, організоване злочинне угруповання, банда, мафіозне об'єднання. Причини та умови, що детермінують появу та зміну організованої злочинності. Особа учасника злочинного об'єднання. Заходи запобігання організованій злочинності.

Поняття і визначення професійної злочинності. Кримінологічна характеристика професійної злочинності. Основні кримінологічні риси особистості злочинця-професіонала. Детермінація професійної злочинності. Роль кримінальної субкультури у відтворенні професійної злочинності. Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання професійній злочинності.

ТЕМА 11. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З НЕОБЕРЕЖНОСТІ

Кримінологічна характеристика та види кримінальних правопорушень, що вчиняються з необережності. Кількісні та якісні показники кримінальних правопорушень, що вчиняються з необережності. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення з необережності. Причини та умови вчинення кримінальних правопорушень з необережності. Необережні кримінальні правопорушення і криміногенна ситуація. Запобігання вчинення кримінальних правопорушень з необережності

ТЕМА 12. ЗЛОЧИННІСТЬ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Рівень, динаміка, географія та структура злочинності у сфері незаконного обігу наркотиків. Порівняльна кримінологічна характеристика корисливих і некорисливих кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків. Поняття, ознаки та суспільна небезпека наркобізнесу. Наркобізнес як злочинний промисел, та процес, що складається з етапів.

Детермінанти наркобізнесу в Україні. Правова й організаційна основа попередження правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Основні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів підрозділами Національної поліції. Порядок і підстави застосування контрольованої поставка та оперативної закупки. Роль дільничного офіцера у профілактиці наркоманії та наркобізнесу.

Міжнародний і вітчизняний досвід боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

ТЕМА 13. РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Кримінологічне та кримінально-правове розуміння рецидивної злочинності. Види та структура рецидиву кримінальних правопорушень. Рецидивна злочинність: стан, структура, динаміка. Особистість рецидивіста, її структура та типологія Співвідношення рецидивної, професійної та групової злочинності. Причини та умови рецидивної злочинності. Суб'єкти та заходи попередження рецидивної злочинності.

ТЕМА 14. ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ

Історія розвитку вчень про жіночу злочинність. Теорії жіночої злочинності. Моралістична теорія злочинності жінок. Біологічна теорія жіночої злочинності. Соціологічна теорія жіночої злочинності. Поняття, стан та динаміка жіночої злочинності. Сучасні тенденції жіночої злочинності. Відмінність жіночої злочинності від злочинності чоловіків. Особливості детермінації кримінальних правопорушень, вчинюваних жінками.

Кримінологічна характеристика основних видів жіночої злочинності та їх характеристика. Проблеми попередження жіночої злочинності в Україні. Віктимологічна профілактика жіночої злочинності.

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА, ПРЕДМЕТ І СИСТЕМА КУРСУ

Політика у сфері виконання кримінальних покарань. Комплекс факторів, що визначають політику в сфері виконання кримінальних покарань.

Поняття кримінально-виконавчого права України. Предмет та метод кримінально-виконавчого права. Кримінально-виконавче право та суміжні галузі права, зв'язок і відмінність між ними.

Наука кримінально-виконавчого права та її предмет. Зв'язок науки кримінально-виконавчого права з суміжними юридичними науками. Завдання, що стоять перед наукою кримінально-виконавчого права в сучасний період. Кримінально-виконавче право як навчальна дисципліна.

ТЕМА 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Поняття правового статусу засуджених. Основи правового статусу засуджених. Основні права й обов'язки засуджених. Право засуджених на особисту безпеку. Правове становище осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Спеціальні обов'язки і права осіб, позбавлених волі на певний строк.

Дисциплінарна, матеріальна і кримінальна відповідальність засуджених до позбавлення волі.

Правовий статус засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі на певний строк.

ТЕМА 3. ОРГАНИ І УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Види і система установ та органів держави, що виконують кримінальні покарання. Принципи організації та діяльності установ виконання покарань. Місце установ, які виконують покарання, у системі органів держави, що проводять боротьбу зі злочинністю.

Установи виконання покарань, які пов'язані з позбавленням волі (позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; обмеження волі); установи виконання покарань, які не пов'язані з позбавленням волі (штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна; пробаційний нагляд).

Управління діяльністю установ виконання покарань та інших органів держави, що виконують кримінальні покарання. Поняття та критерії оцінки ефективності діяльності установ виконання покарань. Способи забезпечення законності в діяльності установ та органів держави, що виконують кримінальні покарання.

Взаємодія органів держави, що виконують кримінальні покарання, з іншими органами, що проводять боротьбу зі злочинністю.

ТЕМА 4. ПОРЯДОК І УМОВИ ВИКОНАННЯ І ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Порядок виконання покарання у виді штрафу. Наслідки ухилення від сплати штрафу.

Порядок виконання покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Умови виконання покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу чину або кваліфікаційного класу.

Порядок виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Обов'язки уповноваженого органу з питань пробації щодо виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Обов'язки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем роботи засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Обов'язки органів, які мають право анулювати дозвіл на заняття певними видами діяльності.

Обов'язки засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Правові наслідки ухилення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Порядок виконання покарання у виді громадських робіт.

Умови відбування покарання у виді громадських робіт. Обчислення строку покарання у виді громадських робіт.

Обов'язки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем відбування засудженими покарання у виді громадських робіт.

Відповідальність засуджених до покарання у виді громадських робіт.

Порядок виконання покарання у виді виправних робіт.

Умови відбування покарання у виді виправних робіт. Обчислення строку покарання у виді виправних робіт.

Обов'язки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем відбування засудженими покарання у виді виправних робіт.

Порядок провадження відрахувань із заробітку засуджених до виправних робіт. Заходи заохочення і стягнення, що застосовуються до осіб, засуджених до виправних робіт.

Порядок виконання покарання у виді конфіскації майна. Майно, що підлягає конфіскації.

Пробаційний нагляд. Наслідки ухилення від відбування покарання у виді пробаційного нагляду.

ТЕМА 5. ПОРЯДОК І УМОВИ ВИКОНАННЯ І ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Класифікація засуджених до позбавлення волі, її значення та критерії. Визначення засудженим виду установи виконання покарань та режиму відбування покарання.

Переміщення засуджених до позбавлення волі. Залишення в слідчому ізоляторі чи направлення у виправну колонію максимального рівня безпеки засуджених до позбавлення волі для роботи з господарського обслуговування. Тимчасове залишення засудженого в слідчому ізоляторі та переведення засудженого з виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора.

Направлення та порядок прийняття засуджених до позбавлення волі до виправних і виховних колоній. Роздільне тримання засуджених до позбавлення волі у виправних і виховних колоніях. Відбування засудженими всього строку покарання в одній виправній чи виховній колонії.

Структурні дільниці виправних і виховних колоній. Порядок і умови тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці карантину, діагностики і розподілу. Порядок і умови тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці ресоціалізації. Порядок і умови тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці посиленого контролю. Порядок і умови тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці соціальної адаптації. Порядок і умови тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці соціальної реабілітації.

Поняття режиму в установах виконання покарань, його каральне і виховне значення. Зміст режиму, його основні вимоги, елементи. Технічні засоби нагляду та контролю. Оперативно-розшукова діяльність у колоніях. Режим особливих умов у колоніях. Підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї. Поняття прогресивної системи відбування покарання, її форми, види і елементи.

Суспільно корисна праця як засіб виховного впливу на засуджених. Залучення засуджених до позбавлення волі до суспільно корисної праці. Індивідуалізація трудового виховання засуджених, яких тримають у різних видах установ виконання покарань.

Принципи та форми організації праці засуджених до позбавлення волі. Умови праці засуджених до позбавлення волі.

Оплата праці засуджених до позбавлення волі. Відрахування із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі. Пенсійне забезпечення

засуджених до позбавлення волі. Продуктивність праці засуджених до позбавлення волі.

Завдання й організація соціально-виховної роботи в місцях позбавлення волі. Основні напрями, форми та методи соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі. Самодіяльні організації засуджених до позбавлення волі. Богослужіння та релігійні обряди в колоніях. Вільний час засуджених до позбавлення волі.

Заходи заохочення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі. Порядок застосування заходів заохочення до осіб, позбавлених волі. Заходи стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі. Злісний порушник установленого порядку відбування покарання. Порядок застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі. Посадові особи, які застосовують заходи заохочення та стягнення та обсяг їх повноважень.

Завдання й організація загальноосвітнього та професійно-технічного навчання в установах виконання покарань. Організація та форми загальноосвітнього і професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань.

ТЕМА 6. ПІДСТАВИ І ПОРЯДОК ЗВІЛЬНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ

Загальна характеристика підстав звільнення від відбування покарання. Порядок та підстави звільнення від відбування покарання у зв'язку із відбуттям строку покарання, призначеного вироком суду.

Порядок та підстави звільнення від відбування покарання на підставі закону України про амністію. Порядок та підстави звільнення від відбування покарання на підставі акта про помилування. Порядок та умови звільнення від відбування покарання на підставі скасування вироку суду і закриття кримінального провадження. Порядок та умови звільнення від відбування покарання на підставі закінчення строків давності виконання обвинувального вироку. Порядок та умови умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. Порядок та умови заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням. Порядок та умови звільнення від відбування покарання з випробуванням. Порядок та умови звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Порядок та умови звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Порядок та умови звільнення від відбування покарання за хворобою.

Правовий статус осіб, які відбули покарання. Порядок звільнення, час звільнення і документи, що оформляються при звільненні. Надання матеріальної допомоги особам, які звільняються з місць позбавлення волі.

Встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Громадський контроль за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання. Порядок здійснення громадського контролю за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання. Заходи

громадського впливу щодо осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання. Органи, що здійснюють контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Порядок здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Відповідальність осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Надання допомоги засудженим у трудовому і побутовому влаштуванні. Встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Виконання постанови судді про встановлення та припинення адміністративного нагляду.

Загальна характеристика соціальної адаптації звільнених від відбування покарання. Поняття соціалізації і адаптації особи. Особливості і поняття соціальної адаптації звільнених від відбування покарання. Мета, задачі і передумови успішної соціальної адаптації звільнених від відбування покарання.

Механізм соціальної адаптації звільнених від відбування покарання. Загальне поняття механізму соціальної адаптації звільнених від відбування покарання. Особа звільненого від відбування покарання як суб'єкт соціальної адаптації. Соціальне середовище як елемент механізму соціальної адаптації звільнених від відбування покарання.

Створення притулків соціальної адаптації для звільнених з місць позбавлення волі. Досвід постпенітенціарної адаптації звільнених від відбування покарання в деяких закордонних країнах.

Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право)

Кримінальне право

1. Принципи кримінального права України. Загальні та галузеві принципи кримінального права.
2. Поняття і значення складу кримінального правопорушення. Елементи складу кримінального правопорушення та їх характеристика.
3. Поняття співучасті. Види співучасників за кримінальним законом України, їх характеристика.
4. Поняття і види стадій вчинення кримінального правопорушення.
5. Поняття, ознаки та види множинності кримінальних правопорушень, її правова характеристика.
6. Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, умови їх правомірності.
7. Поняття і юридична природа звільнення від кримінальної відповідальності. Види звільнення від кримінальної відповідальності.
8. Поняття, ознаки та мета покарання. Система, види та характеристика покарань.
9. Загальні засади призначення покарання. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.
10. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.
11. Види вбивств та їх кримінально-правова характеристика.
12. Види тілесних ушкоджень: їх ознаки та кримінально-правова характеристика.
13. Торгівля людьми. Поняття, склад та види кримінального правопорушення.
14. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи особи: поняття, види та кримінально-правова характеристика.
15. Корисливі кримінальні правопорушення проти власності: кримінально-правова характеристика та розмежування складів.
16. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, пов'язані з тероризмом, та їх кримінально-правова характеристика.
17. Кримінальні правопорушення, які посягають на безпеку руху та експлуатацію транспортних засобів: поняття, види та кримінально-правова характеристика.
18. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку: поняття, види та кримінально-правова характеристика.
19. Кримінальні правопорушення, предметом яких виступають наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги: поняття, види та кримінально-правова характеристика.
20. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, предметом

яких є неправомірна вигода: поняття, види та кримінально-правова характеристика.

Кримінологія

1. Кількісні показники злочинності: методика їх обчислення та практичне значення.
2. Якісні показники злочинності: методика їх обчислення та практичне значення.
3. Сучасні тенденції злочинності в Україні.
4. Класифікація кримінальних правопорушників та їх типологія.
5. Види кримінологічної детермінації.
6. Поняття та види кримінологічного планування.
7. Поняття, види та значення кримінологічного прогнозування.
8. Поняття, завдання та функції попередження кримінальних правопорушень.
9. Система суб'єктів попередження кримінальних правопорушень: поняття та види.
10. Форми та рівні попередження кримінальних правопорушень.
11. Методи кримінологічного прогнозування.
12. Поняття та кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх.
13. Поняття та кримінологічна характеристика насильницької злочинності.
14. Поняття, ознаки та сучасні тенденції корупційної злочинності в Україні.
15. Кримінологічне вчення про жертву кримінального правопорушення: поняття віктимології, види жертв, віктиміологічне попередження кримінальних правопорушень.

Кримінально-виконавче право

1. Форми виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.
2. Поняття і нормативне закріплення виправлення засуджених.
3. Порядок виконання покарання у виді пробаційного нагляду.
4. Алгоритм здійснення уповноваженими органами з питань пробації контролю за виконанням засудженими до покарання у виді пробаційного нагляду обов'язку використовувати електронний засіб контролю та нагляду і проживати за вказаною у рішенні суду адресою.
5. Політичні права і свободи засуджених до позбавлення волі.
6. Соціально-економічні права і свободи засуджених до позбавлення волі.
7. Облік засуджених в установах виконання покарань.
8. Гендерні аспекти відбування покарання.

9. Організація праці засуджених до обмеження волі.
10. Повноваження суб'єктів соціального патронажу.
11. Характеристика структурних дільниць виховних колоній.
12. Порядок надання засудженим короткочасних виїздів за межі колонії.
13. Умови праці засуджених до позбавлення волі на певний строк.
14. Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі на певний строк.
15. Форми та напрями соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі на певний строк.

**Напрямок підготовки – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Поняття кримінального процесу, його завдання, значення.

Поняття, значення кримінальної процесуальної форми.

Кримінальні процесуальні гарантії.

Кримінальні процесуальні функції, їх види (функція обвинувачення, функція захисту, функція правосуддя).

Стадії кримінального процесу.

Поняття, система й джерела кримінального процесуального права. Кримінальна процесуальна норма, її види (зобов'язуючі, уповноважуючі, забороняючі); структура (гіпотеза, диспозиція, санкція). Кримінальні процесуальні інститути.

Джерела кримінального процесуального права. Конституція України. Кримінальний процесуальний кодекс, його система, структура. Закони України. Міжнародні договори.

Чинність кримінального процесуального закону у просторі, часі і щодо осіб. Кримінальне процесуальне право як наука, навчальна дисципліна.

Методи науки кримінального процесу. Конкретно-соціологічний метод. Спеціально-юридичний метод. Порівняльно-правовий метод. Статистичний метод. Формально-логічний метод. Метод емпіричного пізнання.

Співвідношення кримінального процесуального права з іншими галузями права і суміжними науками.

ТЕМА 2. ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Поняття, значення і система засад кримінального провадження.

Характеристика засад кримінального провадження. Верховенство права. Законність. Рівність перед законом і судом. Повага до людської гідності. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Недоторканність житла чи іншого володіння особи. Таємниця спілкування. Невтручання у приватне життя. Недоторканність права власності. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення. Забезпечення права на захист. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Безпосередність дослідження показань, речей і документів. Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Публічність.

Диспозитивність. Гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами. Розумні строки. Мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Поняття суб'єктів кримінального провадження. Сторони кримінального провадження. Учасники кримінального провадження. Учасники судового розгляду.

Суд, суддя, слідчий суддя, присяжні. Склад суду. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні. Недопустимість повторної участі судді в кримінальному провадженні. Заява про відвід. Порядок вирішення питання про відвід. Наслідки відводу слідчого судді, судді.

Сторона обвинувачення. Прокурор. Призначення та заміна прокурора. Орган досудового розслідування. Керівник органу досудового розслідування. Слідчий органу досудового розслідування. Оперативні підрозділи. Керівник органу дізнання. Дізнавач. Підстави для відводу прокурора, слідчого, дізнавача. Наслідки відводу слідчого, дізнавача, прокурора.

Суб'єкти, що мають у справі власний законний інтерес. Підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування. Потерпілий. Права потерпілого. Обов'язки потерпілого.

Суб'єкти, що представляють інтереси інших осіб. Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні. Обов'язки захисника. Залучення захисника. Залучення захисника слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням. Підтвердження повноважень захисника. Договір із захисником. Обов'язкова участь захисника. Залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії. Відмова від захисника або його заміна. Представник потерпілого. Законний представник потерпілого. Захисник та законні представники підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування. Підстави для відводу захисника, представника. Наслідки відводу захисника, представника.

Інші учасники кримінального провадження. Заявник. Цивільний позивач. Цивільний відповідач. Представник цивільного позивача, цивільного відповідача. Законний представник цивільного позивача. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Свідок. Права та обов'язки свідка. Відповідальність свідка. Перекладач. Експерт. Відповідальність експерта. Спеціаліст. Відповідальність спеціаліста. Секретар

судового засідання. Судовий розпорядник. Підстави для відводу спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання. Наслідки відводу експерта, спеціаліста, перекладача.

ТЕМА 4. КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ ТА РІШЕННЯ. КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ТА ВИТРАТИ. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.

Кримінальні процесуальні рішення. Рішення органів досудового розслідування, прокурора, суду. Класифікація кримінально-процесуальних актів. Характеристика кримінально-процесуальних актів. Постанова слідчого та прокурора. Ухвала, вирок як судові рішення.

Кримінальні процесуальні дії. Форми фіксування кримінально-процесуальних дій. Протокол досудового розслідування, його зміст та структура. Зауваження та доповнення до протоколу, порядок їх фіксування. Додатки до протоколу. Підготовка протоколу та додатка. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження. Журнал судового засідання. Реєстр матеріалів досудового розслідування. Законність, обґрунтованість, мотивованість, логічність – обов'язкові ознаки кримінальних процесуальних документів.

Повідомлення. Поняття повідомлення в кримінальному провадженні. Зміст повідомлення.

Процесуальні строки. Поняття процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Додержання процесуальних строків. Поновлення процесуального строку.

Процесуальні витрати. Види процесуальних витрат. Зменшення розміру процесуальних витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення процесуальних витрат. Витрати на правову допомогу. Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження. Витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів. Витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів. Розподіл процесуальних витрат. Визначення розміру процесуальних витрат. Рішення щодо процесуальних витрат

Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому. Цивільний позов у кримінальному провадженні. Вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні. Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю. Виплата винагороди викривачу.

ТЕМА 5. ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поняття і значення доказів. Допустимість, належність, достовірність та достатність доказів.

Класифікація доказів: особисті і речові; обвинувальні і виправдувальні; первинні і похідні; прямі і непрямі (побічні). Дослідження побічних доказів, їх перевірка і оцінка.

Кримінальне процесуальне доказування, його елементи. Збирання доказів. Перевірка доказів. Оцінка доказів.

Предмет, межі доказування. Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Співвідношення предмету доказування і меж доказування. Суб'єкти доказування.

Основні положення теорії доказів. Внутрішнє переконання суддів як основа оцінки доказів при встановленні істини. Презумпція невинуватості. Обов'язок доказування. Тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого.

ТЕМА 6. КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ

Поняття і види кримінальних процесуальних джерел доказів.

Показання свідка. Поняття, предмет і значення показань свідка. Особи, які не підлягають допиту як свідки. Перевірка й оцінка показань свідка.

Показання потерпілого. Поняття, предмет, значення показань потерпілого. Перевірка й оцінка показань потерпілого.

Показання підозрюваного. Поняття, предмет, значення показань підозрюваного. Перевірка й оцінка показань підозрюваного.

Показання обвинуваченого. Поняття, предмет, значення показань обвинуваченого. Види показань: повне, часткове визнання своєї вини, не визнання своєї вини, обмова, самообмова, алібі. Перевірка й оцінка показань обвинуваченого.

Висновок експерта. Поняття і значення висновку експерта. Види експертиз: основна, додаткова, повторна, комплексна, комісійна. Особи, які не можуть бути експертами. Оцінка висновку експерта.

Речові докази. Поняття і види речових доказів. Порядок і строки зберігання речових доказів. Вирішення долі речових доказів.

Документи як джерела доказів. Офіційні і неофіційні документи, первинні і похідні. Умови і порядок визнання документів речовими доказами.

ТЕМА 7. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Поняття, види заходів забезпечення кримінального провадження і підстави їх застосування. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Порядок здійснення виклику у кримінальному провадженні. Підтвердження отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом. Зміст повістки про виклик. Поважні причини неприбуття особи на виклик. Наслідки неприбуття на виклик. Клопотання про здійснення приводу та порядок його розгляду. Виконання ухвали про здійснення приводу.

Накладення грошового стягнення. Загальні положення накладення грошового стягнення. Клопотання про накладення грошового стягнення. Розгляд питання про накладення грошового стягнення на особу. Скасування ухвали про накладення грошового стягнення.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Загальні положення тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом. Наслідки тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом. Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Розгляд клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Вирішення питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом.

Відсторонення від посади. Загальні положення відсторонення від посади. Клопотання про відсторонення від посади. Розгляд клопотання про відсторонення від посади. Вирішення питання про відсторонення від посади. Продовження строку відсторонення від посади та його скасування. Особливості тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та продовження строку такого тимчасового відсторонення.

Тимчасовий доступ до речей і документів. Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Речі і документи, до яких заборонено доступ. Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю.

Розгляд клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. Ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів. Виконання ухвали суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів.

Тимчасове вилучення майна. Підстави тимчасового вилучення майна. Порядок тимчасового вилучення майна. Припинення тимчасового вилучення майна.

Арешт майна. Підстави для арешту майна. Клопотання про арешт майна. Розгляд клопотання про арешт майна. Вирішення питання про арешт майна. Скасування арешту майна. Виконання ухвали про арешт майна.

ТЕМА 8. ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ. ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ.

Загальні положення про запобіжні заходи. Види запобіжних заходів. Мета і підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу.

Характеристика запобіжних заходів. Особисте зобов'язання. Особиста порука. Домашній арешт. Застава. Тримання під вартою.

Порядок застосування запобіжних заходів. Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжних заходів. Відкликання, зміна або

доповнення клопотання про застосування запобіжного заходу. Строки розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу. Застосування електронних засобів контролю.

Характеристика тримання під вартою та заходи щодо забезпечення його застосування. Забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу. Клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Дії уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Подання клопотання про застосування запобіжного заходу після затримання особи без ухвали про дозвіл на затримання. Порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу. Застосування запобіжного заходу.

Застосування електронних засобів контролю. Ухвала про застосування запобіжних заходів. Строк дії ухвали про тримання під вартою, продовження строку тримання під вартою. Значення висновків, що містяться в ухвалі про застосування запобіжних заходів. Продовження строку тримання під вартою.

Порядок зміни та припинення запобіжних заходів. Клопотання слідчого, прокурора про зміну запобіжного заходу. Клопотання підозрюваного, обвинуваченого про зміну запобіжного заходу. Порядок звільнення особи з-під варти. Негайне припинення дії запобіжних заходів. Виконання та оскарження ухвали щодо обрання запобіжного заходу.

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Законне затримання. Затримання уповноваженою службовою особою. Момент затримання. Доставлення до органу досудового розслідування. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Особа, відповідальна за перебування затриманих. Повідомлення інших осіб про затримання.

ТЕМА 9. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Форми досудового розслідування.

Початок досудового розслідування. Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків. Підслідність. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Місце проведення досудового розслідування. Строки досудового розслідування. Розгляд клопотань під час досудового розслідування. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Продовження строку досудового розслідування. Загальні положення продовження строку досудового розслідування. Порядок продовження строку досудового розслідування. Задоволення клопотання про продовження строку досудового розслідування. Відмова у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування.

Повідомлення про підозру. Випадки повідомлення про підозру. Зміст письмового повідомлення про підозру. Вручення письмового повідомлення про підозру. Зміна повідомлення про підозру.

Особливості провадження дізнання.

ТЕМА 10. СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

Поняття та загальні умови проведення слідчих (розшукових) дій. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій. Участь педагога, психолога або законного представника в слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи. Час та місце проведення слідчих (розшукових) дій. Підстави проведення слідчих (розшукових) дій. Учасники слідчих розшукових дій. Мета проведення слідчих (розшукових) дій. Процесуальне фіксування ходу та результатів слідчих (розшукових) дій.

Допит. Поняття допиту та порядок його проведення. Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

Пред'явлення для впізнання. Поняття пред'явлення особи для впізнання. Пред'явлення речей для впізнання. Впізнання трупа. Протокол впізнання. Проведення впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

Проникнення до житла чи іншого володіння особи. Загальні положення про проникнення до житла чи іншого володіння особи. Поняття житла. Невідкладні випадки проникнення у житло.

Обшук. Поняття та види обшуку. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи.

Огляд. Поняття та види огляду. Огляд трупа. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

Слідчий експеримент. Поняття слідчого експерименту. Порядок проведення слідчого експерименту. Проведення слідчого експерименту шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Освідування особи. Поняття освідування особи, його цілі. Порядок проведення освідування особи.

Проведення експертизи. Підстави проведення експертизи. Обов'язкові випадки проведення експертизи. Порядок залучення експерта. Розгляд слідчим суддею клопотання про залучення експерта.

Отримання зразків для експертизи. Поняття та види зразків для експертизи. Порядок отримання зразків для експертизи. Відібрання зразків з речей і документів. Відбирання біологічних зразків.

Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису. Поняття технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису

ТЕМА 11. НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчий суддя, що здійснює розгляд клопотань щодо негласних слідчих (розшукових) дій. Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді. Вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Повідомлення осіб, щодо яких проводились негласні слідчі (розшукові) дії. Заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Заходи щодо захисту інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації.

Втручання у приватне спілкування. Загальні положення про втручання у приватне спілкування. Збереження інформації. Аудіо-, відеоконтроль особи. Накладення арешту на кореспонденцію. Огляд і виїмка кореспонденції. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. Фіксація та збереження інформації, отриманої з телекомунікаційних мереж за допомогою технічних засобів та в результаті зняття відомостей з електронних інформаційних систем. Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів.

Інші види негласних слідчих (розшукових) дій. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). Спостереження за особою, річчю або місцем. Моніторинг банківських рахунків. Аудіо-, відеоконтроль місця. Контроль за вчиненням злочину. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Використання конфіденційного співробітництва.

ТЕМА 12. ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ. ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.

Зупинення досудового розслідування. Підстави та порядок супинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного. Відновлення досудового розслідування

Форми закінчення досудового розслідування. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження.

Звільнення особи від кримінальної відповідальності. Загальні положення кримінального провадження під час звільненні особи від кримінальної відповідальності. Порядок звільнення від кримінальної відповідальності. Розгляд питання про звільнення від кримінальної відповідальності. Відновлення провадження при відмові від поручительства.

Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру. Відкриття матеріалів іншій стороні. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування. Клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру. Надання копії обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування.

ТЕМА 13. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження. Правові наслідки подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Оскарження недотримання розумних строків.

Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. Ухвали слідчого судді, які підлягають оскарженню під час досудового розслідування. Порядок оскарження ухвал слідчого судді.

Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора. Рішення, дії чи бездіяльність прокурора, які можуть оскаржуватися слідчим. Порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора. Порядок вирішення скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора.

ТЕМА 14. ПІДСУДНІСТЬ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Підсудність. Поняття та види підсудності. Правила визначення підсудності.

Загальні положення судового розгляду. Строки і загальний порядок судового розгляду. Незмінність складу суду. Запасний суддя. Головуючий у судовому засіданні. Безперервність судового розгляду.

Наслідки неприбуття учасників судового розгляду. Наслідки неприбуття обвинуваченого. Наслідки неприбуття прокурора і захисника. Наслідки неприбуття потерпілого. Наслідки неприбуття цивільного позивача, цивільного відповідача. Наслідки неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача і експерта.

Розпорядок судового засідання. Право перебувати у залі судового засідання. Обов'язки присутніх у залі судового засідання. Заходи до порушників порядку судового засідання.

Прийняття рішень пов'язаних із забезпеченням судового розгляду. Обрання, скасування або зміна запобіжного заходу в суді. Проведення експертизи за ухвалою суду. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження. Об'єднання і виділення судового провадження. Зупинення судового провадження. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Межі судового розгляду. Визначення меж судового розгляду. Зміна обвинувачення в суді. Висунення додаткового обвинувачення. Відмова від підтримання державного обвинувачення. Погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення та відмови від обвинувачення.

ТЕМА 15. ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Поняття та зміст стадії підготовчого судового засідання.

Вирішення питань, пов'язаних із підготовкою до судового розгляду.

Закінчення підготовчого провадження і призначення судового розгляду.

Матеріали кримінального провадження (кримінальна справа) та право на ознайомлення з ними.

ТЕМА 16. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

Підготовча частина. Відкриття судового засідання. Повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами. Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу. Повідомлення про права і обов'язки. Заборона присутності свідків у залі судового засідання.

Судове слідство. Початок судового розгляду. Роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення. Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Розгляд судом клопотань учасників судового провадження.

Судові дії під час судового слідства. Допит обвинуваченого. Допит свідка. Допит потерпілого. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого. Пред'явлення для впізнання. Допит експерта в суді. Дослідження речових доказів. Дослідження документів. Дослідження звуко- і відеозаписів. Консультації та роз'яснення спеціаліста. Огляд на місці. Дії суду при встановленні в судовому засіданні неосудності обвинуваченого. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами.

Судові дебати. Поняття судових дебатів. Порядок виступу в судових дебатах. Зміст промов у судових дебатах.

Останнє слово обвинуваченого. Поняття та зміст останнього слова обвинуваченого.

Постановлення та проголошення судових рішень. Вихід суду для ухвалення вироку. Таємниця наради суддів. Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку.

Види судових рішень. Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення. Порядок ухвалення судових рішень, їх форма. Зміст ухвали. Види вироків. Зміст вироку. Ухвалення судового рішення і окрема думка судді. Проголошення судового рішення. Звільнення обвинуваченого з-під варти. Заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого. Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні.

ТЕМА 17. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Порядок і строки апеляційного оскарження. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Право на апеляційне оскарження. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень. Порядок і строки апеляційного оскарження. Вимоги до апеляційної скарги. Дії суду першої інстанції після одержання апеляційних скарг. Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження. Наслідки подання апеляційної скарги. Підготовка до апеляційного розгляду. Заперечення на апеляційну скаргу. Відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення апеляційної скарги під час апеляційного провадження. Межі перегляду судом апеляційної інстанції.

Порядок апеляційного розгляду. Апеляційний розгляд. Письмове апеляційне провадження. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.

Зміна вироку або ухвали суду судом апеляційної інстанції. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції. Неповнота судового розгляду. Невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження. Істотні порушення вимог кримінального процесуального закону. Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Невідповідність призначеного судом покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.

Направлення справи на новий судовий розгляд у першій інстанції. Підстави для призначення нового розгляду у суді першої інстанції. Особливості нового розгляду судом першої інстанції.

Закриття кримінального провадження судом апеляційної інстанції.

Судові рішення суду апеляційної інстанції. Зміст ухвали суду апеляційної інстанції. Вирок (ухвала про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру) суду апеляційної інстанції. Недопустимість погіршення правового становища обвинуваченого. Порядок перевірки ухвал слідчого судді. Повернення матеріалів кримінального провадження.

ТЕМА 18. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Поняття, значення стадії касаційного провадження. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку.

Суб'єкти, строки та межі касаційного оскарження. Право на касаційне оскарження. Порядок і строки касаційного оскарження. Вимоги до касаційної скарги. Відкриття касаційного провадження. Залишення касаційної скарги без руху, її повернення.

Підготовка касаційного розгляду. Заперечення на касаційну скаргу. Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження. Межі перегляду судом касаційної інстанції.

Порядок касаційного розгляду. Письмове касаційне провадження.

Рішення касаційної інстанції. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Недопустимість погіршення правового становища виправданого, засудженого. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції. Новий розгляд справи після скасування судового рішення судом касаційної інстанції. Закриття кримінального провадження судом касаційної інстанції. Судові рішення суду касаційної інстанції. Зміст ухвали суду касаційної інстанції. Повернення матеріалів кримінального провадження.

ТЕМА 19. ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Перегляд судових за нововиявленими або виключними обставинами. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Право на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Строк звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки.

Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

ТЕМА 20. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальне провадження на підставі угод. Угоди в кримінальному провадженні. Ініціювання і укладення угоди. Обставини, що враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості. Зміст угоди про примирення. Зміст угоди про визнання винуватості. Наслідки укладення та затвердження угоди. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди. Вирок на підставі угоди. Наслідки невиконання угоди.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Повідомлення про підозру. Особливий порядок затримання і обрання запобіжного заходу. Інформування державних та інших органів чи службових осіб.

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Комплексна психолого-психіатрична і психологічна експертиза неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. З'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Участь законного представника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Порядок виклику неповнолітнього підозрюваного. Допит неповнолітнього підозрюваного. Участь педагога, психолога або законного представника в допиті неповнолітнього підозрюваного. Застосування до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу. Передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд. Виділення в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім. Тимчасове видалення неповнолітнього обвинуваченого із залу судового засідання. Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру. Підстави для застосування примусових заходів виховного характеру. Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових

заходів виховного характеру. Порядок судового розгляду. Ухвали суду в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру. Дострокове звільнення від примусового заходу виховного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Порядок здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування. Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Участь захисника. Запобіжні заходи. Психіатрична експертиза. Об'єднання і виділення кримінальних проваджень. Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Судовий розгляд. Ухвала суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусового заходу медичного характеру. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Відновлення кримінального провадження. Оскарження ухвали суду.

Кримінальне провадження, яке містить державну таємницю. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій. Процесуальні дії під час кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Строк звернення із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна. Строк законного затримання особи. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України.

Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Умови відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Підсудність заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Зміст заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Наслідки недодержання вимог до змісту заяви, відмова у відкритті провадження або

залишення заяви без розгляду. Підготовка заяви до розгляду. Судовий розгляд. Судове рішення.

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) та спеціальний судовий розгляд.

Підстави та порядок прийняття процесуальних рішень щодо застосування процедур заочного кримінального провадження під час досудового розслідування злочинів та судового розгляду. Гарантії забезпечення прав та інтересів підозрюваного під час спеціального досудового розслідування та обвинуваченого під час спеціального судового розгляду. Загальні положення спеціального досудового розслідування. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування. Розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування. Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування.

Судовий розгляд за відсутності обвинуваченого (in absentia), його підстави. Забезпечення повідомлень та участі захисника.

Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану. Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу або зміна запобіжного заходу з інших підстав.

Особливі порядки провадження в суді першої інстанції. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків. Загальні положення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків. Розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні. Провадження у суді присяжних. Роз'яснення права на суд присяжних. Виклик присяжних. Права і обов'язки присяжного. Відбір присяжних у суді. Приведення присяжних до присяги. Недопустимість незаконного впливу на присяжного. Усунення присяжного. Порядок наради і голосування в суді присяжних.

Кримінальне провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, особливості досудового розслідування та судового провадження. Особливості укладення та судового провадження на підставі угоди у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

ТЕМА 21. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Набрання судовим рішенням законної сили. Наслідки набрання законної сили судовим рішенням. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні. Звернення судового рішення до виконання. Відстрочка виконання вироку. Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків. Питання, які вирішуються судом після виконання вироку. Порядок вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку.

Зарахування у строк відбування покарання часу перебування засудженого в лікувальній установі.

ТЕМА 22. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Загальні засади міжнародного співробітництва. Обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору. Уповноважений (центральний) орган України. Компетентний орган України. Інформація, що містить державну таємницю. Виконання процесуальних дій дипломатичними представництвами або консульськими установами. Запит про міжнародне співробітництво. Зберігання та передання речових доказів і документів. Доказова сила офіційних документів.

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Запит про міжнародну правову допомогу. Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу. Наслідки виконання запиту в іноземній державі. Розгляд запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу. Повідомлення про результати розгляду запиту. Конфіденційність. Відмова у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу. Виконання запиту. Відкладення надання міжнародної правової допомоги. Завершення процедури надання міжнародної правової допомоги. Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку надання міжнародної правової допомоги. Виконання процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу. Присутність представників компетентних органів запитуючої держави. Виклик підозрюваного, обвинуваченого з-за кордону та їхні гарантії. Виклик свідка, потерпілого, його представника. Допит на підставі запиту про міжнародну правову допомогу. Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції. Розшук, арешт і конфіскація майна. Контрольована поставка. Прикордонне переслідування. Створення і діяльність спільних слідчих груп. Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових чи службових осіб, відшкодування завданої шкоди.

Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція). Направлення запиту про видачу (екстрадицію). Органи, які звертаються із запитом про видачу. Зміст та форма запиту про видачу.

Тимчасовий арешт до надходження запиту про видачу. Передача до України особи, щодо якої прийняте рішення про видачу. Строки тримання під вартою особи, яка підлягає видачі. Межі підтримання державного обвинувачення щодо виданої особи. Інформування про результати кримінального провадження щодо виданої особи. Тимчасова видача. Порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту про видачу особи в іноземну державу. Одночасні запити. Підстави для відмови у видачі. Права особи, видача якої запитується. Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи. Застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави. Спрощений порядок видачі осіб з України. Розгляд судом запиту про видачу особи. Рішення уповноваженого (центрального) органу України щодо запиту про видачу особи. Повідомлення про результати розгляду запиту про видачу особи. Повторна видача. Транзитне перевезення. Витрати, пов'язані з вирішенням питання про видачу особи іноземній державі.

Кримінальне провадження у порядку перейняття. Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав. Неможливість перейняття кримінального провадження. Тримання під вартою особи до отримання запиту про перейняття кримінального провадження. Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави. Порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави. Зміст та форма клопотання про передання кримінального провадження іншій державі. Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав. Розгляд судом питання про виконання вироку суду іноземної держави. Виконання вироку суду іноземної держави. Підстави розгляду питання про передачу засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання. Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб, засуджених судами України, для відбування покарання в іноземних державах. Повідомлення про зміну або скасування вироку суду України щодо громадянина іноземної держави. Порядок розгляду пропозицій про передачу громадян України, засуджених судами іноземних держав, для відбування покарання в Україні. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Організація виконання покарання щодо переданої засудженої особи. Повідомлення про зміну або скасування вироку суду іншої держави. Витрати, пов'язані з передачею засудженої особи. Визнання та виконання вироків міжнародних судових установ.

Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

КРИМІНАЛІСТИКА

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Історія виникнення та становлення криміналістики як науки, що допомагає у практиці розслідування кримінальних правопорушень. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістики в Україні.

Поняття, об'єкт та предмет вивчення науки криміналістики. Закономірності об'єктивної дійсності, що вивчаються криміналістикою. Основні принципи та закони розвитку криміналістики.

Система науки криміналістики: теоретичні основи криміналістики, криміналістична техніка, криміналістична тактика та криміналістична методика. Основні криміналістичні поняття, категорії та класифікації.

Загальні, спеціальні та конкретні завдання криміналістики на сучасному етапі. Значення криміналістичних знань для встановлення механізму вчинення кримінального правопорушення, збирання, дослідження та використання доказової інформації.

Криміналістика в системі наукових знань, її зв'язок із юридичними та іншими науками.

ТЕМА 2. МЕТОДИ НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Поняття та зміст методів науки криміналістики. Значення криміналістичних методів у діяльності щодо розслідування кримінальних правопорушень. Теоретичні основи криміналістичної методології як науки про методи криміналістики.

Всезагальний метод (матеріалістичної діалектики) та формально-логічні методи, що використовуються у криміналістиці. Система загальних методів криміналістики (органолептичні, математичні та кібернетичні). Система окремих (спеціальних) методів криміналістики (власне криміналістичні та методи інших наук). Критерії допустимості використання методів криміналістики у процесі розслідування кримінальних правопорушень.

ТЕМА 3. МЕХАНІЗМ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ВИНИКНЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Кримінальне правопорушення як процес взаємодії об'єктів та їх відображення (слідоутворення). Поняття механізму учинення кримінального правопорушення та його елементи. Закономірні зв'язки способу вчинення кримінального правопорушення, його слідів, особи правопорушника та інших елементів механізму кримінального правопорушення як предмет криміналістики. Об'єктивні й суб'єктивні фактори, що визначають спосіб учинення кримінального правопорушення. Напрями використання даних про механізм учинення кримінального правопорушення.

Поняття криміналістично значущої інформації. Характеристика джерел

криміналістично значущої інформації. Об'єкти, що беруть участь у процесі відображення, та руху матерії (механічного, фізичного, хімічного, біологічного та психічного). Закономірності існування доказової інформації.

ТЕМА 4. КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ДІАГНОСТИКА

Поняття криміналістичної ідентифікації та закони, на яких базується теорія криміналістичної ідентифікації. Основні форми та види криміналістичної ідентифікації (за матеріально-фіксованими відбитками, цілого за частинами, за уявним образом, за описом), її об'єкти та суб'єкти. Поняття ідентифікаційної ознаки та властивості об'єкта. Ідентифікаційна сукупність ознак, поняття ідентифікаційного періоду.

Види та форми встановлення групової належності (групофікації). Групофікація як окремий метод криміналістики та стадія ідентифікації. Методика індивідуальної та групової ідентифікації.

Значення криміналістичної ідентифікації та групофікації у слідчій, експертній практиці та оперативно-розшуковій діяльності.

Поняття криміналістичної діагностики, взаємозв'язок діагностики та ідентифікації. Використання діагностики під час розслідування кримінальних правопорушень.

ТЕМА 5. ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ СИСТЕМАТИКИ

Поняття криміналістичної систематики та її фундаментальні поняття. Основне призначення та завдання криміналістичної систематики. Принципи криміналістичної систематики та основні напрями систематизації криміналістичних наукових знань.

Поняття систематизації у криміналістиці, її особливості та функції. Види класифікацій у криміналістиці.

ТЕМА 6. ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Поняття криміналістичного прогнозування та криміналістичного прогнозу. Основні об'єкти криміналістичного прогнозування та напрями прогнозування у криміналістиці. Джерела формування вихідної для прогнозування інформації.

Характеристика видів криміналістичного прогнозування та їх особливості. Основні методи, що використовуються під час криміналістичного прогнозування.

ТЕМА 7. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Поняття, предмет, завдання та система криміналістичної техніки. Правові основи та принципи використання техніко-криміналістичних засобів. Критерії допустимості використання техніко-криміналістичних засобів та методів роботи з доказами.

Правова основа застосування техніко-криміналістичних засобів (технічних засобів фіксації) під час розслідування кримінальних правопорушень.

Техніко-криміналістичні засоби, які використовуються для виявлення, огляду, фіксації, вилучення та попереднього дослідження слідів та інших речових доказів, їх класифікація.

Техніко-криміналістичні засоби «польової криміналістики» та її методи (виявлення, фіксація, вилучення та упакування слідів).

Загальна характеристика техніко-криміналістичних засобів, прийомів та методів, які застосовуються для лабораторних досліджень речових доказів. Процесуальне оформлення застосування техніко-криміналістичних засобів.

Значення техніко-криміналістичних засобів та методів їх застосування для розслідування кримінальних правопорушень.

ТЕМА 8. КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ТА ВІДЕОЗАПИС

Поняття криміналістичної фотографії, її завдання та значення. Види криміналістичної фотографії, способи та методи фотознімання.

Характеристика фіксуючих методів фотознімання: панорамна, вимірювальна, впізнавальна (сигналетична), репродукційна, макрозйомка. Способи панорамної зйомки.

Методи судово-дослідницького фотознімання: зміни контрастів, фотографування в ультрафіолетових, інфрачервоних та рентгенівських променях, фотографування люмінесценції, мікрозйомка.

Порядок проведення фотознімання під час проведення різних слідчих (розшукових) дій. Впізнавальна фотозйомка живих осіб та невідомих трупів. Фотографування трупа на місці події. Фотозйомка окремих предметів, слідів та документів. Процесуальні вимоги щодо оформлення результатів фотознімання.

Поняття криміналістичного відеозапису, його засоби, прийоми та методи під час проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Значення результатів відеозапису під час розслідування кримінальних правопорушень, розшуку правопорушників, встановленні та доказуванні обставин кримінального правопорушення. Особливості процесуального оформлення результатів застосування відеозапису.

ТЕМА 9. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТРАСОЛОГІЯ (СЛІДОЗНАВСТВО)

Поняття, завдання та значення криміналістичного дослідження слідів (криміналістичної трасології). Поняття сліду у широкому та вузькому розумінні. Механізм утворення та криміналістична класифікація слідів кримінального правопорушення. Загальні правила виявлення, фіксації та вилучення слідів та засоби і способи, що при цьому використовуються.

Сліди людини: сліди рук, ніг та інших частин тіла.

Сліди рук (дактилоскопія). Будова та властивості папілярних узорів, їх класифікація. Загальні та особливі ознаки папілярних узорів. Правила

поводження з об'єктами, на яких виявлені сліди рук. Дактилоскопіювання живих осіб та трупів.

Сліди ніг. Характеристика зовнішньої будови стопи та підошви взуття. Види слідів ніг. Доріжка слідів ніг та її елементи. Питання, які вирішуються при дослідженні доріжки слідів на місці події.

Сліди інших частин тіла людини: сліди зубів, губ, нігтів та інших.

Сліди транспортних засобів. Види та механізм утворення слідів транспортних засобів. Ознаки, які вказують на напрямок руху транспортного засобу. Визначення типу і моделі транспортного засобу за ознаками, які відобразились у слідах.

Сліди засобів вчинення кримінального правопорушення: сліди знарядь злочину та інструментів. Способи і сліди відмикання та злочину замків.

Питання, які вирішуються трасологічною експертизою. Загальні правила підготовка матеріалів для проведення такої судової експертизи.

ТЕМА 10. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗБРОЄЗНАВСТВО

Поняття та система криміналістичного зброєзнавства. Поняття, завдання та об'єкти криміналістичної (судової) балістики. Основні відомості про вогнепальну зброю та боєприпаси, які мають значення для розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістична класифікація ручної вогнепальної зброї.

Сліди застосування вогнепальної зброї, їх класифікація та механізм утворення. Основні та додаткові сліди пострілу.

Виявлення, огляд, фіксація та вилучення вогнепальної зброї і слідів її застосування на місці події. Заходи безпеки при огляді вогнепальної зброї та боєприпасів.

Встановлення обставин використання вогнепальної зброї: визначення за слідами пострілу вхідного та вихідного отвору, дистанції пострілу, напряму польоту кулі, місця, з якого був проведений постріл (візурування).

Поняття криміналістичного дослідження холодної зброї. Загальні конструктивні ознаки холодної зброї та її класифікація. Правила огляду, фіксації, вилучення та упакування холодної зброї.

Поняття криміналістичного вибухознавства та об'єкти його дослідження.

Питання, які вирішуються судово-балістичною, вибухотехнічною та криміналістичною експертизою холодної зброї.

ТЕМА 11. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ (ГАБІТОСКОПІЯ)

Поняття, наукові основи та значення криміналістичного дослідження зовнішності людини. Об'єкти та види ідентифікації людини за ознаками зовнішності. Класифікація властивостей людини, поняття зовнішності людини та її ознаки.

Поняття «словесного портрету», принципи його складання. Порядок та правила опису зовнішності людини за методом «словесного портрета». Опис

анатомічних, функціональних ознак, одягу та інших особистих носимих речей, які характеризують зовнішність людини. Поняття та значення особливих прикмет зовнішності людини.

Джерела інформації про зовнішність людини. Загальна характеристика криміналістичних засобів, методів та прийомів фіксації ознак зовнішності людини. Складання суб'єктивних портретів із застосуванням комп'ютерної програми «Фоторобот». Використання методів, засобів та прийомів криміналістичної габітоскопії у розшуку та ідентифікації особи правопорушника.

Питання, які вирішуються портретно-криміналістичною (фото-портретною) експертизою; підготовка матеріалів для експертизи.

ТЕМА 12. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПОЧЕРКОЗНАВСТВО ТА АВТОРОЗНАВСТВО

Поняття криміналістичного почеркознавства, його об'єкт вивчення та завдання. Наукові основи криміналістичного почеркознавства та авторознавства.

Поняття письма, письмової мови та почерку. Ознаки письмової мови та почерку, їх класифікація. Загальні та окремі ідентифікаційні ознаки почерку.

Використання ознак письма для розшуку виконавця та автора тесту. Зміст розшукової таблиці. Процес пошуку та підготовки матеріалів для дослідження.

Питання, які вирішуються криміналістичною експертизою письма та авторознавчою експертизою. Підготовка матеріалів на експертизу. Види зразків почерку, підписів, що направляються на експертизу, та вимоги, яким вони повинні відповідати.

ТЕМА 13. ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

Поняття та основні завдання техніко-криміналістичного дослідження документів. Документ як об'єкт криміналістичного дослідження, його види. Завдання огляду документів і правила поводження з документами.

Поняття інтелектуальної та матеріальної підробки документів. Характеристика найбільш поширених способів матеріальної підробки документів (підчистка, дописка, виправлення, травлення, змивання, заміна частини документа) та основних ознак, за якими їх можна виявити (діагностувати). Способи підробки підпису.

Методика встановлення первинного вигляду та змісту пошкодженого документа. Відновлення слабовидимих та згаслих текстів. Дослідження залитих та закреслених (замальованих) текстів, спалених або порваних документів.

Дослідження поліграфічної продукції (державних цінних паперів, національних грошових знаків, іноземної валюти тощо).

Дослідження матеріалів документів (паперу, барвників штрихів тексту,

клею); засобів письма та знарядь друку (копіювання).

Техніко-криміналістична експертиза документів. Особливості підготовки матеріалів на експертизу та питання, які вирішуються нею.

ТЕМА 14. КРИМІНАЛІСТИЧНА РЕЄСТРАЦІЯ

Поняття криміналістичної реєстрації, її наукові та правові основи. Форми та завдання криміналістичної реєстрації. Об'єкти криміналістичної реєстрації. Способи формування криміналістичних обліків.

Система криміналістичних обліків у залежності від вирішуваних завдань та ступеня концентрації інформації: місцевий, регіональний, центральний та міждержавний (Інтерпол). Можливості обліків та порядок отримання облікової інформації. Документи, необхідні для постановки об'єкта на облік чи перевірки його за обліком.

ТЕМА 15. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Поняття, система та завдання криміналістичної тактики. Взаємозв'язок криміналістичної тактики з криміналістичною технікою та криміналістичною методикою.

Основні елементи криміналістичної тактики: тактичний прийом, тактична рекомендація, тактична комбінація, тактична операція, тактичне рішення, тактичний ризик.

Принципи застосування тактичних прийомів, їх функції та класифікація. Ознаки та основні типи тактичних комбінацій. Використання та значення тактичних операцій на початковому та подальшому етапах розслідування кримінальних правопорушень. Діяльність слідчого в умовах тактичного ризику.

Поняття, загальна характеристика та класифікація слідчих (розшукових) дій. Етапи проведення слідчих (розшукових) дій: підготовчий, робочий, заключний. Оцінка результатів слідчої (розшукової) дії.

ТЕМА 16. ТАКТИКА ОГЛЯДУ

Поняття, завдання та значення огляду. Види огляду. Загальні положення тактики огляду та принципи його проведення. Учасники огляду.

Огляд місця події (приміщення чи місцевості). Поняття огляду місця події та місця кримінального правопорушення. Етапи огляду місця події: підготовчий, робочий та заключний. Поняття матеріальної обстановки. Інсценування обстановки на місці події, поняття та значення «негативних обставин». Техніко-криміналістичні засоби та тактичні прийоми, які застосовуються під час огляду місця події. Взаємодія між учасниками слідчо-оперативної групи. Порядок фіксації ходу та результатів огляду місця події, складання додатків до протоколу. Оцінка результатів та визначення можливих напрямів використання цих результатів у подальшому розслідуванні.

Огляд трупа. Загальний порядок і тактичні прийоми огляду трупа.

Питання, які вирішуються під час огляду трупа. Роль судового медика в процесі огляду трупа. Огляд трупа, пов'язаного з ексгумація.

Освідування (огляд тіла живої особи). Поняття, зміст та завдання освідування. Види освідування. Порядок, тактичні прийоми та морально-етичні основи освідування. Фіксація процесу та результатів освідування.

Інші види огляду: речей, документів, тварин, рослин.

ТЕМА 17. ТАКТИКА ДОПИТУ

Поняття, мета, та завдання допиту. Процесуальні та морально-етичні основи допиту. Види допитів.

Підготовка до проведення допиту: збір вихідної інформації, визначення кола допитуваних осіб і черговості їх допиту, вибір місця та часу допиту, способи виклику особи на допит, підбір необхідних доказів для пред'явлення під час допиту.

Загальні тактичні прийоми допиту: прогнозування допиту; встановлення мовного (психологічного) контакту; вільна розповідь; постановка запитань; пред'явлення доказів; актуалізація забутого. Планування тактики допиту в умовах безконфліктної та конфліктної слідчої ситуації. Види запитань та їх характеристика. Особливості тактики допиту за участю спеціаліста, перекладача та захисника. Тактика допиту у режимі відеоконференції.

Технічні засоби фіксації ходу та результатів допиту під час досудового розслідування. Відображення ходу та результатів допиту у протоколі.

Тактико-психологічні прийоми допиту потерпілих та свідків, підозрюваного, експерта. Особливості тактики допиту малолітньої або неповнолітньої осіб.

Одночасний допит. Поняття, завдання та особливості одночасного допиту раніше допитаних осіб. Підготовка до одночасного допиту. Тактичні прийоми, що використовуються під час одночасного допит (робочий етап одночасного допиту). Фіксація ходу та результату одночасного допиту.

ТЕМА 18. ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Поняття, завдання та види пред'явлення для впізнання. Загальні підстави проведення пред'явлення для впізнання. Психологічні основи пред'явлення для впізнання.

Підготовка до пред'явлення для впізнання: попередній допит особи, яка впізнає; підбір об'єктів для впізнання; складання плану проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Застосування технічних засобів фіксації під час пред'явлення для впізнання. Позавізуальне спостереження як метод забезпечення безпеки особи, яка впізнає.

Тактика пред'явлення для впізнання живих осіб, трупа, речей. Підстави для пред'явлення для впізнання живої особи. Тактичні особливості пред'явлення для впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису, голосом, ходом. Тактичні особливості пред'явлення для впізнання трупа. Тактичні особливості проведення впізнання осіб чи речей у режимі

відеоконференції. Фіксація ходу та результатів пред'явлення для впізнання.

ТЕМА 19. ТАКТИКА ОБШУКУ

Поняття, завдання та види обшуку. Поняття примусового та пошукового характеру обшуку. Підстави для проведення обшуку.

Тактичні прийоми підготовки і проведення обшуку. Збирання та аналіз інформації про об'єкт, місце обшуку та особу, у якої він проводиться. Планування обшуку. Підбір учасників та залучення необхідного спеціаліста для проведення обшуку. Підготовка техніко-криміналістичних засобів. Взаємодія між учасниками обшуку. Використання матеріалів, отриманих оперативним шляхом, в ході підготовки та проведення обшуку.

Робочий етап проведення обшуку. Тактичні прийоми обшуку житлових та службових приміщень, транспортних засобів, ділянок місцевості. Обшук особи, яка перебувають в житлі чи іншому володінні, де проводиться обшук.

Тактичні особливості проведення групового та повторного обшуку. Заходи особистої безпеки учасників обшуку.

Фіксація ходу та результатів обшуку. Оцінка та використання результатів обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень.

ТЕМА 20. ТАКТИКА СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Поняття, завдання та види слідчого експерименту. Учасники слідчого експерименту. Підготовка до проведення слідчого експерименту. Реконструкція обстановки як умова проведення слідчого експерименту. Тактичні прийоми, що використовуються під час проведення слідчого експерименту (робочий етап слідчого експерименту). Проведення слідчого експерименту у спеціально підготовленому приміщенні чи з виходом на місце, де сталася подія.

Способи фіксації процесу та результатів слідчого експерименту. Вирішення питання про потребу застосування фотозйомки чи відеозапису. Оцінка та використання результатів слідчого експерименту під час розслідування кримінальних правопорушень.

ТЕМА 21. ТАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Поняття негласних слідчих (розшукових) дій та підстави для їх проведення (формальні та документальні). Види негласних слідчих (розшукових) дій. Засоби, що можуть бути використані слідчим під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, їх класифікація (ідентифіковані та несправжні засоби).

Поняття втручання у приватне спілкування, його види (аудіо- та відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем). Тактика використання під час розслідування результатів негласних слідчих (розшукових) дій та вимоги до їх

процесуального оформлення.

ТЕМА 22. ТАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Поняття «спеціальних знань». Форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістичний та кримінальний процесуальний аспекти використання спеціальних знань. Завдання судової експертизи.

Підготовка судової експертизи. Визначення об'єктів, завдань та об'єму експертного дослідження, часу проведення експертизи. Особливості призначення комплексної, комісійної, додаткової та повторної експертиз. Визначення експертної установи або експерта (експертів). Зміст клопотання про призначення судової експертизи. Поняття висновку експерта.

Отримання зразків для експертизи. Тактика відібрання зразків речей і документів, біологічних зразків. Загальні вимоги до зразків для експертизи.

ТЕМА 23. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ

Поняття криміналістичної методики, її структура (загальні положення та окремі криміналістичні методики), завдання та місце в системі науки криміналістики. Джерела та принципи формування окремих криміналістичних методик (методика розслідування окремого виду кримінального правопорушення).

Структура окремої криміналістичної методики та загальна характеристика її структурних елементів (криміналістична характеристика; обставини, що підлягають з'ясуванню; типові слідчі ситуації, що виникають на початковому і подальшому етапах розслідування, та відповідні їм комплекси невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів; типові версії та планування розслідування кримінального правопорушення; особливості застосування техніко-криміналістичних засобів і спеціальних знань; тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття, мета і значення. Основні складові криміналістичної характеристики: спосіб вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка вчинення кримінального правопорушення; знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання; особа потерпілого та особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Слідча ситуація: поняття; фактори, що на неї впливають; класифікація. Значення слідчих ситуацій для планування і прийняття правильних тактичних рішень під час розслідування кримінального правопорушення.

Поняття та класифікація слідчих версій. Правила побудови та перевірки слідчих версій під час розслідування кримінального правопорушення.

Поняття планування, етапи розслідування кримінального правопорушення (початковий і подальший). Завдання кожного з етапів розслідування кримінального правопорушення.

ТЕМА 24. РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА

Криміналістична характеристика вбивства: типові способи вчинення вбивства; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; предмет посягання; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення. Криміналістичні ознаки, які відрізняють вбивства на замовлення від інших умисних вбивств.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про вбивства на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, допиту свідка та підозрюваного, пред'явлення для впізнання, порядок призначення судово-медичної та інших експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування вбивства.

Планування розслідування вбивства та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: обшуку, слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення особи вбивці і його розшуку. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 25. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Криміналістична характеристика заподіяння тілесних ушкоджень: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про заподіяння тілесних ушкоджень на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, огляду речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, пред'явлення для впізнання, порядок призначення судово-медичної та інших видів експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування заподіяння тілесного ушкодження та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: обшуку, слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення і розшуку правопорушника. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 26. РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи особи: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню (на прикладі зґвалтування).

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, огляду речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, освідування, пред'явлення для впізнання, порядок призначення судово-медичної та інших видів судових експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування посягань на статево свободу та недоторканість особи і проведення подальших слідчих (розшукових) дій: обшуку, слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення і розшуку злочинця. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 27. РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

Криміналістична характеристика крадіжок: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; предмет посягання; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про крадіжки на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, огляду речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання, порядок призначення дактилоскопічної, трасологічної та інших видів експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування крадіжки та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного та додаткового допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо

встановлення і розшуку правопорушника. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 28. РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Криміналістична характеристика грабежів і розбоїв: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; предмет посягання; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про грабежі та розбої на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, огляду речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання, порядок призначення судово-медичної, трасологічної, балістичної та інших експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування грабежів і розбоїв, проведення подальших слідчих (розшукових) дій: слідчого експерименту, освідування, допиту свідків, одночасного та додаткового допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та засобами масової інформації під час роботи щодо встановлення і розшуку правопорушника. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 29. РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА

Криміналістична характеристика шахрайства: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; типові знаряддя і засоби; предмет посягання; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про шахрайства на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події та речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, пред'явлення для впізнання, порядок призначення дактилоскопічної та інших експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування шахрайства та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: обшуку, слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та засобами масової інформації

під час роботи щодо встановлення і розшуку правопорушника. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 30. РОЗСЛІДУВАННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ З МЕТОЮ ЗБУТУ АБО ЗБУТ ПІДРОБЛЕНИХ ГРОШЕЙ

Криміналістична характеристика виготовлення з метою збуту або збут підроблених грошей: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час та місце вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання; особа правопорушника; особа потерпілого; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про виготовлення або збут підроблених грошей на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події та речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, обшуку, пред'явлення для впізнання, порядок призначення техніко-криміналістичної та інших видів судових експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування виготовлення або збуту підроблених грошей та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: слідчого експерименту, допиту свідків, одночасного та додаткового допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення і розшуку злочинця. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 31. РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Поняття та види дорожньо-транспортних подій. Криміналістична характеристика порушень правил безпеки дорожнього руху: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про порушення правил безпеки дорожнього руху на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події та речей, допиту потерпілого, свідка та підозрюваного, пред'явлення для впізнання, порядок призначення судово-медичної, автотехнічної та інших видів судових експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху та

проведення подальших слідчих (розшукових) дій: слідчого експерименту, обшуку, допиту свідків, одночасного та додаткового допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення і розшуку злочинця. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

ТЕМА 32. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотиків: типові способи вчинення кримінального правопорушення; час, місце та обстановка; предмет посягання; особа правопорушника; типові сліди кримінального правопорушення.

Типові слідчі ситуації та версії у провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів на початковому та подальшому етапах розслідування. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

Порядок проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події та речей, допиту підозрюваного та свідка, обшуку, пред'явлення для впізнання, порядок призначення експертизи наркотичних засобів та інших видів судових експертиз. Використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінального правопорушення.

Планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та проведення подальших слідчих (розшукових) дій: слідчого експерименту, освідування, допиту свідків, одночасного та додаткового допиту осіб тощо. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками, спеціалістами, громадськістю та ЗМІ під час роботи щодо встановлення і розшуку злочинця. Встановлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

ТЕМА 1. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Поняття, завдання, значення та форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Застосування спеціальних знань як форма реалізації науково-технічних досліджень у процесі розслідування та попередження злочинів. Процесуальні та непроцесуальні форми використання спеціальних знань. Права та обов'язки експерта. Експертна ініціатива. Повноваження керівників експертних підрозділів.

Поняття, сутність, ознаки судової експертизи та її роль у розслідуванні злочинів. Предмет, об'єкт, задачі судової експертизи.

Підготовка до проведення експертизи. Вибір експерта (експертного закладу). Порядок призначення експертизи. Фактичні та юридичні підстави призначення судової експертизи.

Поняття і види зразків для порівняльного дослідження, вимоги до них. Правила і тактика отримання зразків. Забезпечення законності та норм етики при отриманні зразків.

Можливості попереднього дослідження криміналістичних об'єктів в ході слідчого огляду, їх значення у розкритті та розслідуванні злочинів.

ТЕМА 2. СУДОВО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЕКСПЕРТИЗИ

Теоретичні знання. Поняття судово-криміналістичної експертизи. Класифікація судово-криміналістичних експертиз: за місцем проведення; за послідовністю проведення; за обсягом дослідження; за чисельністю складу виконавців експертних досліджень; за змістом спеціальних знань; за обов'язковістю. Роди та види криміналістичних експертиз. Закономірності та особливості виникнення нових видів експертних досліджень.

Практичні навички. Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи, експертні установи, які виконують такі експертизи.

Скласти план підготовки для проведення експертизи, постанову та протокол одержання зразків для експертного дослідження.

Відносно кожного об'єкта скласти перелік питань для криміналістичної експертизи.

Скласти постанову про призначення криміналістичної експертизи.

Вміти використовувати техніко-криміналістичні засоби та прийоми виявлення, фіксації, вилучення та дослідження криміналістичних об'єктів під час огляду місця події.

ТЕМА 3. КРИМІНАЛІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН І ВИРОБІВ

Теоретичні знання. Суть криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Класифікація та види експертизи. Підготовка матеріалів для експертизи. Особливості призначення криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Діагностичні, ідентифікаційні та класифікаційні питання, які вирішує експертиза матеріалів, речовин і виробів. Оцінка та використання результатів експертизи.

Практичні навички. Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів, експертні установи, які виконують такі експертизи. Скласти план підготовки для проведення експертизи, постанову та протокол одержання зразків для експертного дослідження. Відносно кожного об'єкта скласти перелік питань для криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Скласти постанову про призначення криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів.

ТЕМА 4. КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОНОСКОПІЯ

Теоретичні знання. Поняття, завдання, значення криміналістичної фоноскопії. Поняття та різновиди фономатеріалів, завдання і значення їх криміналістичного дослідження у розслідуванні окремих видів злочинів.

Прийоми огляду та фіксації фономатеріалів.

Практичні навички. Підготовка і призначення фоноскопичної експертизи. Питання, що розв'язуються фоноскопичною експертизою.

ТЕМА 5. КРИМІНАЛІСТИЧНА ОДОРОЛОГІЯ

Теоретичні знання. Одорологія як галузь наукового знання і її місце та роль в криміналістиці.

Предмет криміналістичної одорології, її значення в оперативно-розшуковій діяльності. Поняття і основні відомості про природу запаху. Історичні аспекти дослідження запахів. Запахові сліди і їх властивості. Криміналістична характеристика запахових слідів: неперервність механізму слідоутворення, рухливість структури, розсіювання і подільність слідів запаху.

Детектори запахової інформації і проблема використання їх результатів.

Види запахових слідів, які використовуються при розкритті і розслідуванні злочинів.

Класифікація запахових слідів за механізмом їх утворення. Сліди-джерела запаху і сліди-запахи. Класифікація матеріальних об'єктів, які є слідами-джерелами запаху. Сліди-джерела запаху людини і сліди-джерела власного запаху об'єкта.

Робота із запаховими слідами на місці події. Прийоми та методи виявлення, фіксації, вилучення та збереження слідів запаху і їх

безпосереднього використання для організації розшуку людей і речей по гарячих слідах.

Зміст і тактичні особливості проведення вибірки.

ТЕМА 6. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТОВАРІВ

Теоретичні знання: Поняття, терміни та об'єкти судової експертизи товарів. Її мета та завдання.

Класифікація та види експертиз. Експертиза нормативної і супровідної документації. Експертиза кількості товарів. Митна експертиза товарів. Санітарно-гігієнічна експертиза. Ветеринарно-санітарна експертиза. Фітосанітарна експертиза. Екологічна експертиза товарів.

Практичні навички. Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи товарів, експертні установи, які виконують такі експертизи.

Скласти план підготовки до проведення експертизи, наряд на проведення експертизи, акт відбору зразків для експертного дослідження.

Відносно кожного об'єкта скласти акт експертизи та додаток до акта експертизи.

ТЕМА 7. КРИМІНАЛІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН, ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ТА СЛІДІВ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Теоретичні знання. Поняття та наукові засади криміналістичної вибухотехніки. Загальна характеристика вибухових речовин. Класифікація вибухових речовин. Промислові та саморобні вибухові суміші. Вибухові пристрої. Засоби підпалювання та ініціювання, що забезпечують вибух. Сліди та продукти вибуху.

Криміналістична характеристика злочинів, які вчиняються з використанням вибухових речовин. Законодавчо-нормативна база контролю за обігом вибухових речовин.

Техніко-криміналістичні прийоми, методи і засоби виявлення, фіксації, вилучення та зберігання вибухових пристроїв і речовин. Заходи безпеки та правила поводження з ними.

Підготовка матеріалів для експертного дослідження вибухових пристроїв, речовин та слідів їх застосування. Питання, які вирішуються вибухотехнічною експертизою та криміналістичною експертизою вибухових речовин.

Використання результатів криміналістичного дослідження вибухових речовин та пристроїв для розкриття і розслідування злочинів.

Практичні навички. Використовувати під час огляду місця події техніко-криміналістичні прийоми, методи і засоби виявлення вибухових пристроїв і речовин, а також слідів їх застосування; оглядати перелічені об'єкти, фіксувати результати огляду в протоколі слідчої дії, уміти вилучати з

дотриманням встановлених заходів безпеки та правил поведження вибухові пристрої і сліди вибуху та забезпечувати їх зберігання.

Визначати у конкретній ситуації необхідність призначення криміналістичних експертиз вибухових пристроїв, вибухових речовин і продуктів вибуху; експертні установи, в яких проводяться ці експертизи; формулювати питання, які вирішуються експертом по кожному об'єкту криміналістичного дослідження, готувати матеріали, які подаються на експертне дослідження.

Використовувати результати дослідження вибухотехнічних об'єктів для розкриття і розслідування злочинів.

ТЕМА 8. МІКРООБ'ЄКТИ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗШУКОВОЇ ТА ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Теоретичні знання. Загальна характеристика мікрооб'єктів та їх значення у розкритті та розслідуванні злочинів. Класифікація мікрооб'єктів. Мікрооб'єкти-частинки та мікрооб'єкти-сліди. Найбільш типові комплекси мікрооб'єктів, які характерні для деяких видів злочинів.

Техніко-криміналістичні засоби та прийоми виявлення, фіксації, вилучення та дослідження мікрооб'єктів. Правила роботи з мікрооб'єктами на місці події. Фіксація мікрооб'єктів у протоколі огляду.

Можливості дослідження мікрооб'єктів.

Практичні навички. Уміти використовувати техніко-криміналістичні засоби та прийоми виявлення, фіксації, вилучення та дослідження мікрооб'єктів; правильного їх упакування; проводити огляд об'єктів-носіїв мікрооб'єктів; фіксувати результати огляду у протоколі слідчої дії, фотографувати мікрооб'єкти за правилами макро- та мікрозйомки; забезпечувати збереження мікрооб'єктів; визначити види експертиз, експертні установи, формулювати питання, які вирішуються експертом по окремому виду мікрооб'єктів, готувати матеріали для експертного дослідження.

ТЕМА 9. ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ, ЩО ВІДОБРАЖАЄ ХІД І ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Теоретичні знання. Висновок експерта як джерело судового доказу та як процесуальний документ, що відображає хід та підсумки дослідження. Зміст та форма висновку експерта. Структура висновку експерта. Принципи формулювання висновків. Особливості структури висновку при проведенні експертизи кількома експертами однієї спеціальності.

Види висновків експертів: категоричний, імовірний, альтернативний, умовний.

Наукові критерії оцінки висновку експерта слідчим, судом та його використання у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів.

Поняття та природа експертних помилок. Причини та шляхи усунення експертних помилок.

Практичні навички. Уміти провести оцінку висновку експерта та використовувати його для доказування обставин злочину, приймати рішення про призначення додаткової або повторної експертизи.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ТЕМА 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Теоретико-прикладний аспект оперативно-розшукової діяльності. Історико-правова характеристика оперативно-розшукової діяльності. Зміст оперативно-розшукової діяльності. Зв'язок між ОРД та іншими навчальними дисциплінами. Зарубіжний досвід ОРД.

ТЕМА 2. ПРАВОВА ОСНОВА ТА ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правова основа оперативно-розшукової діяльності. Конституційні принципи законності під час виконання оперативно-розшукової діяльності. Загальні та спеціальні принципи оперативно-розшукової діяльності. Визначення правової основи ОРД. Джерела нормативного регулювання ОРД. Особливості міжнародно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ЗАВДАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Завдання оперативно-розшукової діяльності. Правові та організаційні засади оперативно-розшукової діяльності щодо розкриття кримінальних правопорушень, що готуються або вчинені невстановленими особами, а також особами, які готують або вчинили кримінальні правопорушення.

Визначити зміст пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Правові та організаційно-тактичні засади виявлення осіб, які готують або вчиняють кримінальні правопорушення.

Роль оперативно-розшукової діяльності у попередженні, своєчасному виявленні і припиненні кримінальних правопорушень. Роль і місце оперативно-розшукової діяльності у встановленні осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих. Роль ОРД у здійсненні заходів, направлених на захист працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло

і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб.

Правові та організаційно-тактичні основи взаємодії оперативних підрозділів з іншими підрозділами Національної поліції, іншими правоохоронними органами та міжнародними правоохоронними організаціями щодо швидкого і повного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень та викриття винних.

ТЕМА 4. СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Права суб'єктів ОРД. Обов'язки суб'єктів ОРД. Права оперативних підрозділів Національної поліції у боротьбі зі злочинністю. Обов'язки оперативних підрозділів органів Національної поліції у боротьбі зі злочинністю. Зміст опитування громадян під час виконання оперативно-розшукової функції, основні вимоги. Порядок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї працівниками оперативних підрозділів Національної поліції під час оперативно-розшукової діяльності.

ТЕМА 5. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ СПРАВИ, ПІДСТАВИ ЗАВЕДЕННЯ, ЗАКРИТТЯ ТА СТРОКИ ВЕДЕННЯ

Правові підстави заведення оперативно-розшукової справи. Поняття оперативно-розшукової справи, її зміст та призначення. Підстави заведення оперативно-розшукових справ. Хто має право на заведення оперативно-розшукових справ. Строки ведення оперативно-розшукових справ. Порядок і підстави закриття оперативно-розшукових справ.

ТЕМА 6. СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Гарантії правового і соціального захисту. Співробітництво оперативних підрозділів з державними органами. Поняття сприяння оперативно-розшуковій діяльності органів Національної поліції. Особливості співробітництва оперативних підрозділів з приватними особами. Категорії осіб, яких забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань. Нормативно-правові акти, що забезпечують правовий і соціальний захист працівників оперативних підрозділів. Принцип взаємодії з громадськістю. Форми отримання інформації про кримінальні правопорушення. Гарантії правового та соціального захисту громадян, що надають інформацію про кримінальні правопорушення.

Сприяння здійсненню оперативно-розшуковій діяльності державними органами. Сприяння здійсненню оперативно-розшуковій діяльності приватними особами. Порівняльний аналіз соціально-правового захисту громадян, які сприяють оперативно-розшуковій діяльності, в законодавстві України та зарубіжних країн.

ТЕМА 7. ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ МАТЕРІАЛІВ ОРД

Матеріали оперативно-розшукової діяльності. Приводи та підстави для порушення кримінального провадження або проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій. Зміст попередження, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень. Поняття матеріалів отриманих в результаті здійснення ОРД. Сфери застосування матеріалів ОРД. Порушення процесуальних вимог, що унеможливають використання матеріалів ОРД у кримінальному судочинстві. Поняття забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей.

ТЕМА 8. ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ОРД

Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності. Права прокурора щодо нагляду за додержанням законів під час проведення ОРД. Основні способи здійснення прокурорського нагляду за проведенням ОРД. Компетенція прокурора у нагляді за ОРД. Суб'єкти нагляду за додержанням законності під час ОРД. Принцип законності при здійсненні ОРД. Способи здійснення нагляду за додержанням законності. Основні способи реагування прокурора на порушення законності працівниками оперативних підрозділів під час проведення ОРД.

Поняття та зміст судового контролю за ОРД. Об'єкт судового контролю за законністю проведення оперативно-розшукових заходів. Поняття предмету судового контролю за законністю проведення оперативно-розшукових заходів. Порядок розгляду клопотань про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

ТЕМА 9. ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Принципи ОРД, що забезпечують дотримання законності під час ОРД. Нормативно правові акти, що регламентують здійснення ОРД. Притягнення винних у порушенні законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності до встановленої законом відповідальності. Шляхи поновлення порушених прав.

Перелік питань для контролю (напрям підготовки – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність)

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

1. Поняття кримінального процесу, його завдання, значення. Стадії кримінального процесу.
2. Кримінальні процесуальні функції, їх види (функція обвинувачення, функція захисту, функція правосуддя).
3. Поняття, значення і система засад кримінального провадження.
4. Сторона обвинувачення та захисту у кримінальному провадженні.
5. Рішення органів досудового розслідування, прокурора, суду у кримінальному провадженні.
6. Поняття процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Додержання процесуальних строків. Поновлення процесуального строку.
7. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні.
8. Кримінальне процесуальне доказування, його етапи. Виявлення і процесуальне закріплення доказів. Фіксація доказів. Перевірка доказів. Оцінка доказів. Ознаки доказів.
9. Предмет, межі доказування. Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях. Співвідношення предмету доказування і меж доказування.
10. Поняття, види запобіжних заходів. Мета і підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
11. Початок та місце проведення досудового розслідування. Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків. Загальні положення досудового розслідування.
12. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій. Участь педагога, психолога або законного представника в слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи.
13. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
14. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного. Відновлення досудового розслідування
15. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження. Звільнення особи від кримінальної відповідальності.

КРИМІНАЛІСТИКА

1. Поняття криміналістики, її об'єкт та предмет.
2. Система криміналістики та її завдання.
3. Поняття криміналістичної ідентифікації, її форми та етапи.

4. Поняття криміналістичної техніки, її основні завдання, структура.
5. Поняття криміналістичної трасології. Механізм утворення слідів і їх класифікація у трасології.
6. Поняття криміналістичної тактики, її система та завдання.
7. Поняття та загальні організаційно-тактичні основи проведення невербальних слідчих (розшукових) дій.
8. Поняття та загальні організаційно-тактичні основи проведення вербальних слідчих (розшукових) дій.
9. Поняття та значення криміналістичної характеристики. Її структурні елементи.
10. Поняття та види слідчих ситуацій та слідчих версій. Правила побудови та перевірки слідчих версій.

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Поняття, завдання, значення та форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.
2. Поняття, сутність, та роль судової експертизи під час розслідування злочинів. Предмет, об'єкт та задачі судової експертизи.
3. Загальний порядок призначення судової експертизи. Фактичні та юридичні підстави призначення судової експертизи.
4. Роди та види криміналістичних експертиз. Закономірності та особливості виникнення нових видів експертиз.
5. Поняття і види зразків для порівняльного дослідження, вимоги до них та вимоги до їх отримання.
6. Правила підготовки матеріалів для судової експертизи.
7. Висновок експерта як джерело доказу та як процесуальний документ, що відображає хід та підсумки дослідження.
8. Принципи формулювання висновків. Види висновків експерта та їх використання у доказуванні.
9. Оцінка висновку експерта та використання результатів експертизи у доказуванні.
10. Поняття та природа експертних помилок. Причини та шляхи усунення експертних помилок.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

1. Поняття, та завдання оперативно-розшукової діяльності.
2. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності.
3. Принципи оперативно-розшукової діяльності.
4. Сили оперативно-розшукової діяльності.
5. Міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності.
6. Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності.
7. Права та обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

8. Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.
9. Строки ведення оперативно-розшукових справ.
10. Закриття оперативно-розшукових справ.
11. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності.
12. Соціальний і правовий захист працівників оперативних підрозділів.
13. Соціальний і правовий захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.
14. Прокурорський нагляд за проведенням оперативно-розшукової діяльності.
15. Судовий контроль за оперативно-розшуковою діяльністю.

Напрямок підготовки – філософія права

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Філософія права – це філософсько-правова наука про зміст права, його цінність та значення у житті суспільства. Це вища духовна форма пізнання права. Дана наука вивчає природне (духовне), моральне, живе, позитивне, почуттєве право.

Як і всі інші юридичні дисципліни і юриспруденція в цілому, філософія права вивчає право і державу в їх взаємозв'язку і понятійно-правовій єдності. В системі юридичних дисциплін філософія права являється найбільш високою абстрактно-науковою формою пізнання права (і правового розуміння держави), осягнення його змісту, специфіки, цінності і значення в житті людей.

Об'єктом дослідження є природне право, а також феноменологія та екзистенція права. Філософія права дає найбільш чітке розмежування між суттю права і закону, роз'яснює взаємовідносини людини і права, сприяє розумінню його природи, обґрунтовує революційний зв'язок. Слід мати на увазі те, що закон не є головним джерелом права, а держава не повинна бути над правом чи поза правом. Джерелом права є природа, буття людини.

Філософське осмислення правового життя суспільства розпочинається з онтології, вивчення буття людини, її триєдиної природи (тіло, душа, дух). Людина наділена свободою від природи. Проте, дія тільки за власним розумом може бути інколи небезпечною як для себе самої, так і для оточуючих. Тому життя членів суспільства повинне перебувати у правовому обмеженні, яке і створює природне та позитивне право.

Проте свободна воля людини потребує не будь-яких правових рамок, а таких, які їй імпонують, створюють умови, в яких вона може вільно розвиватися. Правове життя людини повинно передбачати захист і розвиток її прав і свобод, скеровувати життєдіяльність за принципами любові, добра, справедливості. Це утворює правову гарантію, духовний баланс, рівновагу все те, що прийнято називати красою.

Основним методом вивчення є соціологічний та політологічний підходи. Наукову та методологічну основу становлять типи сучасних філософсько-правових систем, а також синтетичні проблеми філософії права.

Філософсько-правові дослідження мають давні і багаті традиції. Вони виникають з появою філософії і юриспруденції і супроводжують всю історію їх розвитку до сучасних днів. Філософсько-правові дослідження є визначальним вкладом у формування і розвиток правової і філософської культури людства, ідей панування права, прав і свобод людини і громадянина, громадянського суспільства і правової держави. Цим обумовлюється фундаментальне значення філософії права в системі юридичної та загальної гуманітарної освіти.

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Визначення предмету філософії права. Необхідність філософського осмислення права. Сутність філософського підходу до права. Співвідношення предмету філософії права і предмету теорії держави і права. Метод філософії права. Філософсько-правова рефлексія. Метод розумового експерименту.

Статус філософії права як комплексної дисципліни. Джерела формування філософії права. Філософські міркування і юридичний досвід. Співвідношення філософії права з іншими філософськими та юридичними дисциплінами.

Основне питання філософії права – «що таке право?» – та його значення для правознавства. Основні розділи філософії права. Функції філософії права та її значення для підготовки юристів. Принципи філософії права. Право як реалізація свободи, справедливості і рівності. Формальна рівність у праві. Дозволи і заборони у праві. Принцип: «дозволено те, що дозволено законом».

Функції філософії права. Правове осмислення світу. Філософська оцінка правового явища. Дійсність та можливість у праві. Мета у праві. Сутність права. Галузі і джерела права. Право і закон.

ТЕМА 2. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Загальна характеристика філософсько-правових вчень Стародавньої Греції. Три періоди розвитку філософсько-правової думки. Міфологічний світогляд у поемах Гомера та Гесіода. «Сім мудреців» і реформи Солона. Справедливість і рівність в уявленнях піфагорійців. Поліс і його закони за Гераклітом.

Відповідність права природі за Демокритом. Філософсько-правові погляди софістів (старших – Протагор, Горгій, Продік, Гіппій, Антифонт, та молодших – Фрасімах, Каллікл, Лікофрон). Збіг законного і справедливого у філософсько-правових поглядах Сократа. Критика демократії. Взаємини громадянина і поліса, законслухняність. Платон та його вчення про ідеї (ідея абсолютного добра). Проекти ідеальної держави у трактатах «Держава» і «Закони».

Політика як царське мистецтво. Аристотель як один із самих універсальних мислителів історії. Відмінність права і закону, етика як вступ до політики, правильні та неправильні форми держави, проект ідеальної держави Аристотеля. Філософсько-правові ідеї епохи еллінізму. Епікур – основоположник гедонізму (уявлення про насолоду, як мету людського існування).

Мета державної влади – забезпечення безпеки громадян. Розуміння законів як засобу захисту мудрих від юрби. Стоїки та їх розуміння свободи людини. Кругооберт форм державного правління за Полібієм.

Значення стародавньої грецької філософсько-правової думки для європейської цивілізації.

ТЕМА 3. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ. ФІЛОСОФСЬКІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Загальна характеристика періодизації історії філософсько-правової думки Стародавнього Риму. Виникнення та розвиток християнства у Римській імперії. Ранні християни. Єресі – інший погляд на християнські вчення.

Цицерон та його розуміння природного закону. Причина походження держави. Правильні і неправильні форми правління. Образ мудрого державного правителя.

Римські стоїки (Луцій Анней Сенека, Епіктет, Марк Аврелій Антонін). Причини виникнення стоїцизму. Свобода і природне право у вченнях римських стоїків. Римські юристи. Закони XII таблиць. Основоположник світської юриспруденції Гней Флавій. Діяльність римських юристів (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан, Модестин). Кодифікація Юстиніана та римське право. Приватне і публічне право. Природне право. Право народів. Право громадян.

Аврелій Августин як офіційний ідеолог християнської церкви в Римській імперії. Два розряди людей. Причина зла на землі. Форми держави і справедливості. Ідея верховенства церкви над державою. Природне право.

Роль римської філософсько-правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства.

Загальна характеристика розвитку європейської середньовічної думки. Відродження і Реформація. Фома Аквінський – засновник теологічної і філософської школи томізму. Держава як частина універсального божественного порядку. Ідея верховенства церкви над державою. Види законів. Середньовічні єресі. Філософсько-правове вчення Марсилія Падуанського. Незалежність церкви від держави. Середньовічна юридична думка. Римське, звичайне та канонічне право. Образ державного діяча за Ніколло Макіавеллі. Філософські і правові ідеї Реформації. Мартін Лютер, Томас Мюнцер та Жан Кальвін.

ТЕМА 4. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У НІДЕРЛАНДАХ І АНГЛІЇ В ПЕРІОД РАННІХ БУРЖУАЗНИХ РЕВОЛЮЦІЙ

Соціально-філософська характеристика епохи та її відображення в філософській та правовій свідомості. Юридичний світогляд. Гуго Гроцій. Теорія природного права. Погляди на походження держави. Основні ідеї міжнародного права.

Барух (Бенедикт) Спіноза. Теорія природного права. Погляди на походження держави. Межі дії сили і права держави.

Основні напрями філософської і правової думки в період англійської революції XVII ст. Концепції абсолютизму. Філософсько-правові гасла індепендентів, левеллерів та діггерів.

Томас Гоббс, його трактат «Левіафан, його матерія, форма і влада держави». Погляди на походження держави. Джон Локк та його доктрина ранньобуржуазного лібералізму.

ТЕМА 5. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ПЕРІОДУ ВЕЛИКОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Загальна характеристика просвітництва. Погляди Вольтера на свободу і рівність. Антикатолицизм. Передчуття революції.

Філософсько-правова доктрина Шарль Луї Монтеск'є. Види законів. Вчення про поділ влади. Географічний детермінізм. Законодавча техніка.

Філософсько-правове вчення Жан-Жака Руссо. Походження і суть держави. Теорія народного суверенітету. Права і обов'язки суверена. Соціалізм.

Філософські доктрини якобінців. Жан Поль Марат та проблема насильства. Максиміліан Робесп'єр та його доктрина конституційного та революційного уряду.

ТЕМА 6. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В США В ПЕРІОД БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Американська філософсько-правова думка. Помірні та радикальні пуритани. Массачусетська хартія вольностей. Декларація незалежності 4 липня 1776 р. та Декларація прав Вірджинії 12 червня 1776 р. як джерела філософсько-правової думки. Бенджамін Франклін та його ідея філософського самовизначення північноамериканських провінцій. Томас Пейн та ідеї природного права.

Філософсько-правові погляди Томаса Джефферсона. Ставлення до рабства. Обґрунтування правомірності революції. Філософсько-правові погляди «федералістів» та їх відображення у вченні Олександра Гамільтона. Консерватизм поглядів Джона Адамса. Джеймс Медісон як прихильник республіканської форми правління.

ТЕМА 7. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ В ХІХ СТ.

Загальна характеристика філософсько-правової думки ХІХ ст. Позитивізм та природно-правова теорія. Іммануїл Кант та його філософсько-правові погляди. Зв'язок філософського вчення з етикою. Категоричний імператив. Мораль і релігія. Особливості його теорії поділу влади і вчення про організацію державної влади. Теорія «вічного миру».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель та його філософсько-правове вчення. «Абсолютна ідея», «світовий дух» як першооснова природного і соціального. Діалектика. Стадії розвитку духу. «Об'єктивний дух» – «філософія права». Стадії розвитку права. Родина (сім'я) і громадянське суспільство.

Історична школа права (Г. Гуго, К. Савіньї, Г. Пухта). Її відмінність від позитивізму і природно-правової теорії.

Особливості правового лібералізму в Англії. Ієремія Бентам і теорія утилітаризму. Позитивізм Огюста Конта. Людвиг Гумплович і соціологічна теорія права. Фрідріх Ніцше і його теорія надлюдини. Рудольф фон Ієрінг та «юриспруденція інтересів». Позитивізм Дж. Остіна.

ТЕМА 8. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ХХ СТ.

Загальна соціально-філософська характеристика епохи.

Школа вільного права Є. Ерліха. Соціологічна теорія Роско Паунда. Теорія солідаризму Леона Дюгі. Аналітична юриспруденція (Герберт Харт). Концепція нормативізму Ганса Кельзена. Неокантианське вчення Рудольфа Штаммлера.

Теорії еліт і бюрократії (Паретто, Моска). Доктрина технократії (Дж. Берхем, О. Тоффлер). Теорія конвергенції (Дж. Гелбрейт, Р. Арон, Х. Сорокін). Школа реального права Дж. Френка. Психологічна теорія права Л. Петражицького. Теорія інтегративної юриспруденції Д. Холла. Відроджене природне право (Лон Фуллер, Артур Кауфман).

Демократичний соціалізм. Постіндустріальне суспільство. Поліцейська держава. Посттоталітарне суспільство. Націоналізм. Національна держава.

ТЕМА 9. СВІТОГЛЯДНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ

Зародження філософсько-правової думки і її розвиток в межах філософії Просвітництва (Іларіон, І. Вишенський, П. Орлик, Ф. Прокопович, Я. Ковельський, С. Десницький, П. Лодій, І.-Б. Шад). Філософсько-правові погляди видатних українських філософів (Г. Сковорода, П. Юркевич, І. Франко). Ліберальні ідеї М. Драгоманова. Екзистанційно-романтична філософія національної ідеї. Б. Кістяківський як методолог права та його соціокультурна правова концепція.

Філософсько-правова думка в радянський період. Сучасний стан філософсько-правової думки в Україні.

Виникнення науки «Філософія права». Обґрунтування філософії права як науки. Азбука права. Народна філософія права. Антична філософія права. Філософія права середньовіччя. Філософія права нового часу. Філософія права ХХ ст. Неогегельянівські концепції філософії права.

Національна ідея, її особливості та значення для формування права.

Філософсько-правові передумови зародження української національної ідеї (ІХ–ХІІІ ст.). Філософсько-правові та соціальні особливості формування української національної ідеї (ІІ половина ХVІ – початок ХVІІІ ст.). Відродження української національної ідеї: філософсько-правовий аспект (середина ХVІІІ – початок ХХ ст.). Теоретико-правові та філософські проблеми реалізації української національної ідеї на сучасному етапі державотворення.

Перші зразки української національної філософії права: «Руська Правда», Устав Володимира Мономаха, Устав Ярослава Мудрого, «Повчання

Володимира Мономаха», «Слово о полку Ігоревім», «Слово про Закон і Благодать» Іларіона.

Теорія природного права Станіслава Оріховського (1513–1566 рр.).

Березневі статті Б. Хмельницького, кодекси «Права, за якими судиться малоросійський народ», «Екстракт малоросійських прав», «Козацьке право», Конституція Пилипа Орлика та їх вплив на формування української філософії права.

Таємні товариства, що діяли на території України в першій половині ХІХст. Володимир Антонович і його ідеї провідного способу життя у різних народів. Михайло Костомаров і його концепція про психологічні розбіжності між двома руськими народностями. Поєднання національних та соціально-економічних інтересів у боротьбі за демократичну Україну у творчості Михайла Драгоманова.

Філософські погляди Івана Франка. Микола Міхновський та його книга «Самостійна Україна». Ідеї українського націоналізму Ю. Бачинського. Філософські погляди М. Грушевського та В. Винниченка.

Конституція України 1996 р. – джерело формування української філософії права ХХІ ст. Наукові дослідження сучасних українських філософів права. Українська філософія права у контексті європейського права.

ТЕМА 10. ОСНОВНІ ТИПИ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ КОНЦЕПЦІЙ

Світоглядно-методологічний потенціал основних типів праворозуміння.

Правовий позитивізм: філософські витоки, позитивні і негативні риси, методологічний потенціал та критика. Основні форми: «теорія наказів»(Дж. Остін), «чиста теорія права» (Г. Кельзен), «аналітична юриспруденція» (Х. Харт).

Правовий матеріалізм: філософські витоки, основні форми, позитивні і негативні риси, методологічний потенціал та обмеженість. Філософсько-правова концепція марксизму.

Правовий ідеалізм: філософські витоки, основні форми, позитивні і негативні риси, методологічний потенціал. Гуманістичний смисл та особливості природно-правового мислення. Традиційні концепції природного права космоцентричні (Платон, Арістотель, стоїки); релігійні (Ф. Аквінський, Д. Осотт); метафізичні (Спіноза, Лейбніц, Вольф). Концепції «нового» природного права: натуралістичні (Дж Локк); деонтологічні (І. Кант); логоцентричні (Гегель).

Сучасні концепції природного права філософські витоки, позитивні і негативні риси, методологічний потенціал, основні форми. Феноменологічна концепція права. Екзистенціалістська концепція права. Герменевтична концепція права. Комунікативно-дискурсивна концепція права. Сучасні концепції справедливості.

ТЕМА 11. ПРАВОВА ОНТОЛОГІЯ

Предмет і проблеми онтології права. Онтологічні основи права. Правова реальність. Співвідношення належного і суцього в праві. Право і реальність.

Багатогранність феномену права. Структура права: природне і позитивне право, їх смисл і співвідношення. Форми буття права, ідея права, закон, правове життя. Ідея права як ідея свободи. Негативна і позитивна свобода. Умови можливості свободи. Детермінізм і свобода волі.

Поняття і проблеми правової антропології. Типи правової антропології. Поняття «правова людина». Структура людської дії. Право як спосіб людської взаємодії. Антропологічні основи права. Конфліктно-кооперційна природа людини. Антропологічне обґрунтування права як нормативного порядку. Філософський смисл і обґрунтування прав людини.

Особистість і право. Особистість як суб'єкт права. Гуманістична природа права. Сенс морального і правового гуманізму. Тенденція гуманізації права.

Право і правосвідомість. Природа і функції правосвідомості. Структура правосвідомості: буденна, інституційна, теоретична. Смисл і мета права. Аксіоми правосвідомості.

Правові цінності: свобода, рівність, справедливість, гідність людини. Цінність права. Правовий ідеал.

Справедливість як головна правова цінність. Справедливість і право. Формальна і змістовна справедливість. Сучасні теорії справедливості (Дж. Роулз, Н. Нозік, О. Гьофе). Правове почуття. Співвідношення правових, політичних, моральних та релігійних цінностей.

Універсальне і культурно-специфічне в праві. Правовий менталітет. Особливості українського правового менталітету. Філософські проблеми правового виховання людини.

ТЕМА 12. ПРАВОВА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ. АКМЕОЛОГІЯ ПРАВА

Предмет і проблеми правової епістемології. Пізнавальна установка та типи правової епістемології (емпіризм, раціоналізм, інтуїтивізм).

Пізнавальні процеси у правотворчості. Розсудок і розум як принципи пізнання права, їх співвідношення. Пізнавальні процеси у правозастосовній діяльності. Етапи, рівні та методи пізнання у праві.

Істина в праві та її критерій. Герменевтичні методи «пошуку» права. Інтерпретація правових текстів. Особливості правового мислення: системність, доказовість, порівнянність.

Акмеологія як наука про пік досконалості, найвищу точку досягнень, вершину чогось. Акмеологічна оцінка закону як юридичної догми та букви. Формально-догматична юриспруденція, формула «закон є закон».

Влада і закон. Законна влада, законність. Легітимність влади, легітимне право. Проблема сили і права. Норма закону як вираз інтересу людини. Закон як наслідок влади. Обґрунтування позитивного права та юридичного позитивізму.

Співвідношення позитивного, морального і духовного права. Потреба гуманізації законодавства та його акмеологічна можливість. Позитивістські мотиви у правовій теорії. Позитивне у позитивізмі.

Апогей юридичного позитивізму. Чиста теорія права Кельзена. Логічний позитивізм і логічний емпіризм. Аналітична юриспруденція. Догматичне розуміння права.

Позитивне право як носій зовнішнього авторитету держави. Позитивне право і загальна воля та переконання людей.

Філософське обґрунтування санкцій позитивного права. Порушення норм позитивного права як можливість приховати сліди порушення. Позитивне право і уявний правопорядок.

ТЕМА 13. ДУХОВНЕ ТА МОРАЛЬНЕ ПРАВО, СВОБІДНА ВОЛЯ ЛЮДИНИ В ПРАВОВОМУ КОНТЕКСТІ. СИНЕРГЕТИКА ПРАВА

Поняття духовності людини. Абсолютна та відносна духовність. Духовність і релігійність. Духовне та матеріальне життя. Триєдина природа людини. Право людини на життя як природне право. Таємниця світу і людини.

Буття природних законів, їх види. Життя за приписом природи. Вічна ідея природних законів. Незмінна справедливість природних законів.

Духовне (природне) право, його сутність і компоненти. Об'єкт регулювання духовного права. Механізм та ознаки дії духовного права. Духовні санкції. Існуючі теорії духовного права. Духовне право та ідеї людського розуму. Духовне право як вияв законів природи. Краса у духовному праві. Сучасне духовне право України. Прагнення до досконалості законодавства України.

Виникнення моральних норм. Моральні норми як витвір людського розуму. Співвідношення духовності та моральності. Абсолютні та відносні моральні норми, їх цінність. Моральний імператив. Право як мінімум моралі.

Існування морального права. Звичаєве право як основа морального права. Зміст вислову І. Канта: «Зоряне небо наді мною, а моральний закон у мені». Моральне право і духовне право, їх співвідношення.

Синергетика як наука про самоорганізовані та самореалізовані процеси, про універсальні, єдині закони еволюції в природі та суспільстві. Філософія самоорганізації та її закони. Спонтанна самоорганізація та еволюційна закономірність. Співвідношення порядку і хаосу. Саморозвиток людини в самореалізуючому світі. Універсальний світопорядок, закономірності виникнення порядку із хаосу. Синергетичне світобачення природного порядку.

Правова синергетика як наука про причини неочікуваної поведінки людини. Правовий діалог людини і природи. Методи правової синергетики як синтез існуючих наук. Правова ймовірність. Синхронність соціальних і правових явищ. Причинно-наслідковий зв'язок поведінки людини. Логіка самоорганізації правового розвитку людства, еволюційний принцип.

Філософський аналіз синергетичних ідей права. Синергетичні ефекти у праві. Синергетика права як пізнання духовного права. Синхронізація соціальних норм і духовного права. Еволюційна цілісність правової системи. Правова мінливість, пам'ять поведження, почуттєвість у правовій еволюції.

ТЕМА 14. ПОЧУТТЄВЕ ТА ЖИВЕ ПРАВО

Почуття як один з об'єктів дослідження естетики. Естетичне пізнання та сприймання правового явища. Естетичні і духовні норми. Правова естетика. Поняття почуттєво-естетичного права. Почуттєвий вплив законів краси на правосвідомість. Почуттєве право як інтеграція духовного, морального та позитивного права

Почуттєве право як продукт внутрішніх діючих сил людини. Практичне значення почуттєвого права.

Поняття живого права. Соціологічна природа живого права. Виникнення живого права із правового звичаю. Джерела живого права: безпосередня юридична практика, результати рішень суду. Універсальна форма перетворення звичаю у право, інститут суду. Англо-саксонська система права. Міцність британських традицій. Англо-саксонська правова культура як еталон.

Зверхпозитивність живого права. Живе право як природна форма існування права. Позитивне право як актуалізована частина живого права. Роль свідомості, совісті і сумління у живому праві. Динамічність живого права, ефективна ліквідація прогалів у правовому регулюванні. Повага до доктрини прецеденту. Прецедентне право. «Стерилізація» прецедентного права правовим почуттям. Живе право – право ХХІ століття.

ТЕМА 15. НАЦІОНАЛЬНИЙ ДУХ ПРАВА

Поняття етносу і нації. Національне мислення та елементи поведінки людини. Особливості української національної культури. Культурна і правова норма. Право як народний дух. Національні феномени у позитивному праві. Духовні та загальнолюдські цінності національного права.

Антропологічне, соціологічне, філософське трактування категорії культури. Зв'язок культури з позитивним правом. Позитивне право як продукт культури людини. Культурні правові процеси. Цивілізоване позитивне право. Модерне європейське право.

Культурне підґрунтя позитивного права. Дух культури у праві. Культурні феномени, культурна рівновага, культурні парадигми і культурні тенденції у праві.

Культурологічна компетенція права. Окультурення права. Культуровалентні об'єкти права. Спектр культур у праві. Невичерпний культурний потенціал у формуванні позитивного права. Втілення національних ідей у праві. Діалог культур у праві та діалогова культура права.

Дух як філософсько-правова категорія, як основна людської активності. Абсолютний та відносний дух. Поняття духу суспільства. Проблема

первинності понять «ідея права» і «право як ідея». Значення ідеї права для виходу із кризової ситуації.

Поняття духу права. Перебування права у сфері духу. Правова норма як момент духу. Формальне і реальне у праві.

Національний і народний дух права. Розмежування інтересів людини за національним духом права. Гарант позитивного права. Криза позитивного права як наслідок відсутності національного духу права. Етапи формування національного духу українського права. Національна ідея як рушійна сила формування духу права.

Поняття панування права. Умови панування права в суспільстві. Верховенство національного духу права. Могутність духовного права як умова забезпечення панування національного законодавства.

ТЕМА 16. ЛОГІКА ВЗАЄМОДІЇ ПРАВОВИХ НОРМ

Історична редукція права. Логічне осмислення закономірностей історії правового розвитку.

Проблема застосування будь-якої логічної моделі до історичної реальності права. Гнучкість, коригованість і збагачення логічної моделі фактами реальної історії права. Недієвість логічної схеми і моделі права без наповнення живим змістом історичного правового розвитку. Логічна схема становлення права як результат особливого роду редукції.

Право як результат реагування людини на зовнішню реальність. Логіка інстинкту самозбереження людини.

Компромісний варіант І. Канта у формулах: «право визначає економіку», «економіка визначає право». Право і економіка як незалежні. Проблема власності. Філософія власності.

Смисл логіки позитивного права: взаємодія з духовним, моральним та живим правом. Логіка правових стимулів у спонуканні до правослужняної поведінки. Відсутність взаємодії правових норм – ознака нелогічної системи діючого позитивного права.

ТЕМА 17. ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ПІЗНАННЯ ПРАВА

Екзистенціалізм як реакція на філософсько-раціоналістичні концепції. Проблема співвідношення есенції і екзистенції.

Філософсько-правовий екзистенціалізм. Екзистенціально-феноменологічна герменевтика в пошуку права. Екзистенційне право як реалізація екзистенції в конкретній ситуації (конкретизація реалізаційної екзистенції). Співвідношення екзистенційного і феноменологічного аналізу правових явищ. Елементарні і вищі правові явища.

Конкретна ситуація як джерело права. Право як форма ірраціонального пізнання. Механізм розв'язання правових конфліктів. Право як результат рішень індивідуальних і правових конфліктів. Неможливість передбачення права в конкретному випадку. Ризик і відповідальність правових рішень.

Рішення як результат екзистенціального «вживання» судді в конкретну правову ситуацію.

Поняття сутності і явища в праві, їх взаємовідносини. Проникнення до сутності права від правових явищ. Сходження від сутності права до конкретних правових явищ.

Співвідношення окремого, особливого і загального у праві. Взаємодія цілого і часткового у праві. Система права та її підсистеми.

Екзистенційне сприймання структури та елементів у праві. Співвідношення дійсності та можливості у праві. Необхідність – основа свободи і права.

ТЕМА 18. ГЕРМЕНЕВТИКА ПРАВА. ПРАВОВА ОНТОЛОГІЯ

Поняття герменевтики. Герменевтика як метод природничих наук. Герменевтика права, інтерпретація тексту закону як захист суб'єктивного, почуттєвого права.

Людина як правова істота. Розмежування права і закону. Принцип формальної рівності, історизм права. Генеза права як соціально-історичний процес. Право як математична свобода. Високий рівень моральності – необхідна умова для утвердження правової легальності.

Правова культура як цілий правовий космос. Уміння людини жити за формою правової культури. Правова культура як «друга природа», як культурна трансформація природи окремих людей і народів. Право – «не культурний плід на дикому дереві, а плід окультуреного дерева» (В. С. Нерсесянц).

Співвідношення буття та існування права. Сутність права і правові явища. Феномени, що володіють правовою якістю. Веління права: «Будь особою і поважай інших як осіб» (Гегель). Світ правових явищ як різноманітні прояви принципу формальної рівності.

Проблема соціальної ефективності дії права (ефект та наслідки). Фактичні зміни в соціальній реальності. Правопорядок і законопорядок. Правовий і антиправовий закон.

Форми існування права. Підміна правового закону неправовим законом. Підміна: правової норми – нормою закону, правовідносин – законовідносинами, правосвідомості – законосвідомістю, правотворчості – законотворчістю. Відсутність у неправового закону об'єктивного правового буття, сутності принципу. Норма як спосіб владного формулювання права. Не свавілля влади, а влада права.

ТЕМА 19. ПРАВОВА АКСІОЛОГІЯ

Юридична аксіологія як наука про цінності права і держави. «Цінність як належність і свобода» (І. Кант), як норма культури, буття.

Держава як правове явище, правова організація.

Природно-правові погляди виникнення юридико-аксіологічного підходу. Природне право як мета і критерій оцінки позитивного права. Право як

ціннісно-змістовний морально-правовий комплекс, симбіоз різноманітних соціальних норм. Цінність позитивного законодавця.

Поняття природно-правової справедливості. Природне право як абсолютна цінність. Право і мораль та ідеальне і матеріальне. Відносна цінність права. Проблема правової цінності закону (позитивного права) і держави. Конструкції природно-правової справедливості як вираз властивостей і цінностей «справжнього» права. Моральна, а не правова цінність закону (І. Кант). Абсолютизація відносних моральних цінностей, яким повинно відповідати позитивне право і держава. Відносна справедливість позитивного права.

Лібертарно-юридична аксіологія як концепція праворозуміння в рамках загальної теорії розмежування і співвідношення права і закону. Позитивістське знецінення права. Оцінка з позицій права, правової суті і значення закону та держави. Право як мета для закону і держави. Зміст цінності закону і держави у правових явищах. Цінність закону у ступені виразу і здійсненні мети права. Ціннісно-правовий імператив: «Закон і держава повинні бути правовими». Правовий закон і правова держава як правова мета – цінність реального закону.

ТЕМА 20. РАЦІОНАЛЬНІСТЬ І ПРАВОВА ГНОСЕОЛОГІЯ

Раціональність як проблема правової гносеології. Закон як продукт суб'єктивної людської діяльності та об'єктивних всезагальних законів розвитку суспільства і мислення. Властивість людського мислення: раціональне (підвладне структуруванню, аналізу, логіці) нераціональне, ірраціональне (перебування за межами раціонального). Нераціоналізовані компоненти процесу пізнання – інтуїція, фантазія, натхнення, вплив підсвідомості. Можливість створення досконалої законодавчої системи, яка відповідала б вимогам ідеалу раціональності. Перебільшення можливості науки у пізнанні людини. Негативні прояви суб'єктивності та нераціональності. Можливість правової науки пояснити емоційні моменти прав.

Правова гносеологія. Гносеологія юридичного праворозуміння. Конкретизація правових знань та застосування загального філософського категоріального апарату до правової сфери з поєднанням специфіки філософської й правової рефлексії як особливість правової гносеології. Раціональні знання як складова проблем, які виникають і вивчаються певними науками (філософією, психологією, релігієзнавством). Недооцінка правовою наукою співвідношення раціонального та ірраціонального. Проблема визначення раціонального та ірраціонального в праві. Межі людського пізнання, хибні теорії щодо власних раціональних дій.

Зв'язок правової гносеології з онтологією та аксіологією. Необхідний зв'язок права і держави. Насильство у формі державної санкції правового закону. Легістська гносеологія (позитивістсько-прагматична орієнтація), визнання права у вигляді наказів, примусу, офіційної влади, відрив закону як

правового явища від його правової сутності, тлумачення закону як продукту волі і свавілля влади. Два основних емпіричних факти легістської гносеології: виявлення, класифікація, систематизація наказів офіційної влади (формальних джерел діючого права); виявлення позиції, думки законодавця (нормативно-регулятивного змісту наказів влади).

Породження владою насильницького, наказного права. Істина про право як характер думки законодавця, офіційної влади. Зосередження пізнавального інтересу тільки на діючому праві, на догмі права. Позитивістська критика природно-правових явищ. Орієнтація позитивістської гносеології закону не на пізнання сутності закону чи отримання знання про діюче право, а на адекватний опис його як вже пізаного права. Легістська лінгвістика: фальшиві зв'язки, мовні ілюзії і софізми, неправильні слововживання.

ТЕМА 21. ФІЛОСОФІЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ І ПОКАРАНЬ

Проблема визначення поняття правопорушення. Філософський аналіз складу правопорушення. Філософське розуміння правосвідомості та правового почуття як фактора дії людини. Акмеологія правосвідомості. Безсвідоме в ініціації правопорушення.

Онтологія правопорушення. Біологічні джерела агресивної поведінки людини. Правопорушення як дисгармонія між зовнішніми і внутрішніми процесами людини, їх синхронність та асинхронність, порушення діалогу між ними. Сила волі.

Соціологічні концепції правопорушення: теорія субкультури, кармічна теорія, екзистенційна теорія, психоаналітична теорія. Концепція Ч. Ломброзо.

Філософське обґрунтування правопорушення правопорушником, ілюзія прояву свободної волі, екзистенційна трагедія людини.

Філософсько-правова характеристика основних видів правопорушення. Принцип абсолютної цінності людського життя. Філософія вбивства, і самогубства.

Право покарання. Внутрішній зв'язок правопорушення і покарання. Зв'язок ефективності права і характеру покарань. Виникнення і розвиток інституту покарання. Національно-історична особливість покарань у різних народів. Заздрість і помста. Правове розуміння природи і призначення покарання. Покарання у функції залякування, мета покарання у позитивному праві. Екзистенційний характер покарання.

Позбавлення волі як тип покарання. Протилежність мети ув'язнення та її наслідків. В'язниця як школа злочинності. Основні види інституту ув'язнення, історія смертної кари. Життя як найвища цінність. Проблема смертної кари. Покарання, покаяння і прощення. Необхідність покарань як умова існування правової системи.

Філософські проблеми правового виховання. Зміст правового виховання в контексті духовного права. Духовне виховання людини. Профілактика та пропедевтика правопорушень. Духовна основа правопорядку та безпеки

життєдіяльності людини. Культурологічна концепція правового виховання людини XXI століття.

ТЕМА 22. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека України. Правова безпека. Політична безпека. Економічна безпека. Екологічна безпека. Культурологічна безпека. Військова безпека. Інформаційна безпека. Кібербезпека.

ТЕМА 23. ЗАГАЛЬНІ ЕТИЧНІ ВИМОГИ ПРАВНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ

Незалежність, безсторонність та добросовісність. Об'єктивність і недопущення конфлікту інтересів, вимоги щодо несумісності. Відданість верховенству права та правам людини. Конфіденційність та збереження професійної таємниці. Етичні засади взаємовідносин між правниками. Реагування на неетичну поведінку колег. Дотримання високих етичних стандартів на робочому місці і поза ним, офлайн та онлайн. Дисциплінарна відповідальність правника за порушення етичних стандартів.

Перелік питань для контролю (напрямок підготовки – філософія права)

1. Поняття, сутність та методологічні підходи щодо визначання предмету філософії права.
2. Методологія філософії права (філософсько-правова рефлексія, метод розумового експерименту).
3. Проблема визначення герменевтичних методів «пошуку» права. Інтерпретація правових текстів.
4. Сучасний стан філософсько-правової думки в Україні: стан та перспективи методологічного дискурсу.
5. Природно-правове мислення у філософській методології.
6. Правова онтологія: природа і структура права.
7. Проблема статусу філософії права як комплексної дисципліни. Характеристика загальної і особливої частини.
8. Концепція «суспільного договору» Ж.-Ж. Руссо.
9. Предмет і проблеми онтології права. Онтологічні основи права.
10. Філософські проблеми права і влади в перехідному суспільстві.
11. Філософсько-правове обґрунтування принципів філософії права.
12. Проблема визначення форм буття права: ідея права, закон, правове життя.
13. Філософсько-правове обґрунтування функцій філософії права.
14. Філософське та правове розуміння свободи.
15. Філософія права в системі філософських і юридичних наук.
16. Проблема природного і позитивного права, як основних структурних елементів правової реальності.
17. Проблема світоглядно-методологічного потенціалу основних типів праворозуміння.
18. Поняття і методологічні проблеми правової антропології.
19. Акмеологія позитивного права. Філософське обґрунтування санкцій позитивного права.
20. Правовий позитивізм: філософські витоки, позитивні і негативні риси, проблема методологічного потенціалу.
21. Філософсько-правове обґрунтування основних форм позитивізму (теорія наказів Дж. Остіна, чиста теорія права Г. Кельзена, аналітичної юриспруденції Х. Харта).
22. Філософсько-правове обґрунтування прав людини, як антропологічної категорії.
23. Синергетика права. Синергетичне бачення та інтерпретація правових процесів. Філософський аналіз синергетичних ідей права.
24. Характеристика традиційних концепцій природного права: космоцентричних, релігійних, метафізичних, натуралістичних, деонтологічних, логоцентричних.
25. Проблема синтезу розуміння людини і права: правове людинорозуміння.

26. Поняття духу права. Національний та народний дух права.
27. Філософсько-правове обґрунтування космоцентричної концепції природного права (Платон, Арістотель, Стоїки).
28. Правова антропологія як наукова форма дослідження співвідношення людина і права.
29. Релігійні (теологічні) концепції природного права (Фома Аквінський, Августин (Блаженний), Д. Скотт).
30. Правова аксіологія як наукова форма ціннісного дослідження права.
31. Проблема філософсько-правового екзистенціалізму. Сутність та явище у праві.
32. Проблема правових цінностей у філософії права.
33. Філософсько-правове осмислення натуралістичної концепції Дж. Локка.
34. Поняття, сутність, структура, функції правосвідомості. Аксиоми правосвідомості.
35. Сучасні концепції природного права: філософські витоки, позитивні і негативні риси, основні форми.
36. Феноменологічна концепція права та його інтерпретація.
37. Герменевтична концепція права та його інтерпретація.
38. Правосвідомість як проблема філософії права.
39. Філософський зміст і обґрунтування прав людини.
40. Екзистенційна концепція права та його осмислення.
41. Духовне право: поняття, сутність, компоненти. Співвідношення духовності та моральності.
42. Проблема універсально-цивілізаційного та специфічно-культурного в праві. Правовий менталітет у праві.
43. Проблема універсального та культурно-особливого у ціннісному вимірі права.
44. Філософсько-правові здобутки в Україні в епоху Відродження та Просвітництва.
45. Проблема визначення пізнавальних установок та типів правової епістемології (емпіризм, раціоналізм, інтуїтивізм).
46. Конфлікт інтересів у професійній правничій діяльності: поняття та сутність. Межі конфлікту інтересів. Вимоги щодо несумісності у правничій діяльності.
47. Нормативні стандарти адвокатської етики. Правове регулювання етичної поведінки суддів. Правова основа професійної етики та поведінки прокурора.
48. Вимоги до неформальної поведінки правників в Україні та зарубіжних країнах. Свобода вираження думок та поглядів правника.
49. Добросовісність у професійній діяльності правника.
50. Функції верховенства права у законотворчій діяльності та під час правозастосування. Тлумачення норм матеріального та процесуального права через призму вимог принципу верховенства права.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНШИХ ДИДАКТИЧНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50 /50–51/. Ст. 572.
2. Загальна декларація прав людини: прийнята та проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51., Ст. 1122
4. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. 270 с.
5. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. *Голос України*. 2012. № 90–91. 19 травня.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV: поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
9. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
11. Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку: Прийняті резолюцією УІІ Конгресу ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками від 07 вересня 1990 р. *Права людини і професійні стандарти для працівників міліції і пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій*. Амстердам-К.: Українсько-Американське Бюро захисту прав людини, 1996. С. 35–39.
12. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 06 травня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>.
13. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

14. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n19>.

15. Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2014 р. № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-%D0%BF#Text>.

16. Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF#n19>.

17. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>.

18. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

19. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>.

20. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

21. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01 грудня 1994 р. № 264/94-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80>.

22. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991 № 1975-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 188.

23. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

24. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02 черв. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

25. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 7. Ст. 46.

26. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011 р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.

27. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 30, Ст. 239.

28. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб: Наказ СБУ, МВС України від 03 травня 2012 р. № 169/391. *Офіційний вісник України*. 2012. № 41. С. 304.

29. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.

30. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

31. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7–8. Ст. 50.

32. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.

33. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 32. ст.225.

34. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

35. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №13. Ст. 65.

36. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: Закон України від 19 грудня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

37. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

38. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.

39. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 236.

40. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста: Закон України від 23.09.1997. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

41. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

42. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.

43. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

44. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

45. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05 лютого 2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

46. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.

47. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

48. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 400.

49. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n2246>.

50. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. – № 51. – Ст. 716.

51. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.

52. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

53. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №49. Ст. 2056.

54. Про застосування амністії в Україні: Закон України від 01 жовтня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 48. Ст. 263.

55. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

56. Про затвердження вимог щодо реалізації фіскальних функцій реєстраторами розрахункових операцій для різних сфер застосування: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2002 року № 199. *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. Ст. 362.

57. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

58. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 14 квітня 2016 р. № 296. *Офіційний вісник України*. 2016. № 52. С. 45.

59. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та

оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

60. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Наказ МВС України від 10 вересня 2009 р. № 390. *Офіційний вісник України*. 2009. № 82. С. 72.

61. Про затвердження Інструкції з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністерства юстиції України від 08.09.2015 № 1674/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-15#Text>.

62. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу - тримання під вартою під час досудового розслідування: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 жовтня 2018 р. за № 1190/32642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18#Text>.

63. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. №№ 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

64. Про затвердження Інструкції про порядок взаємного використання систем відеоспостереження Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України: Наказ МВС України, СБУ, УДО України від 12 вересня 2016 р. №475/265/917. *Офіційний вісник України*. 2016. № 78. С. 150.

65. Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту: Наказ МВС України від 13 липня 2016 р. № 654. *Офіційний вісник України*. 2016. № 65. С. 113.

66. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України від 03 листопада 2015 р. № 1339. *Офіційний вісник України*. 2015. № 92. С. 337.

67. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця

події: Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#n7>.

68. Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 липня 1996 р. № 710. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96-%D0%BF#Text>.

69. Про затвердження Інструкції про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: Наказ МВС України від 29.11.2018 № 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-18#Text>.

70. Про затвердження Інструкції про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та поза її межами: Наказ МВС України від 02 липня 2015 р. № 794. *Офіційний вісник України*. 2015. № 61. С. 30.

71. Про затвердження переліків наркотичних (психотропних) комбінованих лікарських засобів, що містять малу кількість наркотичних засобів або психотропних речовин і прекурсорів, які підлягають контролю при ввезенні на митну територію України та вивезенні за її межі: Наказ Міністерстві охорони здоров'я України № 202 від 23 квітня 2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-07#Text>.

72. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 03 листопада 2015 р. № 1343. *Офіційний вісник України*. 2015. № 92. С. 342.

73. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: Наказ Генеральної прокуратури України від 30 червня 2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

74. Про затвердження Положення про єдину цифрову відомчу телекомунікаційну мережу МВС: Наказ МВС України від 04 липня 2016 р. № 596. *Офіційний вісник України*. 2015. № 22. С. 95.

75. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. С. 43.

76. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015. № 267. *Офіційний вісник України*. 2015. № 51. Ст. 1273.

77. Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 06 лютого 2017 р. № 292/5,

zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 08 lyotogo 2017 r. za № 177/30045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0177-17#Text>.

78. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: Наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n14>.

79. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: Наказ МВС, МОЗ, Офіс Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#n7>.

80. Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України та контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї осіб, стосовно яких надано доручення, та порядку взаємодії органів охорони державного кордону з уповноваженими державними органами, які надали доручення: Наказ МВС України від 23.06.2017 № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-17#Text>.

81. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України: Наказ ГПУ, МВС України 22 листопада 2021 року № 371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0371905-21#n6>.

82. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю: Наказ МВС України від 08.06.2017 № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

83. Про затвердження Порядку застосування фінансових санкцій, передбачених статтею 17 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 червня 2003 року № 790, у редакції від 26.12.2015. *Офіційний вісник України*. 2003. № 23. Ст. 1038.

84. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: Наказ Міністерства юстиції України від 25 квітня 2017 р. № 1408/5, zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 26 kvitnya 2017 r. za № 550/30418. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-17#Text>.

85. Про затвердження Порядку надсилання інформації про осіб у кримінальних провадженнях та електронних копій судових рішень щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення: Наказ ГПУ, ДСАУ від 14 серпня 2015 р. №82/108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0082900-14#Text>.

86. Про затвердження Порядку обліку особистих грошей, цінностей і речей осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих

ізоляторах, а також виданого їм речового майна: Наказ Міністерства юстиції України, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27.08.2013 за № 1473/24005 від 23.08.2013 №1782/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1473-13#Text>.

87. Про затвердження порядку обчислення розміру фактичних витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння та зарахування стягнених з винних осіб коштів до відповідного бюджету і їх використання: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 липня 1993 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-93-%D0%BF#Text>.

88. Про затвердження Порядку організації виробничої діяльності та залучення засуджених до суспільно корисної праці на підприємствах виправних центрів, виправних та виховних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 03 січня 2013 № 26/5, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 08 січня 2013 р. за № 68/22600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0068-13#Text>.

89. Про затвердження Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет: Наказ Міністерства юстиції України 19.10.2017 № 3233/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#Text>.

90. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: Наказ Міністерства юстиції України від 15.08.2014 № 1348/5/572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14#Text>.

91. Про затвердження Порядку прийняття та обліку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: Наказ Міністерства юстиції України від 02 лютого 2017 № 254/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02 лютого 2017 р. за № 140/30008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-17#Text>.

92. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України: Наказ МВС України від 25 вересня 2023 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>.

93. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 14 червня 2019 р. № 1769/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 18 червня 2019 р. за № 633/336047. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text>.

94. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: Наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text>.

95. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ МВС України від 30 грудня 2014 р. № 1417. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>.

96. Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01 серпня 2000 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00#Text>.

97. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

98. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.

99. Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави: Указ Президента України від 10.04.2000 р. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15.

100. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27.04.2001 р. № 285/2001. *Урядовий Кур'єр*. 2000. № 79. 5 травня.

101. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.

102. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

103. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції: Закон України від 12 серпня 2014 року (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1632-18#Text>.

104. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 р. № 1908-ІІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>.

105. Про імміграцію: Закон України від 07 червня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №41. Ст. 197.

106. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

107. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

108. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 22. Ст. 114.

109. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

110. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

111. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168.

112. Про ліцензування окремих видів господарської діяльності: Закон України від 02 березня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

113. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2349>.

114. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

115. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

116. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416.

117. Про музеї та музейну справу: Закон України 29.06.1995 № 249/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 25. Ст. 191.

118. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 60.

119. Про науково-технічну інформацію: Закон України у редакції від 19.04.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. Ст. 345.

120. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016, № 3, Ст. 25.

121. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

122. Про Національне центральне бюро Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF#Text>.

123. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.

124. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

125. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

126. Про Національну поліцію: Закон України від 03 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

127. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

128. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 15. Ст. 73.

129. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

130. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

131. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

132. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535.

133. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

134. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ МВС України від 06 липня 2017 року № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.

135. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: Наказ Міністерства юстиції України, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 04.11.2013 за № 1863/24395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13#Text>.

136. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.

137. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

138. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01 грудня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

139. Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції: Наказ МВС, МОЗ від 06 липня 2016 р. № 612/679. *Офіційний вісник України*. 2016. № 64. С. 120.

140. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

141. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

142. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

143. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 253.

144. Про пробацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України* від 05 лютого 2015 року № 160-VIII. 2015. № 13. Ст. 93.

145. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

146. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

147. Про ратифікацію Європейської Конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16 січня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.

148. Про ратифікацію Європейської Конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік. Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16 січня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 129.

149. Про ратифікацію Європейської Конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: Закон України від 24 січня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 11. Ст. 94.

150. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р. Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

151. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

152. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

153. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283.

154. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

155. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. ст. 17.

156. Про судовий збір: Закон України від 8 лип. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.

157. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

158. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

159. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

160. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.

161. Про Фонд державного майна України: Закон України від 09 грудня 2011 р. № 4107-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17>.

162. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

163. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

164. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

**Рекомендована література
(напрямок підготовки – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень)**

1. Актуальні проблеми теорії держави та права: навч. посібник / А. Є. Шевченко та ін. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2016. 198 с.

2. Актуальні проблеми теорії держави та права: навч. посібник / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 322 с.

3. Балинська О. М., Гарасимів Т. З. Проблеми теорії держави і права: навч. посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 415 с.

4. Балинська О. М., Гарасимів Т. З. Проблеми теорії держави і права: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2008. 320 с.

5. Бандурка О. М., Головка О. М., Логвиненко І. А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. 2-ге вид., допов. та змін. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с.

6. Барабаш О.О. Заохочення у праві: нарис загальної теорії : Монографія. Львів: ПП В-во «Український бестселер» ДСП, 2014. 190 с.

7. Барабаш О.О. Юридично значуща поведінка людини : загальнотеоретичні аспекти : Монографія. Львів : ПАІС, 2017. 415 с.

8. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.

9. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 1: Історія держави і права України. Книга; кол. авт.; НАПНУ; НЮУ ім. Я. Мудрого. Х.: Вид-во: Право, 2016. 848с.

10. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: стародавня доба: навч. посібник. Х.: ХНУВС, 2011. 369 с.

11. Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навч. посібник; Міністерство освіти і науки України, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 346 с.

12. Гавриленко О. А., Логвиненко І. А., Новікова Л. В. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навч. посібник. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 346 с.

13. Геноцид в Україні 1932–1933 рр. за матеріалами кримінальної справи № 475 / упор.: М. М. Герасименко, В. М. Удовиченко; Національна академія наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут національної пам'яті та ін. К.: Бізнесполіграф, 2014. 557 с.

14. Головченко В. В., Головченко О. В. Правозастосування і захист прав людини в суверенній Україні. Чернігів: Вид. Лозовий В. М., 2012. 327 с.

15. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. Судові та правоохоронні органи України: навч. посібник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. 223 с.

16. Горун О. В., Камінська Н. В., Фатхутдінова О. В. Теорія держави і права: навч. посібник. К.: КНТ, 2011. 216 с.

17. Гришко О. М., Риндюк В. І., Рижук Ю. М. Теорія держави і права: практикум; за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Ф. П. Шульженка. К.: КНЕУ, 2013. 308 с.

18. Грищук В. К. Юридична відповідальність: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 155 с.

19. Гультай М. М. Історичні витoki вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2017. 239 с.

20. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Державорозуміння і державознавство: діяльнісний та компаративний контексти. Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна: збірник наукових статей; гол. ред. Андрій Мелешевич. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 221–232.

21. Дашковська О. Р., Христова Г. О. та ін. Теорія держави і права у схемах і таблицях: навч. посібник; за ред. акад. НАПрН України О. В. Петришина. Х.: Юрайт, 2012. 256 с.

22. Дерев'янка С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2011. 847 с.

23. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І. П. Андрусак, Д. Є. Забзалюк, П. М. Лепівсевич, та ін.; за заг. ред. Д. Є. Забзалюка, Р. Б. Тополевського. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 320с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2803>

24. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн: навч.-метод. Посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 246 с.

25. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України: підручник. Х.: Право, 2021. 472 с.

26. Забзалюк Д. Є. Історія вчень про державу і право: навч.-метод. посібник у схемах. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 111 с.

27. Забзалюк Д. Є. Історія держави та права України: навч. посібник (у схемах і таблицях). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 120 с.

28. Забзалюк Д. Є., Макарчук В. С., Марковський В. Я. та ін. Історія держави та права : навчальний посібник; за заг. ред. Д. Є. Забзалюка та В. Я. Марковського; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : СПОЛОМ, 2020. 438 с.

29. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.

30. Зінченко О. В., Петришин О. В. Історія вчень про державу і право: у таблицях і дефініціях: навч. посібник. Х.: Право, 2012. 205 с.

31. Іванов І.В., Зозуля Є.В., Туренко О.С. Історія вчень про державу і право: навчальний посібник. К: «Гельветика», 2018. 308 с.

32. Іванова Р. Ю. Конституційна економіка як механізм організації правової та демократичної держави: монографія. К.: Ін Юре, 2017. 180 с.

33. Інтеграційне право в умовах глобалізаційних процесів: концептуальні та методологічні підходи /М. О. Баймуратов та ін.; за ред. Ю. О. Волошина. О.: Фенікс, 2015. 616 с.

34. Історія держави і права України: акад. курс: підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. К.: Ін Юре, 2015. 808 с.

35. Історія держави і права України: підручник / В. Д. Гончаренко та ін.; за ред. В. Д. Гончаренка. Х.: Право, 2013.

36. Історія держави і права України: практикум: навч. посіб. для курсантів, студ., слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан. Х.: Вид-во ФОП Бровін О. В., 2017. 444 с.

37. Історія політичних і правових вчень: від стародавніх часів до XVII століття / авт. Кол. Журавльов Д.В., Коротюк О.В., Лавринович О.В., Чижмарь Ю.В., Фоменко А.Є., Юнін О.С. К.: ОВК, 2021. 238 с.

38. Історія політичних і правових вчень: навч. посібник / укл. І. Я. Вдовичин. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2016. 490 с.

39. Каткова Т. Г. Теорія держави і права: навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К., 2014. 96 с.

40. Качур В. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля»*. Т. 11. № 1. 2020. С. 6–12.

41. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права: підручник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора М. С. Кельмана. Тернопіль, 2018. 804 с.

42. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність (до 15-річчя Конституції України і до 20-ї річниці незалежності України) / упоряд.: І. О. Кресіна, О. В. Батанов; під. ред. Ю. С. Шемшученко. 3-є вид. К.: Юридична думка, 2011. 328с.

43. Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): навч. посібник. 3-є вид., змін. і допов. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 419 с.

44. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 3-є вид. змін. і доповн. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 523 с.
45. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: елементарний курс. 3-тє вид. Х.: Одиссей, 2012. 432 с.
46. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
47. Кудін С.В., Шевченко А.Є. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «Твори», 2020. 688 с.
48. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1. К.: Темпора 2013. 504с.
49. Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., Христова Г. О. Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів; за заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012. 189 с.
50. Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., Христова Г. О. Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів; за заг. ред. О. В. Петришина. 2-е вид. допов. і змінене. Х.: Право, 2014. 202 с.
51. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навч.-метод. Посібник (за кредитно-модульною системою). К.: Атіка, 2012. 411с.
52. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія. К.: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2015. 374 с.
53. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. К.: Дакор, 2016. 492 с.
54. Мельничук О. С. Міська правова система: теоретичні та нормативні засади: монографія; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Одеська юридична академія». О.: Фенікс, 2015. 404 с.
55. Орленко В. І., Орленко В. В. Історія держави і права України: навч. посібник. К.: Київський національний торговельно-економічний ун-т, 2012. 381 с.
56. Пендюра М. М. Теорія держави і права: навч. посібник. Вид. 3-є, допов. і переробл. К.: О. С. Ліпкан, 2013. 302 с.
57. Петришин О. В. Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів. 5-те вид. доп. і змін. Х.: Право, 2016. 204 с.
58. Пиріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 518 с.
59. Попович В. М. Теорія держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015. 384 с.
60. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / ред. кол.: С. В. Ківалов, Ю. С. Шемшученко (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Національний університет «Одеська юридична академія», Національна академія правових наук України. О.: Фенікс, 2013. 340 с.

61. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі: навч. посібник / укл.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2014. 344 с.
62. Правова доктрина України: у п'яти томах /ред. кол.: В. Я. Тацій та ін.; Національна академія правових наук України. Х.: Право, 2013.
63. Правові системи сучасності: навч. посібник / Ю. С. Шемшученко та ін.; за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2012. 490 с.
64. Проблеми правової відповідальності: монографія /за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2014. 345 с.
65. Рабінович П. М. та ін. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія; Національна академія правових наук України, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування. Львів: Сполом, 2016. 196 с.
66. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права. Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
67. Рудик П. А. Теорія держави: основні теорії, концепції, підходи до вивчення: навч. посібник. К.: Алерта, 2015. 288 с.
68. Рябцев Г. Л. Політична система суспільства: навч. посібник для вступників. К.: Психея, 2015. 71 с.
69. Селецький С. І. Теорія держави і права: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2012. 246 с.
70. Сердюк О. О. та ін. Історія вчень про державу і право: підручник. Донецьк: Юго-Восток, 2012. 290 с.
71. Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 2-ге, переробл. і допов. К.: Ун-т «Україна», 2013. 197 с.
72. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. К.: Алерта, 2021. 528 с.
73. Стопчак М. В. Армія Української Народної Республіки (1921–1924 рр.). Історіографічний нарис: монографія. Вінниця: Видавничо-редакційний ВТЕІ КНТЕУ, 2016. 448 с.
74. Стопчак М. В. Утворення і діяльність Директорії Української Народної Республіки (1918–1920 рр): Історіографічний нарис: монографія. Вінниця: І. Балюк, 2010. 812 с.
75. Стратонов В.М., Кельман М.С. Загальна теорія права. К.: «Гельветика», 2020. 724 с.
76. Теорія держави і права: курс лекцій / Ю. О. Тополь. – Хмельницький: Хмельниць. ун-т упр. та права, 2014. 403 с.
77. Теорія держави і права: курс лекцій: навч. посібник / О. П. Віхров, І. О. Віхрова; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 303 с.
78. Теорія держави і права: навч. посібник / В. О. Качур; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К.: КОМПРИНТ, 2014. 327 с.

79. Теорія держави і права: навч. посібник / С. К. Бостан та ін. К.: Академія, 2013. 346 с.
80. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2014. 368 с.
81. Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2015. 368 с.
82. Теорія держави і права: підручник: практикум: тести / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», Одес. держ. ун-т внутр. справ. К.: Юрінком Інтер, 2015. 583 с.
83. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. 4-те вид., допов. і змін. Х.: Право, 2015. 201 с.
84. Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів / за ред. Д. В. Лук'янова, С. П. Погребняка, В. С. Смородинського, Г. О. Христова; за заг. ред. О. В. Петришина. 5-те вид., допов. і змінене. Х.: Право, 2016. 198 с.
85. Теорія держави і права: практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю. М. Рижук; за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Ф. П. Шульженка. К.: КНЕУ, 2013. 308 с.
86. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навч. посібник. К.: Атіка, 2011. 944 с.
87. Терлюк І. Я. Окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права. Львів: Каменяр, 2009. 126 с.
88. Терлюк І. Я., Забзалюк Д. Є. Історія держави і права середньовічної України. Львів: Каменяр, 2010. 232 с.
89. Тетарчук І. В. Історія держави і права України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: ЦУЛ, 2020. 214 с.
90. Тетарчук І. В. Теорія держави і права: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2013. 184 с.
91. Тетарчук І. В. Теорія держави і права: навч. посібник. К.: Вид-во «ЦУЛ», 2017. 184 с.
92. Токарчик Р. А. Біоюриспруденція. Підстави права для ХХІ сторіччя: навч. посібник; пер. з пол.: О. С. Переломової, В. М. Вандишева; літ. ред. О. С. Переломової; наук. ред. М. П. Курило. К.: Кондор, 2016. 188 с.
93. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2020. 268 с.
94. Трофанчук Г. І. Історія держави і права України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер. 2022, 568 с.
95. Трофанчук Г. Л. Історія держави і права зарубіжних країн. К.: Юрінком Інтер, 2019. 448 с.
96. Українська держава другої половини ХVІІ–ХVІІІ ст.: політика, суспільство, культура /ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін.; Національна

академія наук України, Інститут історії України НАН України, Науково-дослідний інститут козацтва. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 670 с.

97. Хахуліна К. С., Малига В. А., Стаднік І. В. Теорія держави і права: в схемах та визначеннях: навч. посібник. Донецьк: Донбас, 2011. 340 с.

98. Худояр Л. В. Принцип рівності в українському праві козацько-гетьманської доби: монографія / Л. В. Худояр; Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Херсон: Д. С. Грінь, 2015. 268 с.

99. Шевченко А. Є., Старостюк А. В., Кармаліта М. В. Теорія держави і права: навч. посібник; за заг. ред. А. Є. Шевченка. Ірпінь, 2017. 256 с.

100. Шигаль Д. А. Історія держави і права України: курс лекцій. Х.: Індустрія, 2011. 351 с.

101. Шмоткін О. В. Теорія держави і права: підручник. К.: Національна академія Служби безпеки України, 2016. 431 с.

102. Щербатюк В. М., Захарченко П. П. Історія держави і права України: курс лекцій. К. Фенікс, 2018. 496 с.

103. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: дефініції, схеми, таблиці: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 244 с.

104. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: універсальний довідник. Львів: БОНА, 2015. 400 с.

Рекомендована література (напрямок підготовки – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право)

1. Бігун В. Міжнародне приватне право. Х. : Право, 2015. 320 с.
2. Білоусов Є. М., Яковюк І. В. Міжнародне приватне право: підручник. Х.: Право, 2021. 408 с.
3. Буркацький Л. К. Зразки цивільно-правничих документів на захист прав та інтересів громадян: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 415 с.
4. Васирина Н. В., Кот О. О., Гулько Б. І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: К: Дакор, 2021. 1028 с.
5. Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних комерційних арбітражів: компендіум; за заг. ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2020. 668 с.
6. Вишновецька С. В., Корнеєв Ю. В. Міжнародне приватне право. К.: Центр учбової літератури, 2019. 164 с.
7. Дзера О. В. Вибране: збірник наукових праць: Київська школа цивілістики. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 871 с.
8. Діковська І. А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні: напрями адаптації права України до права ЄС : монографія. Київ : Алерта, 2020. 304 с.

9. Килимник І. Міжнародне приватне право: навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 111 с.
10. Коссаk В. М. Вибрані твори: збірник наукових праць. Хмельницький: ХУУП, 2015. 281 с.
11. Коссаk В. М., Лемик Р. Я., Навроцька Ю. В., Сенік С. В. Цивільне процесуальне право України: підручник. Х.: Право, 2020. 752 с.
12. Майданик Р.А. Міжнародне приватне право. Навчальний посібник. Практикум. Юрінком-Інтер. 2024. 368 с.
13. Михайлів М. О. Правове регулювання відносин спадкування в міжнародному приватному праві: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2022. 520 с.
14. Міжнародне приватне право: навчальний посібник. За ред. Ю.Ф. Іванова. Київ: Алерта, 2018. 390 с.
15. Міжнародне приватне право: підручник. За ред. В. П. Жушмана, І. А. Шуміло. Харків: Право, 2015. 320 с.
16. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. Короєда С.О. Київ: ЦУЛ. 2019. 1168 с.
17. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 840 с.
18. Особисті немайнові права особи: навчальний посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.
19. Правові засади створення, діяльності та припинення юридичних осіб в Україні: навч. посібник / Ю. М. Юркевич, У. Б. Андрусів, О. Б. Верба-Сидор та ін.; за ред. Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 412 с.
20. Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах оновлення цивільного законодавства України: колективна монографія, за ред. Красницького І.В., Юркевича Ю.М. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 868 с.
21. Прусенко Г. Є. Забезпечувальні заходи у міжнародному комерційному арбітражі / Г. Є. Прусенко. Алерта, 2017. 194 с.
22. Сімейне право України: Підручник / За ред. А. О. Дутко. Л.: ЛьвДУВС, 2018. 400 с.
23. Федіняк Г.С. Федіняк Л.С. Міжнародне приватне право. К.: Алерта, 2017. 504 с.
24. Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС: навчальний посібник / Є. О. Харитонов та ін.; / За загальною редакцією Є.О. Харитонова, К.Г. Некіт. Одеса: Юридична література, 2017. 303 с.
25. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
26. Цивільне право та процес: навч. посіб. Ч. 1. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 275 с.

27. Цивільне право України. Загальна частина / За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2024. 568 с.
28. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 ч. / За заг. ред. проф. Кройтора В. А., доц. Кухарєва О. Є., доц. Ткалича М. О. Держ. ВНЗ «Запорізь. нац. ун-т». Запоріжжя: Гельветика, 2016. Ч. 1. 2016. 383 с.
29. Цивільне право України: навчальний посібник. / За ред. А. В. Гончарова, Т. А. Кобзєва. Суми: Сумський державний університет, 2015. 167 с.
30. Цивільне право України: посіб. для аудитор. і самот. вивчення курсу / За ред. проф. Є. О. Харитоновна, доц. І. В. Давидової, доц. К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 558 с.
31. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 1. 330 с.
32. Цивільне процесуальне право України: підручник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. : у 2 т. / за загальною ред. д.ю.н., професора, академіка М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. Т. 2. 572 с.
33. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 2. Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 784 с.
34. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 3. Право власності та інші речові права / За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2023. 808 с.
35. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 4. Право інтелектуальної власності / За заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2023. 616 с.
36. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Том 1. Загальні положення. Особи / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 928 с.
37. Цивільний процес України : Навч. посіб. для студ. юрид. спец. закладів вищої освіти / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. 3-те вид., перероб. і доп. Київ : ВД «Дакор», 2019. 274 с.
38. Юркевич Ю. М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 408 с.
39. Ясинок М. М. Цивільне процесуальне право України: підручник. К.: Алерта, 2021. Том 1. 330 с.
40. Ясинок М. М. Цивільне процесуальне право України: підручник. К.: Алерта, 2021. Том 2. 572 с.

Рекомендована література (напрямок підготовки – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право)

1. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні : навчальний посібник : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.
2. Адміністративне право під час дії особливих правових режимів : навч. посіб. (у визначеннях, таблицях і схемах) / Р. З. Голобутовський, Б. О. Логвиненко. Дніпро : ДДУВС, 2024. 176 с.
3. Адміністративне право : практикум / М. К. Максимова. Дніпро : ДДУВС. 2023. 140 с.
4. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні : навч. посіб. / О. С. Юнін, В. П. Мороз. Дніпро : ДДУВС, 2023. 148 с.
5. Адміністративне право : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.]. Вид. 6-те, допов. та перероб. З опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. Харків : Право, 2021. 196 с.
6. Адміністративне право України (загальна частина) : навчальний посібник / Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Вид. 2-е, доп. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
7. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
8. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава, К. Л. Бугайчук та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 468 с.
9. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія / Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. Т., Музичук О. М., Казанчук І. Д. / Міністерство внутрішніх справ України ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2022. 452 с.
10. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 792 с. URL : <https://doi.org/10.32837/11300.25545>
11. Бахчев К.В. Особливості застосування поліцейських заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (у схемах) : навч. посіб. / К.В. Бахчев, М.О. Шевяков, О.В. Захарченко. Дніпро : ДДУВС, 2022. 156 с.
12. Бесага І.В., Хатнюк Ю.А., Черномаз О.Б. Захист прав дітей, які постраждали від домашнього насильства, як складова національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія*

ПРАВО. 2025. Випуск 87: частина 2. С. 296-305.

13. Бондар В.В., Федіна Н.В., Черномаз О.Б./ Загальна характеристика суб'єктів, що здійснюють заходи, які спрямовані на запобігання та протидію домашньому насильству. *the Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 130. С.108-117.

14. Габерлян А.Ю. Напрями підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо протидії економічній злочинності. Державне управління та адміністрування, сфера обслуговування, економіка та міжнародні відносини як рушійні сили економічного зростання держав ХХІ століття (2nd ed.). Колективна монографія. 2021. С. 2-18.

15. Діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції щодо запобігання правопорушенням у сфері обігу вогнепальної зброї: навч.-практ. посібник / Фоменко А. Є., Бахчев К. В., Дудоров О. О., Камишанський О. Ю., Бочковий О. В. та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 112 с.

16. Дрок І.С. Формування кадрової політики у Національній поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7. 2021. С. 159-161.

17. Джафарова О.В., Сорочан Д.А. Місце та роль Національної поліції в адміністративно-ювенальній парадигмі запобігання та протидії булінгу. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки (м. Харків, 14 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 137-140.

18. Дудоров О.О., Мовчан Р.О., Сенік В.Г. Кваліфікація адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (коментар судової практики). Київ: Дакор, 2020. 508 с

19. Дотримання прав людини в діяльності органів Національної поліції. Ковальова О.В., Берендєєва А.І., Пишна А.Г., Томіна В.Ю. навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2020. 180 с.

20. Євдокимов П.В. Напрями адміністративно-правового забезпечення реалізації кадрової політики в органах публічної адміністрації України. *Науковий журнал Право і суспільство*. № 1 (2). 2020. С. 15–21.

21. Когут Я, Хатнюк Ю, Черномаз О, Бесага І. Проблемні питання застосування термінового заборонного припису у справах про домашнє та гендерно зумовлене насильство Соціально-правові студії. (Scopus)/ ТОМ 7, № 4, 2024. С. 191-200.

22. Кисильова В.К. Особливості залучення громадськості до здійснення поліцейської діяльності в Грузії. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип.2 (94) С. 119-128.

23. Кравченко І.С. Основи управління в Національній поліції: навчальний посібник. І.С. Кравченко. Дніпро: Видавець Біла К.О. 2020. 2012 с.

24. Кундрік В. Взаємодія поліції та населення на засадах партнерства у сільській місцевості. Друге видання . Київ. 2021. 52 с.

25. Логвиненко Б., Ігнатів С. Актуальні питання правоохоронної

діяльності та її кадрового забезпечення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 8-13.

26. Могілевська Л. До проблеми взаємодії національної поліції з громадськістю та з іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. № 2. 2020. С. 225-229.

27. Мороз О.Б., Нікітін А.А. Загальна характеристика заходів процесуального примусу, які застосовуються в адміністративному судочинстві України. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 85. С. 83-89.

28. Мороз О.Б., Йосифович Д.І. Органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 85. С. 59-68.

29. Михайлюк Я.Б. Правове регулювання адміністративних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий журнал. Право і суспільство*. № 1 (2). 2020. С. 56–61.

30. Миронюк Р. В. Громадський контроль за діяльністю поліції: монографія / Р. В. Миронюк. Дніпро: ДДУВС, 2020. 134 с.

31. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. За заг. ред. С.В. Петкова Київ : Юрінком ІНТЕР, 2020 р. 792 с.

32. Основи публічного управління та адміністрування: навчально-методичний посібник для вивчення дисципліни здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / Держ. біотехн. ун-т ; авт.-уклад. О.О. Гуторова. Харків : [б. в.], 2024. 215 с.

33. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання : навчальний посібник / Хатнюк Ю. А., Мороз О. Б., Бондар В. В., Самченко М. Ю., Гнатюк С. С., Кобко Є. В. / за ред. Назара Ю. С. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 645 с.

34. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.

35. Пугач А.В. Теорія і практика застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: монографія / А.В. Пугач, А.О. Собакарь. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020. 196 с.

36. Прокопенко О.О. Адміністративно-превентивні заходи забезпечення безпеки дорожнього руху Національною поліцією України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 189-194.

37. Семонов В.С. Макаренко В.С. Проблеми взаємодії поліції з громадськістю в умовах карантинних обмежень. *Право і безпека*. 2021. № 1. (80). С. 62-67.

38. Чорномаз О.Б. Проблеми захисту прав дітей, які постраждали від домашнього насильства. *the Journal of Eastern European Law / Журнал*

східноєвропейського права. 2025. № 131. С. 161-169.

39. Шевченко С.О. Управління місцевими фінансами в умовах децентралізації влади : навч. посіб. / С.О. Шевченко, М.М. Трещов, А.Ю. Мунько. Дніпро : ДДУВС, 2022. 392 с.

Рекомендована література (напрямок підготовки – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право)

1. Автухов К. А., Гель А. П., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 432 с.

2. Андрушко А.В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. К.: Ваїте, 2020. 560 с.

3. Антонюк Н.О. Загальні засади диференціації кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, вчинені декількома особами. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Частина 3. С. 9-16

4. Бадира В. А. Кримінально-виконавче право: навч. посібник / за ред. Т. А. Денисової. К.: Істина, 2008. 400 с.

5. Балобанова Д.О. Динаміка кримінального права: доктринальні положення: монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 358 с.

6. Балобанова Д.О., Газдайка-Василишин І.Б. Закон про кримінальну відповідальність: навчальний посібник. Львів, 2023. 72 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6049>.

7. Балобанова Д.О., Газдайка-Василишин І.Б. Кримінальне правопорушення та його види: навчальний посібник. Львів, 2023. 72 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6553>.

8. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Боротьба зі злочинністю в аспекті її організації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 9–19.

9. Бараненко Б. І. Організована злочинність в Україні (минуле, сучасне, майбутнє); Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: збірн. матер. Всеукр. НПК (м. Северодонецьк, 23.12.2016). 2017. С. 14–23.

10. Бараш Є. Ю. Злочинність у місцях позбавлення волі: основні тенденції та динаміка. *Юридична Україна*. 2017. №5–6. С. 64–67.

11. Бахуринська О. Окремі питання вдосконалення законодавства у сфері протидії організованій злочинності / *Підприємництво, господарство і право*. № 2. 2020. 305-309 с.

12. Блага А., Кочемировська О. Допомога й захист постраждалих від домашнього насильства: сучасний стан та основні проблеми правового регулювання / *Підприємництво, господарство і право*. №6. 2020. 226-231 с.

13. Богатирьов А. І., Пузирьов М. С. Теоретико-прикладна проблема наукового визначення поняття «пенітенціарна злочинність». *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 125–129.

14. Богатирьов І. Г., Царюк С. В. Кримінально-виконавчі засади виконання та відбування покарань у виправних колоніях максимального рівня

безпеки: монографія. Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2010. 210 с.

15. Богатирьова О. І. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації: монографія. К.: Дакор, 2013. 368 с.

16. Божко Є. І., Солонар А. В. Кіберзлочинність в Україні. Збірник тез круглого столу, присвяченого 68-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (09.12.2016). 2017. С. 110–114.

17. Броневицька О. М., Серкевич І. Р. Обставини, що виключають притягнення до кримінальної відповідальності, у міжнародному кримінальному праві. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 124-131.

18. Бурдін В. М. Позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі: актуальні проблеми застосування. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 2 (8). С. 80-88.

19. Буржинський В. А., Кіріленко Ф. О. Злочинність в Україні: сучасний стан, тенденції, детермінація. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 187–190.

20. Буржинський В. А., Кіріленко Ф. О. Пошук альтернативних оціночних критеріїв діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 41–55.

21. Василевич В. В., Левченко Ю. О., Соловей О. О. Запобігання Дитячій порнографії: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія; за заг. ред. О. М. Джужи. К.: Вид-во ТОВ «НВП» Інтересіс, 2013. 200 с.

22. Ведення випадку в роботі з засудженими фахівців служби пробації: методичні рекомендації / І. Яковець, А. Волік, М. Демченко, Р. Дрозд, О. Янчук. Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні. 2015. 134 с.

23. Ведмідський О. В. Пенітенціарна злочинність: поняття, ознаки, питання протидії. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 2. С. 36–45.

24. Веприцький Р. С. Загальна характеристика факторів, що впливають на злочинність в регіоні. *Право*. 2015. № 3. С. 88–91.

25. Вереша Р.В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина: навчальний посібник. К.: Алерта, 2022. 612 с.

26. Вереша Р.В. Феноменологія вини у кримінальному праві. К.: Алерта, 2022. 650 с.

27. Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. За ред. к.ю.н., доцента М.С. Туркота. К.: Норма права, 2021. 478 с.

28. Вознюк А.А., Дудоров О.О., Чернявський С.С. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹,

255², 255³, 256 Кримінального кодексу України). Науково-практичний коментар. К.: Норма права, 2021. 130 с.

29. Гайдун О. О. Європейське контрактне право (спеціальна частина): курс лекцій. Державний ВНЗ «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». К.: КНЕУ, 2015. 396 с.

30. Гацелюк В. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень. К.: Ваіте, 2021. 228 с.

31. Гель А. П. Кримінально-виконавче право України: навч. посібник / за ред. проф. А. Х. Степанюка. К.: Юрінком Інтер, 2008. 624с.

32. Голіна В. В. Запобіжний вплив на злочинність: постановка проблеми. Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: матеріали НП семінару (26.05.2016). С. 31–34.

33. Голіна В. В. Запобіжний вплив як категорія теорії і практики запобігання злочинності. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць / редкол. В. І. Борисов та ін. Х.: Право, 2016. Вип. 31. С. 278.

34. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 192–203.

35. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. *Проблеми законності: зб. наук. праць*; отв. ред. В. Я. Тацій. 2016. Вип. 133. С. 192–203.

36. Голіна В. В. Об'єкт запобіжного впливу. *Вісник Асоціації крим. права України: електрон. наук. вид.* / голов. ред. В. Я. Тацій. Х.: ГО «ВАКП», 2016. Вип. 1 (6). С. 474–475.

37. Головкін Б. М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінація, запобігання. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 2 (6). 2014. URL: nauka.jur-academy.ua/download/el_zbirnik/1.2014/npde

38. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

39. Головкін Б. М. Кримінологічний аналіз злочинів проти власності. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_48.

40. Головкін Б. М. Кримінологія: підручник. Право, 2021, 384 с.

41. Головіна Б. М. Злочинність на вулицях та в інших громадських місцях. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 87–98.

42. Горох О.П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування: монографія. К.: ВД «Дакор», 2019. 676 с.

43. Гритенко О.А. Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: теоретичні та правові аспекти. Монографія. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2020. 400 с.

44. Гумін О.М., Йосипів А.О. Маргінальна поведінка як вид правомірної поведінки / *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. № 3 (31), 2021. С. 260-269.

45. Гумін О.М., Йосипів А.О. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти домашнього насильства // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія Юридичні науки. Вип. 24. 2019. с. 144-148.

46. Давиденко В. Л. Нормативно-правові чинники віктимологічного впливу на злочинність. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 147–154.

47. Демчіхіна Є. С., Захаров В. В., Колб О. Г. та ін. Запобігання груповій некорисливій насильницькій злочинності неповнолітніх в Україні: монографія; за заг. ред. В. В. Коваленка. К.: НАВС, 2014. 213 с.

48. Запобігання пенітенціарній злочинності в Україні: посібник / І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, М. С. Пузирьов; за заг. ред. О. М. Джужі. К.: ВД «Дакор», 2014. 96 с.

49. Збірник нормативно-правових актів та методичних матеріалів з питань підготовки засуджених до звільнення / І. В. Андрушко, В. В. Хведчук, Є. Є. Купрієнко, Н. І. Костюк. К.: Паливода А. В., 2015. 62 с.

50. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / укл. Б. О. Кирись. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 416 с.

51. Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. 464 с.

52. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів: монографія; за заг. ред. В. П. Ємельянова. Х.: Право, 2016. 184 с.

53. Йосипів А. О. Вплив зловживання алкоголем та наркотичними речовинами на злочинність осіб з маргінальною поведінкою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2013. Вип. 6-2(2). С. 89–91.

54. Йосипів А. О. Зарубіжний досвід запобігання злочинам, що вчиняють неповнолітні з маргінального середовища. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 381-392.

55. Йосипів А. О. Маргінальні групи як об'єкт кримінологічного дослідження: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 415 с.

56. Йосипів А.О. Запобігання явищу бездомності: каральні чи соціальні заходи?. *Науковий юридичний журнал «Правові новели»*. № 4. Херсон. 2018. С. 250-257

57. Йосипів А.О. Рецидивна злочинність неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі. *Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*. № 5. 2017.138-141 с.

58. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.

59. Коротюк О.В. Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності: монографія. Київ, 2020. 1008 с.
60. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація та досудове розслідування / за ред. М.І. Хавронюка. К., 2019. 464 с.
61. Красницький І.В., Яремко Г.З. Кримінальний проступок: нові виклики тлумачення поняття. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 4 (10). С. 49-56.
62. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Х., 2020. 584 с.
63. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / за ред. В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Х., 2020. 768 с.
64. Кримінально-виконавче право (Загальна частина): навчально-методичний посібник / В. А. Кирилюк. К.: Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2014. 112 с.
65. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем: навчальний посібник / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін.; за ред. М. В. Карчевського. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 616 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6993>.
66. Кримінально-виконавче право (Особлива частина): навчально-методичний посібник / В. А. Кирилюк, І. М. Микитась, О. І. Кіслов. К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. 208 с.
67. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник / Гритенко О. А., Конопельський В. Я., Резніченко Г. С. Одеса : ОДУВС, 2019. 272 с.
68. Кримінально-виконавче право : підручник / Б.М. Головкін, А.Х. Степанюк, О.В. Лисодед та ін. ; за заг. ред. Б.М. Головкіна, А.Х. Степанюка. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 288 с.
69. Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ I (у 2-х т.) / [Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменський Є. О та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОРМ Кандиба Т. П. 2018. 364 с.
70. Кримінально-виконавче право України : підручник : ТОМ II (у 2-х т.) / [Музика А. А., Конопельський В. Я., Письменський Є. О та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОРМ Кандиба Т. П. – 2018. – 622 с.
71. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О. М. Литвинов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець, К. А. Автухов, А. П. Гель, С. В. Лосич, Є. С. Назимко; за заг. ред. О. М. Литвинова, А. Х. Степанюка. К.: ВД «Дакор», 2015. 632 с.
72. Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужа. К.: Атіка, 2010. 752 с.

73. Кримінально-виконавче право України: підручник. Модульно-рейтинговий курс для студентів, курсантів та слухачів вищих юрид. навч. закл. III–IV рівнів акредитації. 2-ге вид. К.: ВД Дакор, 2014. 376 с.

74. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів: наук.-метод. рек. / укл. Є. О. Гладкова; Харківський нац. ун-т внутрішніх справ. Х.: ХНУВС, 2016. 48 с.

75. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (Пенітенціарна кримінологія): посібник / за ред. О. М. Джужі. К.: НАВС, 2013. 620 с.

76. Кримінологія: навч. посібник для підготовки до екзаменів / Т. В. Корнякова, Н. С. Юзікова. Дніпропетровськ, 2015. 100 с.

77. Кримінологія: навчально-методичний посібник / В. М. Дрьомін, Ж. В. Мандриченко, Т. В. Мельничук, Ю. О. Стрелковська, А. І. Марчук, А. М. Ізовіта, С. А. Ілько, Н. О. Федчун, В. Я. Цитряк. О.: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 144 с.

78. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.

79. Кулик О. Г. Злочинність як соціальне явище: суттєві ознаки та визначення поняття. *Наука і правоохоронна діяльність*. 2017. №1. С. 125–132.

80. Куликович А. Ю. Кримінологічна характеристика морально-психологічних ознак особи злочинця та жертви злочину автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь. 2020. 20 с.

81. Куцолабський Д. А., Русецький А. А. Теоретико-правовий аналіз понять «кіберзлочин» і «кіберзлочинність». *Право і безпека*. 2017. № 1. С. 74–78.

82. Лащук Н.Р. Кримінально-правова оцінка використання захисних засобів, що вражають автономно: монографія. Львів, 2018. 254 с.

83. Ліщук Н. Загальносоціальна профілактика насильницьких дій щодо жінок / *Підприємництво, господарство і право*. №2. 2020. 310–315 с.

84. Макаренко Н. К. Організована та професійна злочинність в Україні: взаємозумовленість і взаємовплив. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. №2. С. 94–101.

85. Марисюк К. Б. Кримінально-виконавче право України в схемах і таблицях: навч. посібник. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 420 с.

86. Марін О. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. К., 2021. 272 с.

87. Медицький І. Б. Політична злочинність: поняття, структура, наслідки для суспільства. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. № 33. С. 138–150.

88. Мискова Г. М. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сексуальній експлуатації дітей в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг. 2020. 20 с.

89. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2017. 582 с.

90. Михалко І. С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослужняної поведінки засуджених. К.: Право, 2013. 200 с.

91. Міськів Д.М., Газдайка-Василишин І.Б. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 300 с.

92. Мовчан Р.О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика: монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 1152 с.

93. Мокряк М. Негативний та профілактичний вплив засобів масової інформації на злочинність неповнолітніх. *Evropskypoliticky a pravnidiskurz.* 2016. Vol. 3. Iss. 6. С. 214–218.

94. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки): монографія / Блажівський Є. М., Козьяков І. М., Книженко О. О., Литвак О. М., Ярмиш О. Н. та ін. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. 484с.

95. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. Х.: Паливода А. В., 2011. 192 с.

96. Навроцька В.В. Конкуренція між кримінально-правовими положеннями, що передбачають окремі види звільнення від кримінальної відповідальності. *Соціально-правові студії.* 2020. Випуск 4 (10). С. 73-79

97. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

98. Навроцький В.О. Злочинне невігластво та його правова оцінка. *Криміналіст першодрукований.* 2019. № 19. С. 37-73.

99. Навроцький В.О. Кримінальне право і кримінальне законодавство: співвідношення понять. *Право України.* 2011. № 9. С. 20–24.

100. Навроцький В.О. Наскрізні та відособлені поняття кримінального права України. *Право України.* 2020. №2. С. 81-86.

101. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» / [Автухов К. А. та ін. ; ред.: О. Л. Копиленко, Є. Ю. Бараш]. Київ, 2019. 114 с.

102. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Литвинова. К.: Центр учбової літератури, 2017. 528 с.

103. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. К., 2019. 1384 с.

104. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією. Навчальний посібник / укладачі: Т.І. Созанський, І.Б. Газдайка-Василишин, О.В. Захарова, Е.М. Мручковська, Р.М. Шехавцов. Львів, 2019. 252 с.

105. Пащенко О.О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія. Х.: Юрайт, 2018. 446 с.

106. Політова А. С. Корупційна злочинність в Україні: стан і тенденції. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. №2. С. 152–162.

107. Полянська В. С. Транснаціональна організована злочинність у сфері економіки: сутність та ознаки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 167–170.

108. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: монографія. Х., 2020. 720 с.

109. Посібник для осіб, які звільняються з місць позбавлення волі (щодо допомоги у соціальній адаптації): посібник / Яковець І. С., Суліма О. В., Тарасюк І. М., Балясна Е. М., Костюк Н. І. К.: Паливода А. В., 2015. 38 с.

110. Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2019 рік / Н. О. Антонюк., С. І. Кравченко. Київ, 2020. 402 с.

111. Професійна етика персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України навчальний посібник / уклад. І.В. Дорошенко, Біла Церква, 2019. 73 с.

112. Результати дослідження громадської думки щодо рівня довіри до уповноважених органів з питань пробації / за ред. О.Янчука, К. Новохатньої. Київ, 2019. 24 с.

113. Рішко Б. С. Латентна злочинність: поняття, причини, методи виявлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 41(2). С. 136–138.

114. Савченко А. В., Шуляк Ю. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 168 с.

115. Сазонов В. В. Забезпечення економічної безпеки України: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Панов. 2020. 376 с.

116. Свірін М. О. Злочинність та її негативні наслідки. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1. С. 182–189.

117. Сень І.З. Спеціальні норми в кримінальному праві України: дис. ... к.ю.н. 12.00.08. Львів, 2020. 280 с.

118. Сідоров В., Здоровко С. Вплив глобалізації економіки на транснаціональну організовану злочинність. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 136. С. 250–257.

119. Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Х.: ВИД-во «Кроссрод», 2007. 184 с.

120. Столярський О. В. Правова універсалізація міжнародних норм у боротьбі зі злочинністю в кінці ХХ століття. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (3). – С. 173–177.

121. Сухонос В., Сухонос В., Білокінь Р. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. Київ, 2020. 672 с.

122. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні: колективна монографія / за ред. І. Гловюк, Н. Лащук. Львів, 2021. 388 с.
123. Тома М. Історичний виклад розвитку професійної злочинної діяльності на теренах України / Підприємництво, господарство і право. №2. 2020. 316-321 с.
124. Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А. Кримінальне право України. Загальна частина: посібник для підготовки до іспитів. Х.: Право, 2016. 198 с.
125. Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А. Кримінальне право України. Особлива частина: посібник для підготовки до іспитів / В. І. Тютюгін, О. Д. Комаров, М. А. Рубашенко. Х.: Право, 2016. 155 с.
126. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В. О. Навроцького. К.: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
127. Філіпов С. О. Вплив політичних чинників на транскордонну злочинність. *Часопис Київського університету права*. 2017. №3. С. 249–254.
128. Філіпов С. О. Ба'єрність кордону vs транскордонна злочинність? *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 245–250.
129. Фріс П.Л. Ідеологія кримінально-правової політики: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2021. 390 с.
130. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика в сфері регулювання заходів безпеки: монографія. П.Л. Фріс, В.В. Шпіляревич. Х., 2020. 328 с.
131. Хавронюк М.І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. К.: ВД «Дакор», 2020. 266 с.
132. Черних Г. Злочинність та параметри насилля в українському суспільстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2015. Вип. 1. С. 32–37.
133. Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження. Монографія. Дніпропетровськ, 2015. 420 с.
134. Шкуро В. В.Суїцидальність та злочинність: характеристика кримінологічно значущих зв'язків. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 223–235.
135. Юзікова Н. С. Злочинність неповнолітніх як відображення соціально неприйняттого розвитку особистості (соціалізації). *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 160–166.
136. Юзікова Н. С. Суспільство і злочинність неповнолітніх у розрізі епох (від Давнини і Середньовіччя до XXI століття): монографія. Д.: ЛПРА, 2015. 328с.
137. Юзікова Н.С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй: монографія. Дніпро, 2016. 510 с.

Рекомендована література (напряом підготовки – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність)

1. Антонюк П. Є. Види фіксації залучення спеціаліста до кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 77(2). С. 199-204. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(2\)__36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(2)__36).
2. Антощук А. О. Порядок відібрання зразків з речей і документів для експертизи у кримінальному провадженні: критичний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 77(2). С. 205-210. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(2\)__37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(2)__37).
3. Антощук А. О. Початок досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 77(2). С. 211-216. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(2\)__38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(2)__38).
4. Басюк Л. О. Співвідношення порядку отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні з нормативно-правовими актами у галузі кримінального провадження інших країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 78(2). С. 249-255. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)__41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)__41).
5. Беспалько І. Л. Особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження у процесі кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 75(2). С. 151-157. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75(2)__26)
6. Білокінь Р. М. Міжнародні стандарти нагляду прокурора за дотриманням законності у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 78(2). С. 256-262. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)__42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)__42).
7. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: моногр. Львів: Львівск. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 256 с.
8. Благута Р.І., Кунтій А.І., Хитра А.Я. Взаємодія слідчого з іншими підрозділами під час досудового розслідування. Львів: ЛьвДУВС. 2018. 204 с.
9. Бондарчук А. С. Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні: поняття та ознаки. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2023. № 2. С. 364-368. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2023_2_65.
10. Борейко Г. Д. Використання негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів як засобів зловживання стороною обвинувачення правом під час їх проведення у кримінальному провадженні. *Право України.* 2023. № 2. С. 132-143 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2023_2_15.

11. Ботнарєнко І.А. Допит потерпілого: криміналістичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2015. Випуск 4. С. 280 – 288.
12. Взаємодія слідчого з іншими підрозділами під час досудового розслідування: навч. посібник / Р.І. Благуґа, А.І. Кунтій, А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 204 с.
13. Волобуєва О. О. Зґвалтування: кримінальне провадження приватного чи публічного обвинувачення? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77(2). С. 144-148. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(2)__26).
14. Гловюк І. В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповідь. *Право України*. 2023. № 5. С. 85-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2023_5_9.
15. Горбунова К. В. Спосіб і засоби вчинення незаконного полювання як обставини доказування у кримінальному провадженні (на матеріалах судової практики). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2(2). С. 213-223. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2\(2\)__21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2(2)__21).
16. Грібов М.Л., Козаченко О.І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: моногр. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 352 с.
17. Деякі аспекти побудови вітчизняної системи інструментарія експертизи матеріалів та засобів цифрового звукозапису / О. В. Рибальський, В. І. Соловйов, В. В. Журавель, О. М. Шабля. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63(2). С. 81–92.
18. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благуґа, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфєнюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
19. Досудове розслідування: навч. посібник / А.-М. Ю. Ангелєнюк, Р. І. Благуґа, Ю. В. Гуцуляк та ін; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.
20. Дуфєнюк О. М. Баланс змісту та форми у кримінальному провадженні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 506-512. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2023_1_90.
21. Дуфєнюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: моногр. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
22. Дуфєнюк О. М. Оптимізація балансу освіти й практики як чинник підвищення якості кримінального провадження. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 335-341. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2023_2_60.
23. Застосування інтерактивних методів під час викладання навчальної дисципліни «Криміналістика»: навч.-метод. посібник / Р.І. Благуґа, О.І. Гарасимів, О.В. Захарова та ін.; за заг. ред. С.І. Марка. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 204 с.

24. Застосування спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчого огляду: метод. рекомендації / укл. Р. І. Благута, О. В. Захарова, М. Ю. Ковальська та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 104 с.

25. Зінковський І. П. Трансформація отримання вербальної інформації від особи у кримінальному провадженні під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 513-518. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2023_1_91.

26. Ільченко О. В. Міжнародний досвід щодо визнання показання з чужих слів доказом у кримінальному провадженні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 362-366. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2023_3_67.

27. Кіяниця В. М. Щодо участі захисника у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 465-470. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpor_2023_4_77.

28. Клепка Д. І. Міжнародний досвід здійснення дистанційного правосуддя в кримінальному провадженні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2023. № 7. С. 38-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2023_7_8.

29. Конюшин Ю. Навідні запитання: окремі аспекти поняття й допустимості у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. Вип. 76. С. 218-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2023_76_25.

30. Криміналістика (Теоретичні основи криміналістики. Криміналістична техніка): навч. посібник / М.Б. Головка, Л.А. Остапенко, І.П. Осипенко, М.П. Черненко. Чернігів: Чернігівський НТУ, 2016. 203 с.

31. Криміналістика : підруч. / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін]: за ред. В. Ю. Шепітько. 5-те вид. переробл. та допов. К. : Ін Юре, 2016. 640 с.

32. Криміналістика : підруч. / [Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна]. 3-тє вид. переробл. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 948 с.

33. Криміналістика: навч. посібник в 2-х т. / Б.Є. Лук'янчиков, Є.Д. Лук'янчиков, С.Ю. Петряєв. Т. 1. Уступ до курсу криміналістики. Криміналістична техніка. К.: НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», 2017. 374 с.

34. Криміналістика: питання і відповіді: практ. посібник / за ред. А. В. Кофанова. К.: ЦУЛ, 2017. 280 с.

35. Криміналістика: підруч. / К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

36. Криміналістика: підручник у 2 т. Т. 1 / В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В.О. Коновалова та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2019. 456 с.

37. Криміналістика: підручник у 2 т. Т. 2 / В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В.О. Коновалова та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2019. 328 с.
38. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін., за заг. Ред А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС. 2019. Ч. 1. 532 с.
39. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 2. 616 с.
40. Кримінальний процес: підручник. За заг.ред. А. Я. Хитра, Р. М. Шехавцов, В. В. Луцик Львів: ЛьвДУВС. 2019. Ч.2. 616 с.
41. Кузьмінський О. О. Порушення прав підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні (аналіз практики ЄСПЛ). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 77(2). С. 245-250. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(2\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(2)_44).
42. Лишак О. А., Круль С. М. Інформаційно-довідкові системи інших міністерств, відомств як складова інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів. *Криміналістика і судова експертиза.* 2019. Вип. 64. Ч. 2. С. 360–371.
43. Лоскутов Т. О. Правове регулювання засади пропорційності у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2023. № 1. С. 524-529. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2023_1_93.
44. Лук'янчиков Є. Д. Співвідношення висновку експерта з висновком спеціаліста в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 76(2). С. 172-177. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76(2)_31).
45. Макаренко Н.К. Запобігання професійній злочинності в Україні: моногр. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 455 с.
46. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О.І. Гарасимів, О.М. Дуфенюк, О.В. Захарова та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312 с.
47. Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем / укл. О.В. Захарова, О.І. Гарасимів, О.М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 112 с.
48. Миколенко О. М. Окремі проблемні аспекти захисту учасників кримінального провадження в сучасних умовах. *Правова держава.* 2023. № 49. С. 171-179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2023_49_18.
49. Мовчан А.В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції [Текст]: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 244 с.
50. Мовчан А.В., Веселовська Т.С. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів із застосуванням

технічних засобів оперативними підрозділами Національної поліції. Наука і правоохорона. 2022. № 3. С. 184-191.

51. Мовчан А.В., Созанський Т.І. Характерні ознаки сучасної організованої злочинності за результатами опитування СОСТА. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2023. № 1. С. 49–56.

52. Мовчан А.В. Міжнародне співробітництво у протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 156 с.

53. Молдован В.В., Молдован А.В. Слідчі (розшукові) дії: навч.-практ. посібник. К.: Алерта, 2019. 312 с.

54. Мотлях О.І. Поліграфологія та її місце в системі криміналістики. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.): у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 179–180.

55. Музиченко О. В. Визначення підслідності в кримінальному провадженні: актуальний стан. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 75(2). С. 105-111. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75(2)_19).

56. Омельченко О. Є. Окремі аспекти практики європейського суду з прав людини щодо забезпечення прав обвинуваченого у кримінальному провадженні. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування.* 2023. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvndipdr_2023_2_5.

57. Омельченко О. Є. Перешкодження кримінальному провадженню іншим чином як підстави застосування запобіжного заходу. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування.* 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvndipdr_2023_1_5.

58. Оперативно-розшукова діяльність підрозділів карного розшуку Національної поліції України: навч. посібник / А.В. Баб'як, Ю.І. Дмитрик, В.П. Захаров, В.Я. Ільницький, М.А. Лісовий, А.В. Мовчан. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 256 с.

59. Оперативно-розшукова діяльність: посібник для вищих навчальних закладів. Київ: Видавництво Людмила, 2019. 240 с.

60. Осипенко І.П. Криміналістика (Методика розслідування окремих видів злочинів): навч. посібник. Чернігів: Чернігівський НТУ, 2018. 292 с.

61. Особливості розслідування окремих видів злочинів: збірник метод. реком. / за заг. ред. О.В. Авраменка, Р.І. Благути, О.В. Захарової. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 692 с.

62. Павлюк П. П. Нормативно-правове регулювання допиту медичних працівників як свідків у кримінальних провадженнях: проблеми понятійного апарату. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 78(2). С. 287-290. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)_47).

63. Піддубна А. В. Система процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. *Вісник*

Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2023. - № 2(2). - С. 239-248. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2(2)_24).

64. Процесуальні можливості досудового розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми: довідник / укл. А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцулюк, О.В. Захарова та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 84 с.

65. Рішення Президії Міжнародного кримінального суду про передачу ситуації в Україні на розгляд до Палати досудового провадження II № ICC-01/22 від 2 березня 2022 р. *Право України.* 2023. № 3. С. 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2023_3_5.

66. Рогалін С. В. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях щодо викрадення електричної енергії. *Криміналістичний вісник.* 2023. № 1. С. 85-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2023_1_9.

67. Савкін О. Проблема встановлення істини під час здійснення кримінального провадження. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2023. № 1. С. 162-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2023_1_19.

68. Саковський А.А., Жижин А.В. Взаємодія підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування в документуванні кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 2. С. 49-54.

69. Салманов О. В. Зміни у правовому регулюванні розслідування кримінальних проваджень під час воєнного стану. *Право і Безпека.* 2023. № 2. С. 198-206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2023_2_20.

70. Сенік Т. Б. Неприбуття захисника в судове засідання як підстава для відкладення розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти на практиці. *Актуальні проблеми правознавства.* 2023. Вип. 1. С. 215-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2023_1_36.

71. Сергєєва Д. Б. Напрями використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 2. С. 81-91.

72. Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування: навч. посібник / Р.І. Благута, А.-М.Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 384 с.

73. Соловійова О. Є. Процесуальний статус учасників кримінального провадження як засіб забезпечення прав і законних інтересів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. № 2(2). С. 249-256. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2023_2(2)_25).

74. Сорока І. В. Проблемні питання слідчого огляду за фактами крадіжок майна громадян, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2015. Випуск № 1 (75) С. 536-542.

75. Спора Г. І. Судовий розгляд кримінального провадження за відсутності обвинуваченого: визначення поняття інституту, його особливості та мета функціонування. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія : Право. 2023. Вип. 75(2). С. 196-201. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75\(2\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75(2)__33).

76. Судово-медична експертиза об'єктів при вогнепальній травмі: монографія / В.Д. Мішалов, О.В. Михайленко, Т.В. Хохолєва та ін. К.: НМА ім. П.Л. Шупика, 2018. 88 с.

77. Теміров Ч. М. Змагальність сторін як системоутворюючий елемент балансу процесуальних прав сторін у кримінальному провадженні. *Dictum factum*. 2023. № 1. С. 176-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2023_1_24.

78. Тесленко І. О. Про окремі аспекти визначення поняття "докази" та їх властивостей у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2(1). С. 276-287. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnUvs_2023_2\(1\)__27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnUvs_2023_2(1)__27).

79. Тищенко О. І. Особливості судового рішення у кримінальному провадженні за участю осіб, які страждають на психічні розлади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 490-495. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anprpr_2023_4_81.

80. Тищенко О. І. Посмертна судово-психіатрична експертиза у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 78(2). С. 298-303. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)__49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)__49).

81. Туманянц А. Р. Забезпечення прав потерпілого при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 78(2). С. 304-309. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)__50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)__50).

82. Хмелевська Н. Гендерний аспект участі неповнолітніх у кримінальних провадженнях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 75(2). С. 202-206. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75\(2\)__34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_75(2)__34).

83. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : моногр. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 492 с.

84. Юсупов В.В. Криміналістика в Україні у ХХ-ХХІ століттях: моногр. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 556 с.

85. Amos B., Harkes J., Wang J., et al. OpenFace models. GitHub [Internet]; 2016 [cited 2016 Jan 27]. Available from: <https://github.com/cmusatyalab/openface/tree/master/models/openface>.

86. A.V. Movchan and V.Yu. Taranukha. Constructing an Automation System to Implement Intelligence-Led Policing Into the National Police of Ukraine. *Cybernetics and Systems Analysis*, Vol. 54, No. 4, July, 2018, pp. 643-649.

87. Becker W.D. 10 Modern Forensic Science Technologies // *Forensic Colleges: site / Sechel Ventures*. URL: <http://www.forensicscolleges.com/blog/resources/10-modern-forensic-science-technologies>.

88. Bedeli M., Geradts Z. & Eijk E. Clothing identification via deep learning: forensic applications. *J Forensic Sci*. 2018; 33: 219-229.

89. Birch I., Vernon W., Walker J., et al. Terminology and forensic gait analysis. *Sci Justice*. 2015; 55: 279-284.
90. Birch I., Gwinnett C., Walker J. Aiding the interpretation of forensic gait analysis: development of a features of gait database. *Sci Justice*. 2016; 56: 426-430
91. Chen Q., Huang J., Feris R., et al. Deep domain adaptation for describing people based on fine-grained clothing attributes. *IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*; 2015 Jun 7-12; Boston, MA, USA: IEEE Press; 2015; p. 5315-5324.
92. Dodds A.J., Pollock E.M. “Chip”, Land D.P. Forensic Glass Analysis by LA-ICP-MS: Assessing the Feasibility of Correlating Windshield Composition and Supplier: final tech. rep. URL: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/232134.pdf>.
93. Fydanaki A. & Geradts Z. Evaluating OpenFace: an open-source automatic facial comparison algorithm for forensics. *J Forensic Sci*. 2018; 33: 202-209.
94. Gupta S., Gupta V., Vij H., Vij R., Tyagi N. Forensic Facial Reconstruction: The Final Frontier. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*. 2015 Sep. Vol. 9 (9).
95. Li F.F., Karpathy A., Johnson J. CS231n: Convolutional neural networks for visual recognition; University Lecture; 2015.
96. Nina M. Van Mastrigt, Kevin Celie, Arjan L. Mieremet, Arnout C. C. Ruifrok & Zeno Geradts. Critical review of the use and scientific basis of forensic gait analysis. *J Forensic Sci*. 2018; 33: 183-193.
97. Parker G.J., Leppert T., Anex D.S. and others. Demonstration of Protein-Based Human Identification Using the Hair Shaft Proteome. *PLoS ONE*. 11 (9): e0160653. 2016. DOI: 10.1371/journal.pone.0160653.
98. Steward I. New Kiwi crime tool unravels mixed DNA. URL: <http://www.stuff.co.nz/science/9577038/NewKiwi-crime-tool-unravels-mixed-DNA>.
99. Thimmesch D. 3D Printing Takes the Place of Traditional Clay Modeling in Forensic Facial Reconstruction // 3Dprint.com: site / 3DR Holdings, LLC. URL: <https://3dprint.com/20664/3d-printing-facial-reconstruct/>.

Рекомендована література (напрямок підготовки – філософія права)

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/395>.
2. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с.
3. Алексі Р. Теорія дискурсу та права людини. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 73–98.

4. Антропологія права: навч. посіб. за ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Кушерця ; Ун-т сучас. знань. К. : Знання України, 2011. 223 с.
5. Балинська О. М., Ященко В. А. Методологія сучасного правознавства: посібник / за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 372 с.
6. Балинська О. М. Філософія права: (вербально-біхевіористський підхід). Словник: (категорії, поняття, терміни). Вид. 2-е, доп. і переробл. Львів: Паїс, 2008. 162 с.
7. Балинська О. М. Правова комунікація: вербально-біхевіористський підхід: монографія. Львів: ПАІС, 2008. 212 с.
8. Балинська О. М. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
9. Баумейстер А. О. Філософія права: навч. посібник. Вінниця: О. Власюк, 2007. 223 с.
10. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищих навч. закладів. К.: Ін Юре, 2003. 468 с.
11. Бігун В. С., Бернюков А. М., Лобода Ю. П., Малишев Б. В., Погребняк С. П., Рабінович С. П., Смородинський В. С., Стомба О. В. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія. К., 2009. 316 с.
12. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікти у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія. Київ: Юридична думка, 2011. 384 с.
13. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник для вищ. військ. навч. закл. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
14. Гарасимів Т. З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 419 с.
15. Гарасимів Т. З. Філософема девіантної поведінки: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 356 с.
16. Грищук О. В., Добош З. А. Конвергенція справедливості і права: філософсько-правовий аспект. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 271 с.
17. Данильян О. Г. Філософія права : підруч. / за ред. О. Г. Данильяна. К. : Право, 2017. 208 с.
18. Канцір В. С. Тероризм у сучасному глобалізаційному просторі: філософсько-правовий вимір: монографія. Львів: Край, 2011. 554 с.
19. Козюбра М. І. Практична філософія права : монографія. Київ : Дух і Літера, 2024. 496 с.
20. Кравченко А. П. Антропологічний принцип у філософії права: монографія. Х.: Право, 2010. 245 с.
21. Кравченко С. С. Прагматизм у філософії права Сполучених Штатів Америки: монографія. К.: Т. К. Середняк, 2014. 511 с.

22. Куліченко В. В. Методологічні проблеми права: (досвід філософсько-антропологічного дослідження). Херсон: Д. С. Грінь, 2015. 295 с.
23. Куліченко В. В. Філософія правової соціалізації (монографічний досвід міждисциплінарного дослідження). Херсон: Д. С. Грінь, 2014. 310 с.
24. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення: монографія. Луганськ: Янтар, 2014. 800 с.
25. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 252 с.
26. Максимов С. І. Велика українська юридична енциклопедія. Том 2: Філософія права. К. 2017. 1128 с.
27. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади. 2-е вид., допов. Х.: Право, 2012. 428 с.
28. Марченко О. В. Філософія права: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2015. 304 с.
29. Марценюк Т. О. Гендерна рівність і недискримінація : посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ : [б. в.], 2014. 65 с. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3540> .
30. Методологія в праві: монографія за заг. ред. І. Безклубого, Серія «Про українське право», Київ, Грамота, 2017. 658 с.
31. Нікколо Макиавеллі Державець. Переклад Є. Тарановського. Видавництво «Фоліо», 2019. 121 с.
32. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Овчиннікова А. П. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія. Фенікс, 2019. С. 420.
33. Овчаренко Д. А. Покарання як соціальне та правове явище: філософсько-правові аспекти: монографія. К.: А. В. Паливода, 2015. 265 с.
34. Омельчук О. М. Поведінка людини: філософсько-правовий вимір: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 383 с.
35. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система: монографія. Харків, 2017. 336 с.
36. Пилипчук В. Г., Дзобань О. П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ІВА, 2014. 282с.
37. Плавич В. П. Проблеми сучасного праворозуміння: теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз. О.: Астропринт, 2011. 228 с.
38. Плавич В. П. Теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз правотворчості : наукові реалії сучасності. О.: Астропринт, 2017. 429 с.
39. Правова глобалізація: монографія / І. М. Жаровська, Н. В. Ортинська, Р. Я. Шай. Львів, 2016. 188 с.
40. Рабінович С. П. Юснатуралізм у філософії права: монографія. К.: Редакція журналу «Право України»; Х.: Право, 2013. 367 с.

41. Рабінович П. М. Філософія права: навч. посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищих навч. закладів. Ч. 1-2: Філософія права як наука. Гносеологія права. Львів : Галиц. друкар, 2014. 232 с.
42. Савенко В.В. Закон у структурі правової реальності: монографія. Тернопіль: Астон, 2015. 460 с.
43. Сатохіна Наталія. Право і дар: феноменологія правового досвіду. *Філософія права і загальна теорія права*. №1 (2022). URL: <http://phtl.nlu.edu.ua/article/view/275623>
44. Сливка С.С. Проблеми філософії права: навчальний посібник. 2015. Х.: Право. 192 с.
45. Сливка С. С. Філософія права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 263 с.
46. Стовба О.В. Право і час: монографія. Харків: Тім Пабліш Груп, 2016. 368 с.
47. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4251>.
48. Філософія і право: культурно-історичні аспекти взаємодії: монографія / О. М. Литвинов та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 310 с.
49. Філософія права і загальна теорія права : наук. журн. / редкол.: С. Максимов та ін. Харків : Право, 2019. № 2. 266 с.
50. Філософія права і загальна теорія права : наук. журн. / редкол.: С. Максимов та ін. Харків : Право, 2020. № 1. 244 с.
51. Філософсько-психологічний вимір відношення «людина-природа»: навч. посібник / Л. Я. Фльорко та ін.; за заг. ред. Л. Я. Фльорко. Львів: Ліга-Прес, 2015. 269 с.
52. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Владні засади права: філософсько-правові аспекти: монографія. О.: Фенікс, 2016. 356 с.
53. Чупринський Б. О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів: монографія. Луцьк: В. В. Захарчук, 2012. 140 с.
54. Шишко В. В. Культурологічні аспекти правотворчості: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2006. 188 с.
55. Шишко В. Правогенез у філософії права. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників VII-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 3 груд. 2021 р.) / Забзалюк Д. Є. (відп. за випуск) / ЛьвДУВС, 2021. С. 192-196.
56. Шмоткін О. В. Філософія права як фундаментальна юридична наука. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журнал. 2017. № 2 (14). С. 307-320.
57. Юркевич П. Д. Історія філософії права; Філософія права; *Філософський щоденник*; упор.: Роланд Піч, Микола Лук; дешифрування,

переклад: Василь Бишовець. Вид. 3-є. К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2001. 751 с.

58. Bingham T. The Rule of Law. London: Penguin Books Ltd., 2011. 214 p.

59. Sandel M.J. Justice: What's the right thing to do. New York Penguin Group, 2009. 300 p.

60. Sen A. The Idea of Justice. Cambridge: The Belknap Press, 2009. 468 p.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Верховної Ради України. URL: <http://lib.rada.gov.ua>.
2. Веб-сайт Львівського державного університету внутрішніх справ. URL: <https://www.lvduvs.edu.ua/elektronnyi-kataloh>.
3. Веб-сайт Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua>.
4. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua>.
5. Вища рада правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/>.
6. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <http://wikipedia.org>.
7. Головний сервісний центр МВС України. URL: <https://hsc.gov.ua>.
8. Державна архівна служба України. URL: <http://https://archives.gov.ua/ua/>.
9. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/>
10. Державна науково-технічна бібліотека України. URL: <https://dntb.gov.ua>.
11. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>.
12. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://cip.gov.ua/ua>.
13. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/>.
15. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua>.
16. Міністерство оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua>.
17. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.
18. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua>.
19. Наукова бібліотека Національно університету «Києво-Могилянська академія». URL: <https://library.ukma.edu.ua>.
20. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
21. Національне агенство України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/>.
22. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>.
23. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>.
24. Сайт верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
25. Служба безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/>.

26. Українська асоціація прокурорів. URL: <http://www.uap.org.ua>.
27. Управління державної охорони України. URL: <https://do.gov.ua/>.
28. Урядовий портал – єдиний веб-ресурс органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.

**Голова предметної комісії
вступного іспиту на
освітньо-наукову програму «Право»
кандидат юридичних наук, професор _____ **Мирослав КОВАЛІВ****

